

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ερμηνεία και αντιληπτική της «πίστης»
με την έννοια της εμπειρίας της Εκκλησίας

† ΕΓΩ ΕΙ ΜΗ ΠΕΡ
ΜΙ ΤΟ ΦΩΣ ΠΛΗΘΕΙ
ΤΟΥ ΚΟΣ ΕΝ ΤΗ ΚΟ
ΣΜΟΥ Ο Α ΤΙΑΛΛΕ
ΚΟΛΟΥΘΩΝ ΣΕΙ ΤΟ ΦΩ
ΕΜΟΙΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ

Σάββατο 28 - Κυριακή 29 Μαρτίου 2009

www.ekirikas.com

Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΣΤΗΡΙΧΘΗΚΕ ΜΕΡΙΚΩΣ ΑΠΟ ΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ
«ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΙ ΜΑΙΡΗΣ ΤΖΑΧΑΡΗ» ΚΑΙ «ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΓΚΩΣ ΜΠΕΧΡΑΚΗ»

Το νόημα και το βίωμα της Μεγάλης Τεσσαρακοστής

Του Θεοδώρου Καλμούκου

Καθώς διανύουμε την πιο μεγάλη και ιερή περίοδο του εκκλησιαστικού εορτολογίου, γνωστή ως «Μεγάλη Τεσσαρακοστή», το ανά χείρας ειδικό ένθετο με τίτλο «Θρησκεία» είναι ένα πολύ βασικό αλφαβητάρι ή αν προτιμάτε μερικά «στοιχεία πίστεως». Προσδοκία και ελπίδα του είναι να αποτελέσουν κεντρίσματα για περαιτέρω εντρυφήση «στού Θεού τα πράγματα και όπουδάγματα».

Να διευκρινίσουμε πως ο τίτλος «Θρησκεία» χρησιμοποιείται εδώ περισσότερο με την ερμηνεία και την αντιληπτική της «πίστεως» με την έννοια της εμπειρίας της Εκκλησίας και λιγότερο με την έννοια της διδαχής ή διάδοσης και μετάδοσης ενός είδους νοσηριακής θρησκευτικής πληροφόρησης.

Η πίστη ως «σύναψη σχέσης» με τον Θεό κατά τρόπο υπαρκτικό, κι όχι απλά ως ένα συναισθηματικό ψυχολογικό ορμώφυτο για την ικανοποίηση του νου ή της αναζήτησης για μια κάποια κατανόηση εξήγηση των εσχάτων, αυτού που συνηθίζουμε να λέμε για «τα πέραν του τάφου». Αλλιώς, η πίστη είναι εμπειρία εκκλησιαστική κι όχι απλά ατομική υπόθεση.

Τα θέματα που περιέχονται σ' αυτή την αφιερωματική έκδοση ζητήθηκαν κατά καιρούς από αναγνώστες του «Ε.Κ.» από διάφορα διαμερίσματα της χώρας. Πολλές από τις σκέψεις των άρθρων εκείνων που είναι καρπός γραφής του υπογράφοντα, έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς σκόρπια σε διάφορα γραψίματα, κι εδώ απλά γίνεται μία απόπειρα πιο συγκροτημένης και δομημένης παρουσίας, με στόχευση πάντοτε την εμπειρική προσέγγιση και κατά τρόπο απλό και εύληπτο.

Εχω την αίσθηση πως είναι sine qua none, δηλαδή εκ των ων ουκ άνευ, η ενουσιδότη κατανόηση και άρα η υπαρκτική κοινωνία των θεμάτων της πίστεως, τα οποία γίνονται ζωή. Βέβαια η Εκκλησία παραμένει πάντοτε η πηγή της εμπειρικής διδαχής της πίστεως, διότι είναι «ο κατ' εξοχήν διδάσκαλος της αληθείας», καθότι η έκχυση του Αγίου Πνεύματος είναι διπνεκής και ατέλεστη μέσα στην Εκκλησία, την οποία οδηγεί «εις πάσαν την αλήθειαν».

Ακόμα ως επιτραπέι κι από αυτό το χώρο να εκφρασώ θερμές ευχαριστίες στα Ιδρύματα Εμμανουήλ και Μαίρης Τζαχάρη και Γεωργίου και Μάργκως Μπεχράκη, για την εν μέρει οικονομική στήριξη των εξόδων τούτης της αφιερωματικής έκδοσης για την Πίστη μας.

Θεόδωρος Καλμούκος

Βρισκόμαστε σε πορεία θεία και ιερή. Διαβαίνουμε την ιερή οδό της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, η οποία θα μας οδηγήσει μπροστά στην έκπληξη του αδειανού τάφου, εκεί όπου θα μας περιμένει ένας λευχειμόνων, δηλαδή ολόλευκος άγγελος για να μας μνηύσει το μεγάλο μαντάτο, λέγοντάς μας: «Τι ζητείτε; Τον ζώντα μετά των νεκρών; Ηγέρθη ουκ έστιν ώδε, ίδε ο τόπος όπου έθηκαν αυτόν», δηλαδή «τι ζητάτε εδώ, τον ζωντανό, ανάμεσα στους νεκρούς; Αναστήθηκε, δεν είναι εδώ. Ελάτε να δείτε τον τόπο, το μνήμα στο οποίο είχε ταφεί». Κι εμείς τότε με σκίρτημα και μίλημα ψυχής θα αναφωνήσουμε «Χριστός ανέστη εκ νεκρών». Τότε πλέον θα είμαστε σίγουροι πως έχει πραγματοποιηθεί η νίκη καθοριστικά και αμετάκλητα καταπάνω στη φθορά και το θάνατο. Τότε πλέον θα είμαστε σίγουροι πως «Ανέστη Χριστός και νεκρός ουδείς εν τω μνήματι», γενόμενος η αρχή της ανάστασης όλων και της δικής μας φυσικά.

Δίχως την ανάσταση του Χριστού, ο θάνατος είναι αλογία, αλλά και η ζωή, αυτό δηλαδή το σύντομο βιολογικό μας φαινόμενο, από τη γέννα μας, μέχρι τον τάφο μας, παραλογισμός.

Βρισκόμαστε λοιπόν στη Μεγάλη Τεσσαρακοστή, που σημαίνει πνευματικά και θεολογικά, σε μία εντατική πορεία, η οποία έχει βήμα ταχύ και ανοδικό. Είναι μία πορεία προς τον εαυτό μας με βήματα πνευματικά. Συνήθως πορευόμαστε προς τα έξω, σε κατευθύνσεις και προορισμούς αναγκαίους πιθανόν, είτε προς κοινωνική καταξίωση είτε προς επαγγελματικό ανέβασμα ή απόκτηση γλώσεων ή αγαθών, ενώ σπάνια κάνουμε μία στροφή προς τα μέσα μας. Κάποιες φορές καλό είναι να συνομιλούμε με τον εαυτό μας. Να τολμούμε και να τον βλέπουμε όπως είναι, χωρίς κανένα φτιασιδώμα. Κι ακόμα να προσκαλούμε το Θεό και να κάνουμε παρέα. Ο Θεός και ο άνθρωπος, οι δυο μας. Μια σχέση που την έκανε και την κάνει δυνατή η ενανθρώπιση του Χριστού.

Πορεία προς εαυτόν, σημαίνει το αρχίνεμα της φυγής από την ωματερότητα μας, με ποδηγέτη και οιακοστροφή, τιμονιέρη δηλαδή, την Εκκλησία, η οποία ατέλεστη, αλλά ιδιαίτερα τώρα τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή, σημαίνει έναν πνευματικό συναγεμώ.

Πρόκειται για ένα σάλπισμα, το οποίο στο τέλος θα αλλάξει ολόκληρη τη ζωή μας και θα μας κάνει να αγγίζουμε τα όρια της «ετέρας μας μορφής», αφού θα βιώσουμε με πάθος αγαπτικό, το αγαπτικό και θεληματικό και φιλάνθρωπο Πάθος του Χριστού, κατά τη Μεγαλοβδομάδα.

Βρισκόμαστε λοιπόν σε ιερή πεζοπορία, την οποία η Εκκλησία μας όρισε να λέγεται Μεγάλη Τεσσαρακοστή, διότι η μεγαλοσύνη της βρισκείται ακριβώς στο μέγεθος του πνευματικού αγώνα και της κατάνυξης. Πρόκειται για μια πορεία και για μια συνάντηση. Πορεία και συνάντηση με τον Σωτήρα Χριστό, ο οποίος έρχεται θεληματικά και από αγάπη, επειδή μας αγάπησε με ερωτική παραφορά, για να μας κάνει και πάλι παιδιά του Θεού και αδελφούς δικούς Του. Δεν έχει καμία σχέση η περίοδος αυτή με ευσεβιστικούς συναισθηματισμούς και φορτίσεις συγκινησιακές, αλλά για μία υπαρκτική, βιωματική κλήση και πρόσκληση βίωσης της Εκκλησίας. Για μια κλήση στην αυτογνωσία, δηλαδή αυτό που είμαστε, Αυτού που είμαστε και γι' αυτό που θα γίνουμε, δηλαδή άγιοι εν ελευθερία και ελεύθεροι εν αγιότητα.

Αυτός είναι ο τελικός μας σκοπός, αυτή είναι η θέση μας. Η σωτηρία μας δεν είναι μία αφηρημένη έννοια, ένα θεώρημα τέλος πάντων ψυχολογικών τακτοποιήσεων. Η σωτηρία μας είναι ο Θεός. Αρχίζει από τη στιγμή της μετάνοιάς μας, δηλαδή από την άρνηση της αυτο-

δικαίωσής μας και αυτοσωτηρίας.

Θυμάστε την παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου, πριν μερικές Κυριακές! Ο Φαρισαίος ήταν ο κλασικός τύπος τυπολατρικού και νομικίστικου ανθρώπου, καυχόμενος πως έκανε το ένα, έκανε το άλλο και άρα θεωρούσε αυτονόητη τη δικαίωσή του. Ο τελώνης από την άλλη μεριά με ταπεινωση και συντριβή καρδιάς, συναισθανόμενος την αστοχία και την αμαρτωλότητά του, παρακαλούσε τον Θεό να τον συγχωρήσει, όπως και έγινε. Στο τέλος αυτό που θα μας κρίνει είναι το μέτρο της αγάπης και της αυτογνωσίας.

Κι η αγάπη και η αυτογνωσία για να επιτευχθούν χρειάζεται να δώσουμε μάχη. Εδώ μιλούμε για πραγματική πάλη με τον εαυτό μας κατ' αρχήν, για να αρχίσουμε και να γινόμαστε κάθε μέρα πιο άνθρωποι, πιο άγιοι, πιο «θεοί», ώστε να αποκτήσει νόημα η ζωή μας και λόγωση η αλογία του θανάτου μας.

Η πορεία και η συνάντηση με τον Σωτήρα Χριστό γίνεται μέσα στην Εκκλησία.

Η Εκκλησία είναι ο τόπος και ο τρόπος συνάντησης του Θεού με τον άνθρωπο και του ανθρώπου με

τον Θεό. Στην Εκκλησία Θεός και άνθρωπος αλληλοπερικυρώνονται κατά τρόπο οντολογικής υπαρκτικότητας, κι όχι θεωρητικής απλά συνύπαρξης. Εδώ συνοδοιπορούμε με τον Χριστό προς τον Γολγοθά, πιασμένοι αντάμα χέρι-χέρι με Εκείνον και μεταξύ μας, διότι όλοι είμαστε αδέρφια, έχοντας τον ίδιο Πατέρα, τον οποίον επικαλεστούμε κάθε φορά που λέμε, «Πάτερ ημών, ο εν τοις ουρανοίς», δηλαδή πατέρα μας. Και μόνο αυτή η επίκληση είναι αρκετή για να σημάνει τους αδελφικούς δεσμούς αλήθειας και ζωής που μας συνδέουν.

Κι αυτή η αλληλοπερικύρωση, δηλαδή αυτή η συνάφεια και εγγύτητα Θεού και ανθρώπου, ανθρώπου και Θεού συντελείται απτά, οντολογικά, υπαρξιακά, με την βρώση και την πόση του Σώματος και του Αίματος του Χριστού, του Ένα της Τριάδας. Αυτό είναι Εκκλησία, μια πράξη βρώσης και πόσης, μία πρόσκληση και συμμετοχή σ' ένα δείπνο, στο δείπνο της Ευχαριστίας, μέσα στο οποίο ανακεφαλαιώνεται η ζωή του Χριστού, αλλά και η δική μας, αφού γινόμαστε «σύσσωμοι και συναιμίοι του», δηλαδή από το ίδιο σώμα και το ίδιο αίμα, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Άγιος Νικόλαος Καβάσιλας. Έτσι γινόμαστε αδελφοί ομότροφοι και ομότροποι και δεχόμαστε να υπάρχουμε και συνυπάρχουμε θεληματικά και ελεύθερα, αγαπώντας και αγαπόμενοι. Αυτή είναι η κατ' εξοχήν σχέση που διέπει τα μέλη της Εκκλησίας.

Κεντρική θέση στην πορεία της Μεγάλης Τεσσαρακοστής κατέχει ο λειτουργικός και υμνολογικός θησαυρός της Εκκλησίας μας, εκφρασμένος και διατυπωμένος, με την υμνογραφία και μελωδισμένους με την εκφραστικότητα της εκκλησιαστικής μας μουσικής, η οποία ουσιαστικά είναι η γλώσσα της Εκκλησίας.

Να μη λησμονούμε πως υπάρχουν και κάποια στοιχεία της πίστεως μας, τα οποία έχουν δοκιμασθεί στο πέρασμα των αιώνων και καθιερώθηκαν επειδή ακριβώς λειτουργούν ως όροι και όρια εκφραστικής αυθεντικότητας. Οι Προηγασμένες Θείες Λειτουργίες, οι Χαιρετισμοί της Παναγίας, τα Απόδειπνα, οι Κατανυκτικοί Εσπερινοί, όλα αυτά είναι ευκαιρίες κατανυκτικής επικοινωνίας, ταύτισης και εγκύτωσής μας στην Πηγή της ζωής, τον Χριστό, ο οποίος άλλωστε ο ίδιος διακήρυξε όταν είπε: «Εγώ ειμί η οδός, η αλήθεια και η ζωή».

Ίδου μία σύνοψη των σκέψεων, πως Μεγάλη Τεσσαρακοστή σημαίνει κατάνυξη, άσκηση και αγιασμός, πορεία προς τον εαυτό μας, αυτογνωσία, πορεία και συνάντηση με τον σωτήρα Χριστό. Κι ως θυμόμαστε όλη αυτή την περίοδο πως εξακολουθούμε να ζούμε και να υπάρχουμε, επειδή εξακολουθεί να μας αγαπά ο Θεός.

Τι είναι Ορθοδοξία και τι Εκκλησία;

Δυο σκέψεις με αφορμή την Κυριακή της Ορθοδοξίας

Του Θεοδώρου Καλμούκου

Είναι μεγάλη και ιερή και ιστορική η Κυριακή της Ορθοδοξίας. Είναι σίγουρα μια μέρα και μια Κυριακή αλλιώς από τις άλλες. Η πρώτη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, δηλαδή αυτής της μεγάλης πορείας προς τα μέσα μας, η οποία θα μας οδηγήσει μπροστά στην έκπληξη ενός αδειανού τάφου και στη θέαση ενός ολόασπρου αγγέλου, ο οποίος θα μας μνηύει τη ζωή την απαλλαγμένη από τη φθορά και το θάνατο. Τη ζωή εκ τάφου, Εκείνου ο Οποίος καταδέχθηκε να τεθεί εν τάφω, αν και ήταν πέραν του θανάτου και του τάφου.

Κυριακή της Ορθοδοξίας κατά την οποία βιώνουμε τον συμβολισμό της, με την περιφορά και την ανύψωση των ιερών εικόνων. Αν αυτή η πράξη παραμείνει μία απλή συμβολική και τελετουργική λιτανεία, τότε θαρρώ πως έχει χαθεί η ουσία και το νόημα της γιορτής. Αν όμως σταθεί αφορμή για την αναστήλωση των ζωντανών εικόνων του Θεού, δηλαδή των ανθρώπινων προσώπων, στο ύψος του πραγματικού μας προορισμού, τότε μπορούμε να μιλούμε για την Ορθοδοξία της ουσίας και την ουσία της Ορθοδοξίας.

Μα τι είναι αλήθεια Ορθοδοξία, για την οποία συχνά πυκνά δηλώνουμε πως είμαστε περήφανοι και καυχόμαστε καύχηση ιερή; Τι σημαίνει ετυμολογικά, αλλά το πιο σπουδαίο ουσιαστικά Ορθοδοξία; Κατ' αρχήν να πούμε πως η λέξη είναι σύνθετη, από το ορθή-δόξα, που πάει πει, ορθή πίστη, αλλά πιο ειδικά, ορθή λατρεία. Και για να έχει κανείς ορθή λατρεία, πρέπει να έχει ορθή πίστη, αφού ό,τι πιστεύουμε το γιορτάζουμε λατρευτικά. Αυτή είναι ουσιαστικά η λατρεία μας, μία γιορτή πίστης. Κι έτσι, να πούμε από την αρχή πως το ερώτημα δεν είναι το αν πιστεύει κανείς, αλλά το πώς πιστεύει. Αλλωστε, ακόμα και τα δαιμόνια πιστεύουν και μάλιστα φρίττουν. Μέσα σ' αυτό το «πώς» πιστεύουμε, βρίσκεται ακριβώς η ουσία της Ορθοδοξίας. Η διαφορά της από τις άλλες εκφράσεις και εκφάνσεις του μηνύματος του Χριστού όσο χριστιανικές κι αν φαντάζουν.

Η Ορθοδοξία δεν ένα είδος μουσειακού συντηρητισμού εμμονής σε κάποιες θρησκευτικές αξίες, σε πιστότητα τελετουργικών και σε θεωρητικά πιστεύματα, κάθε άλλο, αλλά πρόκειται για τον τρόπο υπάρξεως του Εκκλησιαστικού Σώματος. Δεν μπορεί να υπάρξει Ορθοδοξία εκτός Εκκλησίας, διότι ο Χριστός δεν ήταν και δεν είναι ο κομιστής μιας θρησκείας, μιας καινούργιας έστω θρησκείας, του Χριστιανισμού, αλλά είναι ο ιδρυτής της Εκκλησίας. Η Εκκλησία είναι το κριτήριο της Ορθοδοξίας, κι όχι το αντίθετο, γι' αυτό πάντοτε στην παράδοση και την αντιληπτική της Ανατολής, προϋπόθεση της Ορθοδοξίας ήταν η μετοχή στην καθολική, δηλαδή στην καθ' όλου Εκκλησία, που σημαίνει εμπειρία βιωματική του όλου Χριστού και της όλης αλήθειας Του, κι όχι θεωρητική αποδοχή πεποιθήσεων και διδασκαλιών.

Ας θυμόμαστε από τούτο το άρθρο τρεις πολύ σπουδαίες λέξεις, τις εξής: Ορθοδοξία - Εκκλησία - Ευχαριστία, διότι η κάθε μία είναι προϋπόθεση και φανέρωση της άλλης. Εκκλησία! Αυτό δηλαδή που είμαστε. Εμείς είμαστε Εκκλησία, αλλά όχι μονάχα εμείς και οι άγιοι. Εκκλησία λοιπόν είναι μία κοινωνία αγίων, ζώντων και τετελειωμένων, αλλά αείζων και απέθαντων λόγω της εγγύτητας και της ενότητάς τους με τον πάντοτε ζωντανό και ζωή παρέχοντα Χριστό. Αυτό είναι ο λόγος που στην Ορθόδοξη Εκκλησία τοποθετούμε τις εικόνες των αγίων στο εικονοστάσι, για να μας θυμίζουν ατέλεστα τον πραγματικό σκοπό της ζωής μας, που είναι η αγιότητα και κατανόηση του Θεού.

Γιατί οι εικόνες στην Ορθόδοξη Εκκλησία; Διότι τα εικονίσματα των αγίων είναι τα παράθυρα μέσα από τα οποία βλέπουμε την αιωνιότητα, η οποία δεν είναι κάτι, μία κατάσταση, αλλά είναι Κάποιος, κι Αυτός ο Κάποιος είναι ο Χριστός. Αυτό είναι Εκκλησία, το Σώμα του ζωντανού Χριστού.

Ιδού μία διευκρίνιση: Το κτίριο λέγεται ναός. Πηγαίνουμε στον ναό και γινόμαστε Εκκλησία.

Από πού προέρχεται η λέξη Εκκλησία; Ιδού η απάντη-

ση: Εκκλησία, από το Ομηρικό ρήμα εκκλησιάζω - εκκλησιάζομαι, που πάει πει συγκεντρώνω - συγκεντρώνομαι σ' έναν συγκεκριμένο τόπο, για έναν συγκεκριμένο σκοπό. Η σύναξή μας λοιπόν στο ναό, είναι μία κλήση και μία πρόσκληση. Εχουμε συνείδηση Αποστολική, την ίδια συνείδηση που είχαν οι κλητοί, δηλαδή οι καλεσμένοι μαθητές του Χριστού. Εκείνο που ένωσε εκείνους, αλλά και εμάς σήμερα, δεν είναι κάποιο είδος θεωρητικής Ορθοδοξολογίας, ένα είδος θρησκείας Ορθοδοξότητας, αλλά η συνείδηση και η αποδοχή της κλήσης, η οποία άλλαξε τη ζωή των Αποστόλων και τη δική μας.

Αυτό κάνουμε κάθε φορά που συγκεντρωνόμαστε στο ναό, συγκροτούμε την Εκκλησία, δηλαδή κοινωνούμε τη ζωή ως αδελφοί δεχόμενοι να υπάρχουμε μόνο με μία σχέση, αγαπώ-ντες και αγαπώμενοι.

Είμαστε μία πλήρης Εκκλησία, με τη διαρκή έκχυση του Αγίου Πνεύματος, το οποίο «όλον συγκροτεί τον θεσμόν της Εκκλησίας».

Η Εκκλησία ταυτίζεται με την Ευχαριστία, αφού για την Ορθοδοξία τα πάντα αρχίζουν και τελειώνουν στο Θυσιαστήριο, πάνω στο οποίο ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού προσφέρεται θεληματικά και από αγάπη επειδή μας αγάπησε πολύ. Ιδού λοιπόν το τρίπτυχο που είπαμε πιο πάνω Ορθοδοξία - Εκκλησία - Ευχαριστία.

Η Εκκλησία είναι η έκφραση του αγαπτικού πάθους του Θεού για τον άνθρωπο. Ας μου επιτραπεί η λεκτική ακροβασία πως Εκκλησία είναι η ωραιωθείσα αγάπη. Ο τόπος και ο τρόπος συνάντησης του Θεού με τον άνθρωπο και του ανθρώπου με τον Θεό. Ο Θεός και ο άνθρωπος οι δυο μας, συναντώμενοι με κοινό τρόπο υπάρξεως, το πρόσωπο, το οποίο ταυτοποιεί την Θεοειδία μας και μας καθιστά ανθρωπόθεους ή μικρούς θεούς, όχι με την έννοια του Νίτσε, αλλά με την έννοια και αντιληπτική της κατά χάριν θέωσής μας, που στοχάστηκαν οι Πατέρες της Εκκλησίας μας και πιο ξεχωριστά ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

Η Εκκλησία είναι ένα δείπνο, το δείπνο της Ευχαριστίας. Είναι μία πράξη βρώσης και πόσης. Να το πούμε πιο απλά, κάθε Κυριακή που χτυπά η καμπάνα της εκκλησίας, είναι ένα προσκλητήριο στο δείπνο της Ευχαριστίας, δηλαδή μία πρόσκληση στο δείπνο που θα ολοκληρωθεί με το «μετά φόβου Θεού πίστεως και αγάπης προσέλθετε». Αν δεν συμμετάσχουμε σ' αυτό το δείπνο, είναι σαν να μας προσκαλέσει κάποιος φίλος μας στο σπίτι του για φαγητό, να πάμε να συζητήσουμε, να ακούσουμε μουσική, κι όταν έλθει η ώρα για να καθίσουμε να φάμε, να του γυρίσουμε την πλάτη και να φύγουμε.

Ευχαριστία - δηλαδή Λειτουργία του Σώματος και του Αίματος του Χριστού, δηλαδή η προσευχή της Εκκλησίας, το κοινό μας έργο. Αλλωστε αυτό σημαί-

νει Λειτουργία, από το κοινό και έργον. Η Ευχαριστία - Λειτουργία είναι το κοινό έργο όλων μας. Εμείς Λειτουργούμε, όλοι εμείς, γι' αυτό και όλες οι ευχές εκτός μίας, είναι γραμμένες στον πληθυντικό, δεόμεθα, αιτησόμεθα, παραθόμεθα.

Με την Ευχαριστία φανερώνεται η Εκκλησία και εκφράζεται η Ορθοδοξία. Μέσα στην Ευχαριστία οι πάντες και τα πάντα νοηματίζονται. Αποκτούν σκοπό και προορισμό και λόγωση. Ζουν πραγματικά, αυθεντικά, τίμια, αληθινά, Τριαδικά. Στην Ευχαριστία καταγγέλλουμε τον θάνατο του Χριστού και δοξολογούμε την Ανάστασή Του. Ζούμε μέσα στον αδιάστατο χωρόχρονο της Ευχαριστίας, ολόκληρη τη ζωή του Χριστού, από τη γέννησή Του, τον θάνατο, την

Τι σημαίνει Σταυρός και Ανάσταση για μας σήμερα

Του Θεοδώρου Καλμούκου

Ο Σταυρός και η Ανάσταση είναι το θεμέλιο της χριστιανικής μας πίστης. Η ελπίδα της ζωής μας, της τωρινής, αλλά και της άλλης που θα έλθει, της μόνης και απέθαντης.

Ο Σταυρός είναι το αιματόβρεκτο φλάμπουρο της Εκκλησίας. Το αλφαβητάρι του αρχηγού και ιδρυτή της, του Χριστού, ο Οποίος για μας είναι και φίλος και Θεός, και λυτρωτής και αδελφός μας, δηλαδή η ζωή μας όλη. Ο Σταυρός είναι σύμβολο αλήθειας και ζωής, αγωνίας και αγώνα, αλλά και δύναμης πολλής και ισχύος για μια ολόκληρη ζωή. Είναι το ορόσημο του σκοπού της ζωής μας. Είναι η σηματοδότηση μιας πορείας σταυρικής, αφού θεληματικά και ελεύθερα, υπάκουοι στο «όστις θέλει», δηλαδή όποιος θέλει, πήραμε την απόφαση να πεζοπορήσουμε μαζί με τον Σωτήρα Χριστό, γνωρίζοντας πως πρόκειται για μια πορεία γεμάτη μοναξιά και εγκατάλειψη.

Όποιος θέλει! Αυτή η φράση περικλείει μέσα της τη χαρά της επιλογής, αλλά και το βάσανο της ελευθερίας μας βασίζονται οι επιλογές μας. Σ' αυτήν βασίζεται ο παράδεισος ή η κόλασή μας. Κι' αυτά τα δυο μπορούν να αρχίσουν από τώρα και από εδώ. Γι' αυτό στοχάστηκε ο Ντοστογιέφσκι και είπε τόσο σοφά, πως «ο άνθρωπος είναι καταδικασμένος να είναι ελεύθερος».

Στην Ορθοδοξία, η οποία είναι η γνήσια και ανάλλακτη μορφή και έκφραση του Χριστιανισμού, όλοι είναι ελεύθεροι και ελεύθερα ζουν, ενεργούν και πορεύονται. Είναι σταυρική η πορεία της ελευθερίας, η οποία όμως οδηγεί στην ελευθερία της Ανάστασης, δηλαδή της απελευθέρωσης και του λυτρωμού. Δεν μιλούμε για μια ελευθερία θεωρητική, αλλά υπαρκτική, η οποία είναι λυτρωτική από τη φθορά και το θάνατο, αυτή την ακραία τραγικότητα της ιστορικής μας ύπαρξης. Είναι μία ελευθερία για την οποία πάλεψε ο ίδιος ο Θεός, μέχρι «πάθους» γενόμενος «ο πάσχων Θεός», για να μπορέσει να αγκαλιάσει τον πάσχοντα άνθρωπο και αγκαλιασμένο να τον σώσει ελευθερώνοντάς τον από την τραγικότητα του θανάτου. Ο λόγος εδώ για πεζοπορία μιας ολόκληρης ζωής, η οποία σταυρούμενη ελευθερώνεται, και ελευθερωμένη ζει τον σταυρό και το μαρτύριο της ελευθερίας, ως σχέση αλήθειας και ζωής με τον Θεό, την πηγή της ζωής και της αλήθειας.

Και κάτι άλλο ακόμα, ο δρόμος του χρέους, ήταν πάντοτε δρόμος Γολγοθά, παράλογος για πολλούς, θυσίας όμως για όσους τολμούν και βλέπουν μέσα από το θάνατο το καρτέρεμα και την βεβαιότητα της ζωής. Τον βάδισε πρώτος ο Χριστός, σπιθαμή προς σπιθαμή, μ' έναν σταυρό, βαρύ σταυρό στους ώμους φορτωμένος, ο οποίος όμως έγινε το κλειδί του παραδείσου για μας.

Ιδού λοιπόν τι είναι ο Σταυρός, το κλειδί του παραδείσου.

Ο Σταυρός είναι η σκάλα πάνω στην οποία πάτησε ο Θεός για να κατεβεί στη Γη κι ο άνθρωπος για να ανεβεί στον Ουρανό. Πρόκειται για μία αμφίδρομη πορεία και συνάντηση πάνω στο Σταυρό με τον Σωτήρα Χριστό.

Ο Σταυρός είναι το μέτρο της αγαπτικής παραφοράς του Θεού για τον άνθρωπο. Γι' αυτό άλλωστε στην προσπάθειά της να ορίσει αυτό το μέτρο η Εκκλησία μας, χρησιμοποιεί την έκφραση «Πάθος του Κυρίου». Αυτό ακριβώς είναι ο Σταυρός του Χριστού, η φανέρωση του Πάθους Του από αγάπη, για την αγάπη τη δική μας.

Με το μαρτύριο του Σταυρού, ο Χριστός μαρτύρησε σε μας την αγάπη Του. Πρόκειται για μια αγάπη δίχως όρους και όρια, που τολμά να αγαπά ακόμα και τους εχθρούς. Μια αγάπη που ξέρει να δίνει τα πάντα, δίχως να ζητά τίποτε.

Με τη γλώσσα του Σταυρού και του αγαπτικού πάθους έδωσε ο Χριστός την προσωπική Του απάντηση και πρόσκληση επιστροφής, στη δική μας απομάκρυνση και αποστασία. Ο Σταυρός ήταν ένας τρόπος ολοκληρωτικής αυτοπροσφοράς του Χριστού, επειδή ακριβώς μας αγάπησε πολύ. Κι' όποιος αγαπά με «πάθος», χαρίζεται ολόκληρος. Γίνεται ο ίδιος θυσία. Γίνεται ο ίδιος σταυρός, δίχως υπολογισμούς. Χω-

ρίς όρους. Η αγάπη δεν χωρά μέσα σε όρους και όρια. Είναι αδιάστατη, ανένταχτη και δίχως τελειωμό. Γι' αυτό και τολμά τα πάντα, ακόμα και το σταυρό και το θάνατο.

Αυτή η τολμηρή - σταυρική αγάπη, είναι η «μωρία» του σταυρού, για την οποία μίλησε τόσο εύγλωττα και εύστοχα ο Απ. Παύλος, η τόσο ακαταλαβίστικη και σε τόσους πολλούς και τότε και τώρα. Είναι «σκάνδαλο» ο σταυρός του Χριστού και μάλιστα ασύλληπτο στην περατή διάνοιά μας, η οποία ούτε καν τη δική της περατότητα δεν μπορεί να διανύσει.

Η θέαση του Σταυρού αναμφίβολα φέρνει μπροστά στα μάτια μας, «το ξένο και παραδόξο μυστή-

ριο» του σταυρωμένου Υιού και Λόγου του Θεού, ο Οποίος δέχθηκε και καταδέχθηκε να υποστεί όλη αυτή την τραγική περιπέτεια της σταύρωσης, θεληματικά και από αγάπη, για την αγάπη τη δική μας. Προτίμησε να «πεθάνει», όντας απέθαντος, για να μεταποιήσει το θάνατο, σε ζωή.

Ο Κύριος αυτοπαραδόθηκε στο θάνατο, «παρέδωκε εαυτόν», όπως συγκεκριμένα γράφει ο Απ. Παύλος στην επιστολή του προς τους Εφεσίους. Ήταν θάνατος θεληματικός και αγαπτικός. Ο δικός μας είναι θάνατος «αναγκαστικός». Μ' άλλα λόγια, εμείς πεθαίνουμε επειδή δεν έχουμε απαλλαγεί από τη φθορά και κατά συνέπεια φθείρονται τα σάρκινα όργανά μας και αναγκαστικά παραδινόμαστε και πάλι στη γη απ' όπου και προήλθαμε και γινόμαστε ξανά μια κούφρα γης και μερικά οστά, χωρίς σχήμα, χωρίς μορφή, χωρίς είδος, ούτε κάλλος. Ιδού λοιπόν η διαφορά ανάμεσα στο δικό μας θάνατο και το θάνατο του Χριστού, εμείς πεθαίνουμε από ανάγκη, Εκείνος πέθανε από αγάπη.

Ο Σταυρός είναι αγάπη και η αγάπη Σταυρός. Κι επειδή αυτές ιδιαίτερα τις μέρες ακούμε πολλά περί σωτηρίας, να πούμε πως σωτηρία δεν είναι τα έργα μας, ούτε οι καλές μας προθέσεις, αλλά σωτηρία μας είναι ο Θεός, όπως μας αποκαλύφθηκε οδυνόμενος στο Σταυρό και χείρων χειρόμενος από τον τάφο. Κι έτσι Εκείνος που είναι η Ζωή, κατέβηκε στον τάφο, και ανέδυσσε την ζωή εκ τάφου. Την ζωή την τεθωμένη, την απαλλαγμένη από τη φθορά. Κι έτσι η πίστη λαμβάνει μία άλλη διάσταση, όχι διανοητική ή θεωρητική συνδεδεμένη με κάποιες θρησκευτικές αρχές και δόγματα, αλλά η πίστη πλέον ως θεληματική αυτοπάρδοση στα χέρια του Θεού για να γίνει το δικό Του θέλημα, γιατί τότε γίνονται όλα.

Στην Ορθόδοξη Θεολογία δεν ομιλούμε μονομερώς για τον σταυρό. Δεν εξαντλούμαστε σε μία ανεργήματα σταυρολογία, αλλά ομιλούμε για τον Σταυρό και την Ανάσταση, η οποία γεμίζει τους πάντες και τα πάντα με φως, εμάς ολόκληρους και τα κορμιά και τις ψυχές μας, τα βάρη των καρδιών μας, ώστε γεμάτοι φως, ολόφωτοι και φωτοφόροι να ξεσπούμε σε ιαχές σαν και τούτη: «Νυν πάντα πεπλήρωται φωτός, ουρανός τε και γη και τα καταχθόνια», δηλαδή τώρα με την Ανάσταση του Χριστού, γέμισαν τα πάντα με φως, ο ουρανός, η γη, αλλά και τα έγκατα της γης, κι εμείς, όλοι εμείς, και τα κορμιά και οι ψυχές μας. Έχουμε συνειδώς πλέον ότι είμαστε ταυτισμένοι με το Φως, το Φως το αληθινό, τον Χριστό. Δεν έχουμε ανάγκη πλέον να επαναλαμβάνουμε την απέλπιδα αναζήτηση του Γκαίτε, «ήταν φώτα, πολλά φώτα μα δεν ήταν το φως», διότι το Φως, ο Χριστός, «ανέτειλε εκ τάφου».

Η Ανάσταση του Χριστού είναι η ολοκληρωτική νίκη καταπάνω στον ίδιο τον θάνατο, ο οποίος (θάνατος) μεταποιήθηκε σε ζωή και μάλιστα σε «περισσότερη ζωή».

Γιατί έχουμε τους αγίους στην Εκκλησία;

Του Θεοδώρου Καλμουκού

Η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι Εκκλησία των Αγίων. Κι ακόμα θα μπορούσαμε να πούμε πως Εκκλησία είναι μία κοινωνία αγίων, ζώντων και τετελειωμένων, αλλά αείζων και απέθαντων λόγω της συνάφειας και της εγγύτητάς τους με τον αείζωο και απέθαντο Χριστό.

Αυτός είναι και ο λόγος που μέσα στον Ορθόδοξο ναό έχουμε τα εικονίσματα των αγίων πάνω στο εικονοστάσι, επειδή ακριβώς ως πολιτεία του Θεού, Εκκλησία δηλαδή, είμαστε κοινωνία αγίων. Από τα καθίσματα μέχρι το εικονοστάσι υπάρχει αυτή μία απόσταση. Αυτή είναι η πορεία της ζωής μας, ο σκοπός και ο στόχος μας. Είμαστε στα στασίδια και πρέπει να φτάσουμε στο εικονοστάσι. Όλα τα άλλα είναι δευτερεύουσας σημασίας. Κι αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται μέσα στην Εκκλησία και δια της Εκκλησίας, διότι η Εκκλησία είναι το εργαστήριο των αγίων. Είναι η ιερή μήτρα η οποία γεννά ατέλεστα τους αγίους, επειδή ακριβώς η έκχυση του Αγίου Πνεύματος είναι δινηκής και ασταμάτητη μέσα στην Εκκλησία.

Οι αγίοι είναι η αύξηση της Εκκλησίας, η μαρτυρία και η φανέρωση της αλήθειας της. Και για να τοποθετούμε σωστά τα πράγματα από Θεολογικής πλευράς, οι αγίοι δεν είναι μία υπερεκκλησία πάνω και πέρα από την Εκκλησία, αλλά είναι και αυτοί μέλη της Εκκλησίας.

Οι αγίοι δεν θαυματουργούν αυτενέργητα και αυτονομημένα, εξ ιδίων τους δηλαδή, αλλά ο Χριστός είναι η πηγή της χάριτος! Ο Χριστός είναι η πηγή των θαυμάτων. Ο Χριστός ενεργεί δια των αγίων, κάνοντας απτή και φανερωματική την αγάπη Του. Περιστέλλει και αναστέλλει και διαστέλλει τους νόμους της φύσεως δια των θαυμάτων ο Χριστός, ο Οποίος δεν πρέπει να ξεχνούμε πως είναι ο Ένας Τριάδος ή «ένas εν σαρκί περιπολών Θεός».

Οι αγίοι δεν είναι κάποιες απόμακρες χαρισματικές παρουσίες που ανήκουν σ' ένα απόμακρο παρελθόν, αλλά είναι η μαρτυρία πως η Εκκλησία είναι η διαρκής έλευση του μέλλοντος, στο παρόν. Οι αγίοι είναι η κατάργηση της τραγωδίας της ανθρώπινης ύπαρξης. Κι ακόμα, είναι το θαύμα της ανάστασης της ύπαρξης πριν από την ανάσταση των νεκρών. Και για να μπορούμε σε λίγο βαθύτερο Θεολογικό στοχασμό, οι αγίοι είναι η μεταϊστορική πραγματικότητα σαρκωμένη όμως και απτή στο ιστορικό σήμερα ή στο σήμερα της ιστορίας. Είναι η συντροφιά του Θεού ή «οι αγαπητοί του Θεού» κατά την έκφραση του Απ. Παύλου (Ρωμ. 3, 9-23 - 1-7). Κι ακόμα θα τολμούσα να πω πως οι αγίοι είναι τα παράθυρα μέσα από τα οποία βλέπουμε την αιωνιότητα, και η αιωνιότητα, όπως έχουμε γράψει και σ' άλλο κείμενο του ανά χειρας αφιερώματος δεν είναι κάτι, δεν είναι μία ατέλειωτη κατάσταση

Για να γνωρίσουμε τον θαυματουργό Αγιο Νεκτάριο

Του Θεοδώρου Καλμούκου

Ο Άγιος Νεκτάριος είναι από τους πλέον νεοφανείς αγίους της Εκκλησίας μας. Έχει χαρακτηριστεί, και σωστά θαρρώ, ως ο Άγιος του εικοστού αιώνα. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα η ζωή του Αγίου Νεκταρίου, δεν θα εκταθούμε πολύ αλλά απλά θα επιχειρήσουμε ένα πολύ σύντομο ιχνυλάτημα.

Γεννήθηκε την 1η Οκτωβρίου του 1846 και ονομαζόταν Αναστάσιος. Οι γονείς του ονομάζονταν Δήμος και Βασιλική Κεφαλά. Ο Νεκτάριος από μικρός ήταν συνετός και πολύ γαλήνιος και του άρεσε αντί να παίζει με τους συνομηλίκους του να μαθαίνει απ' έξω ψαλμούς και ύμνους. Στην ηλικία των 14 χρονών πήγε στην Κωνσταντινούπολη όπου κάποιος συγγενής του τον προσέλαβε υπάλληλο στο

κατάστημά του. Επειτα από λίγο διάστημα προσελήφθη ως παιδονόμος σ' ένα σχολείο που λειτουργούσε στο Μετόχι του Παναγίου Τάφου. Εκεί δίδασκε στις μικρές τάξεις, ενώ ο ίδιος διδασκόταν στις μεγαλύτερες. Σε ηλικία 20 ετών πήγε στη Χίο όπου διορίστηκε δάσκαλος στο χωριό Λυθί. Έμεινε επτά χρόνια και δίδασκε μικρούς και μεγάλους. Σε ηλικία 30 ετών, το έτος 1876 έγινε Μοναχός και πήρε το όνομα Λάζαρος, στο Μοναστήρι των Αγίων Πατέρων, όπου έμεινε τρία χρόνια διότι ο Μητροπολίτης Χίου Γρηγόριος τον χειροτόνησε Διάκονο και του έδωσε το όνομα Νεκταρίου.

Διάβαζε μόνος του θεολογικά βιβλία, αλλά ο πόθος της καρδιάς του ήταν να κάνει Θεολογικές σπουδές, πλην όμως δεν υπήρχαν τα απαραίτητα οικονομικά μέσα. Μια μέρα τον κάλεσε ο Ιωάννης Χωρέμης, ένας εκ των πλέον πλουσίων της Χί-

ου και του είπε ότι «πληροφορήθηκα πάτερ Νεκτάριε ότι θέλεις να σπουδάσεις Θεολογία.

Θέλω να σε συγχαρώ γι' αυτή σου την επιθυμία και να σου πω ότι θα αναλάβω όλα σου τα έξοδα». Πήγε στην Αθήνα λοιπόν και ενώ είχε αποπερατώσει τις Γυμνασιακές του σπουδές και ετοιμαζόταν να μπει στη Θεολογική Σχολή, πέθανε ο ευεργέτης του ο Ιωάννης Χωρέμης, οπότε ο Νεκτάριος βρήκε καταφύγιο στο Πατριαρχείο της Αλεξανδρείας στην Αίγυπτο, όπου ο Πατριάρχης Σωφρόνιος τον πήρε υπό την προστασία του, εκτίμησε την φιλομάθεια και τα χαρίσματά του και το 1882 τον έστειλε στην Αθήνα για να σπουδάσει Θεολογία.

Όταν τελείωσε επέστρεψε στην Αίγυπτο και χειροτονήθηκε σε Πρεσβύτερο, ενώ μέσα σε τρία χρόνια έγινε Μητροπολίτης Πενταπόλεως και διορίστηκε Πατριαρχικός Επίτροπος στο Κάιρο.

Οι πάντες θαύμαζαν την ευρυμάθεια και τη δύναμη του λόγου και της γραφίδας του Νεκταρίου και άρχισαν να λένουν πως ιδού ο πιο άξιος και κατάλληλος να γίνει Πατριάρχης Αλεξανδρείας. Η φήμη του μεγάλωνε καθημερινώς, αφού κάποια χαρίσματα και στοιχεία δεν μπορούν να αποκρυφτούν από τις προσωπικότητες των ανθρώπων. Όταν μιλούσε ο Νεκτάριος δεν ακουγόταν ούτε ανάσα, διότι όλοι ήταν απορροφημένοι από τα νοήματα, τη δομή και την έκφραση του λόγου του. Η διαρκώς αυξανόμενη φήμη του Μητροπολίτη Νεκταρίου προκάλεσε τη ζήλια και το φθόνο αρκετών αυλοκολάκων κληρικών όλων των βαθμίδων, οι οποίοι περιέβαλλαν τον υπέργηρο τότε Πατριάρχη Σωφρόνιο, τον οποίον έπεισαν ότι ο Νεκτάριος εποφθαλμιούσε να πάρει το θρόνο του, οπότε έδωσε εντολή να απομακρυνθεί από την Εκκλησία της Αλεξάνδρειας στις 3 Μαΐου του 1890.

Πρόκειται για τα ανθρώπινα, τα οποία υπήρχαν και υπάρχουν στο ιερατείο ακόμα και σήμερα. Απλά ως θυμηθούμε τον ιερό Χρυσόστομο, ο οποίος συνήθιζε να λέγει πως πιο πολύ από τους εχθρούς φοβόταν τους συνεπικόπους του. Ο Νεκτάριος ειρηνικός και γαλήνιος καθώς ήταν, πήγε αποχαιρέτησε τον Πατριάρχη και έφυγε για την Αθήνα, με απώτερο σκοπό να μεταβεί στο Άγιο Όρος για να περάσει εκεί την υπόλοιπη ζωή του. Πολλοί όμως τον παρακάλεσαν να μείνει μέσα στον κόσμο και να ωφελήσει με το κήρυμά του, ανάμεσά τους ήταν και ο Μητροπολίτης Πατρών Δαμασκηνός.

Διορίστηκε ιεροκάρυκας στην Εύβοια το 1891 όπου έμεινε δυόμιση χρόνια. Το 1894 το υπουργείο Παιδείας τον διόρισε Διευθυντή στη Ριζάρειο Ιερατική Σχολή στην

Ο Άγιος Νεκτάριος ονομαζόταν Αναστάσιος Κεφαλάς. Έχει χαρακτηριστεί ως ο Άγιος του εικοστού αιώνα.

Αθήνα, όπου κατάκτησε την αγάπη και την εκτίμηση όλων, σπουδαστών και καθηγητών. Η απλότητά του εντυπωσίαζε τους πάντες. Είχε αρρωστήσει η κυρία η οποία καθάριζε τα κτίρια της Σχολής και για να μη χάσει την εργασία της όταν θα γινόταν καλά, σηκωνόταν τα μεσάνυχτα ο Νεκτάριος όντας Επίσκοπος και Διευθυντής της Σχολής και καθάριζε ο ίδιος.

Ελαβε την προσωνυμία θαυματουργός λόγω ακριβώς των άπειρων θαυμάτων που έκανε ο Χριστός μέσω εκείνου, διότι ο Χριστός είναι η πηγή και ο εκτελεστής των θαυμάτων

Το 1908 παραιτήθηκε από τη Ριζάρειο Σχολή, πήγε στο νησί της Αίγινας και ανέγειρε Μοναστήρι, όπου έμεινε εκεί ως πνευματικός πατέρας. Αρρώστησε όμως και υπέφερε από πόνους κυστίτιδας. Αρνόταν να πάει σε γιατρό και νοσοκομείο, αλλά τελικά πείσθηκε και μπήκε στο Αρεταίειο Νοσοκομείο στην Αθήνα όπου νοσηλεύθηκε πενήντα μέρες και τέλος στις 8 Νοεμβρίου του 1920 έφυγε για την άλλη χώρα, σε ηλικία 74 ετών. Λίγη μόλις ώρα μετά την εκπονή του και ενώ

το σκάνωμά του ήταν στο κρεβάτι του νοσοκομείου μία έντονη ευωδία προερχόταν από αυτό.

Ενταφιάσθηκε στο Μοναστήρι του στην Αίγινα. Επειτα από πέντε μήνες που οι Μοναχές θέλησαν να οικοδομήσουν μαρμαρίνο τάφο, όταν άνοιξαν τον τάφο βρέθηκαν μπροστά στο εξαίσιο θέαμα, το σκάνωμα του Νεκταρίου ήταν ανέπαφο και άφθαρτο, δηλαδή δεν είχε λιώσει, ενώ εξακολουθούσε να ευωδιάζει, πράγμα το οποίο θεωρήθηκε ως πρώτο σημάδι αγιότητας. Το ενταφίασαν και πάλι, αλλά και έπειτα από τρία χρόνια που άνοιξαν τον τάφο όπως μάλιστα συνήθιζεται, και πάλι το σώμα του Νεκταρίου ήταν ανέπαφο. Ο τότε Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος είπε στις μοναχές να το ενταφιάσουν και πάλι και να ανοίξουν τον τάφο έπειτα από επτά χρόνια. Κι έτσι η ανακομιδή των λειψάνων του έγινε στις 2 Σεπτεμβρίου του 1953.

Ελαβε την προσωνυμία θαυματουργός λόγω ακριβώς των άπειρων θαυμάτων που έκανε ο Χριστός μέσω εκείνου, διότι ο Χριστός είναι η πηγή και ο εκτελεστής των θαυμάτων.

Οι αγιοποιήσεις και οι αγιοφάνειες συνεχίζονται σε κάθε χρόνο και κάθε εποχή. Όπως είδαμε, ο Νεκτάριος είναι ο Άγιος που έζησε στον αιώνα μας.

Οι πάντες θαύμαζαν την ευρυμάθεια και τη δύναμη του λόγου και της γραφίδας του Αγίου Νεκταρίου.

Γλωσσάριο: Οροι, Λέξεις, Εννοιες

Του π. Γεωργίου Κουγιουμτζόγλου

Αβατον: Ιερός τόπος, στον οποίο δεν μπορεί κανείς να εισέλθει. Α. Μοναστήρι είναι η Μονή στην οποία απαγορεύεται η είσοδος γυναικών και αντιθέτως, για γυναίκες Μονές, στις οποίες απαγορεύεται η είσοδος ανδρών. Α. Αγίου Ορους. Αβατο σε άνδρες και γυναίκες είναι και το Άγιο Βήμα των Ιερών Ναών στο οποίο πρέπει να εισέρχονται ΜΟΝΟ όσοι έχουν ειδική άδεια για να υπηρετήσουν το Λειτουργό Ιερέα.

Αββάς: Τίτλος, που αρχικά χρησιμοποιήθηκε στην Αίγυπτο και στη Συρία, γι' αυτούς που εκτελούσαν χρέη πνευματικού οδηγού, όταν ο αναχωρητισμός άρχισε να μεταμορφώνεται σε κοινόβια. Αναγνωριζόταν η αγιότητα και η πείρα τους, είτε με εκλογή, είτε με φυσική αναγνώριση της αρετής τους, λόγω της μακροχρόνιας και ευλογημένης ασκήσεώς τους. Αργότερα ο όρος αντικαταστάθηκε στην πρώτη περίπτωση (εκλογή) από τη λέξη «ηγούμενος». Ανάλογος της λέξεως Αββάς υπήρξε αργότερα στη Ρωσία ο όρος «Στάρετς».

Αίνοι: Καλούνται οι ψαλμοί ρμ' (148), ρμθ' (149) και ρν' (150), όχι μόνο επειδή προτάσσεται στους περισσότερους στίχους αυτών η λέξη «αινείτε», αλλά και διότι οι τρεις αυτοί ψαλμοί είναι κατά το περιεχόμενο ένας αίνος και ένας ευχαριστήριος ύμνος στον Θεό. Στις Ιερές Μονές ψάλλονται, μόνοι ή μετά τροπαρίων, πανηγυρικά, στο τέλος του Ορθρου. Τα τροπάρια αυτά σαν εφύμνιο των στίχων των αίνων καλούνται στιχηρά των αίνων ή, κατά συνεκδοχή, «αίνοι». Στους Ιερούς Ναούς των πόλεων, συνήθως, αυτοί οι «αίνοι» μόνο ψάλλονται. Όταν τελείται Ορθρος καθημερινός και δεν υπάρχουν τροπάρια αίνων, αναγιγνώσκονται ή ψάλλονται οι αίνοι (οι τρεις ψαλμοί).

Ακνδία: Με τη στενή έννοια είναι η αμέλεια, η αφροντισιά, η αδιαφορία, η παραίτηση από κάθε πνευματική εργασία (ψαλμωδία, προσευχή, μελέτη, εκτέλεση κανόνα κ.λπ.). Με την ευρύτερη έννοια είναι η γενική ψυχοσωματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αρνητική τοποθέτηση του ανθρώπου στη ζωή: αϋπνία, ανορεξία, απελπισία, μελαγχολία, «συγκεχυμένες» σκέψεις και τάση αυτοκαταστροφής.

Ακροβυστία: Το τμήμα της πόσθης, του ανδρικού γεννητικού οργάνου, το οποίο κατά την περιτομή κόβεται, ή, το κομμένο τμήμα της πόσθης (βλ. Περιτομή).

Ακροστιχίς, ίδα: Τα αρχικά γράμματα των Κοντακίων ή των Κανόνων, ή των Ιαμβικών στίχων, που σχηματίζουν την αλφάβητο ή το όνομα του Υμνογράφου ή κάποια άλλη λέξη.

Αλληλουάριο: Τριπλό αλληλουία, που ψάλλεται ως εφύμνιο βιβλικών ή ψαλμικών στίχων ή μετά το Αποστολικό Ανάγνωσμα. Όταν παρεμβάλλονται και ψάλλονται και οι δύο στίχοι που υπάρχουν (ή προβλέπονται, στους «Αποστόλους» των καθημερινών) μετά τον «Απόστολον» των Κυριακών, ψάλλεται τρεις φορές (επί τρία).

Αλληλουία: Εβραϊκή λέξη που σημαίνει «Αινείτε τον Θεόν». Μπήκε στη χριστιανική λατρεία μαζί με τους ψαλμούς από την ιουδαϊκή λατρευτική πράξη. π.χ. στον Εξάψαλμο, στη Θ' Ώρα, στις στάσεις του Ψαλτηρίου κ.λπ. και ιδιαίτερα στις ακολουθίες της Μεγ. Τεσσαρακοστής.

Αμαρτία: Η διακοπή των σχέσεων του ανθρώπου με τον Θεό, που γίνεται με λόγια, με έργα ή με τη διάνοια. Είναι η ανυπακοή του πλάσματος προς τον Πλάστη.

Συνέπειες της αμαρτίας: Η ρήξη ανάμεσα στον άνθρωπο και στον Θεό εισάγει και μια ρήξη ανάμεσα στα μέλη της ανθρώπινης κοινωνίας (αρχής γενομένης από το πρώτο ζευγάρι. Γεν. β', 18.23' γ', 16' δ', 8.24), αλλά και την εμφάνιση μεταξύ Θεού και ανθρώπου τρίτου προσώπου του διαβόλου. Με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και την ανθρώπινη βούληση-προαίρεση-διάθεση καταπολεμείται η αμαρτία και επανέρχεται ο άνθρωπος στην περιοχή του θείου θελήματος, λόγω της νίκης του Χριστού κατά της αμαρτίας, του διαβόλου και του κόσμου (Ιω. Ιστ', 33).

Αμίν: Εβραϊκή λέξη που έμεινε αμετάφραστη και σημαίνει: ναι, βέβαια, μακάρι, σίγουρα, είτε να γίνει, γένοιτο. Όταν κανείς λέει Αμίν, διακηρύσσει ότι θεωρεί αληθινό αυτό που μόλις ειπώθηκε, έτσι ώστε να επιβεβαιώνει μια πρόταση, ή να μετέχει, με αυτή τη λέξη, σε μια προσευχή.

Επιστολές (ή Πράξεις) και το Ιερό Ευαγγέλιο που διαβάζεται στις Ακολουθίες της Εκκλησίας και στη Θεία Λειτουργία.

Αναγνώστης: Κατώτερος Κληρικός, καθιερωμένος στο λειτούργημα αυτό με χειροθεσία Επισκόπου. Είναι επιφορτισμένος με την ανάγνωση των διαφόρων αναγνωσμάτων (χύμα ή έμμελως) της Λατρείας μας.

Ανάθεμα ή Αφορισμός: Είναι η έσχατη εκκλησιαστική ποινή σε χριστιανούς που παραποίησαν την εκκλησιαστική τους συνείδηση και βαρεία-αμετανόητα αμαρτάνουν, ή περιέπεσαν σε αίρεση. Αφορισμός ανθρώπου σημαίνει αποκοπή από το σώμα της Εκκλησίας και τη χριστιανική κοινότητα. Αίρεται μετά από ειλικρινή και έμπρακτη μετάνοια. Ανάθεμα = Eis Θεόν ανατίθημι, για την τελική από Αυτόν κρίση.

Ανακομιδή: Η μεταφορά των λειψάνων ενός Αγίου στον τόπο ή στο Ναό του Αγίου.

Ανάμα ή Νάμα: Το κατάλληλο κόκκινο κρασί που προσφέρεται για την τέλεση της Θείας Λειτουργίας.

Αναστασιματάριο: Μουσικό εκκλησιαστικό βιβλίο που περιέχει αναστάσιμους ύμνους από την Οκτώμη.

Ανάσταση νεκρών: Είναι κατ' εσχόλην χριστιανική διδασκαλία και δόγμα της πίστεώς μας. Την εκήρυξε ο Χριστός και την επιβεβαίωσε με τη δική Του Ανάσταση. Θα πραγματοποιηθεί κατά τη β' Παρουσία του Κυρίου. Τότε οι νεκροί θ' αναστηθούν για ν' ακολουθήσει η τελική κρίση. Όσοι εκείνη την περίοδο θα ζουν, «εν ριπή οφθαλμού» θ' αποκτήσουν και αυτοί τα νέα αναστημένα σώματα, τα οποία θα είναι τα ίδια, με αυτοσυνειδησία ταυτόχρονα όμως θα είναι και εντελώς καινούργια (όπως του Χριστού μετά την Ανάστασή Του), φωτεινά και λαμπρά. Ο άνθρωπος τότε θα γίνει ισάγγελος, εφ' όσον στην τελική κρίση συγκαταριθμηθεί μετά των

δικαίων, οπότε θα του χαριστεί η αιώνιος ζωή.

Αναφορά: Λέγεται η θεία Ευχαριστία διότι η θυσία αναφέρεται = προσφέρεται στον Θεό. Α. ονομάζεται και το κυριότερο μέρος της Θείας Λειτουργίας: η Λειτουργία του Μυστηρίου. Αρχίζει όταν ακούγεται η εκφώνηση: «Στώμεν καλώς, στώμεν μετά φόβου, πρόσκωμεν την αγίαν Αναφοράν εν ειρήνη προσφέρειν». Τελειώνει, όταν λέγεται το: «Και έσται τα ελέη του μεγάλου Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού μετά πάντων ύμών».

Αντερί: Ενδυμα των Κληρικών και Μοναχών, το οποίο καλύπτει το σώμα τους πριν από το ράσο. Λέγεται και ζωστικό.

Αντίδορο: Μικρό τεμάχιο από το πρόσφορο που αγιάστηκε στην Προσκομιδή, ή κατ' οικονομία μπροστά στο Σώμα και Αίμα του Κυρίου κατά την ψαλμωδία του «Αξιον έστιν...» της Θείας ΛειτουργίαςZ προσφέρεται αντί του Δώρου. Παλαιότερα προσφερόταν μόνο σε όσους δεν κοινωνούσαν. Το τρώμε νηστικοί. Όσοι κοινωνούν το λαμβάνουν μόνοι τους και το τρώνε αμέσως για να κατέβουν μέσα τους μαζί με αυτό και τυχόν εναπομείναντες στο στόμα τους Μαργαρίτες (βλ. λέξη).

Αντίφωνα: Είναι τροπάρια που ψάλλονται από τους δύο χορούς στην Εκκλησία κατ' ανταπόκριση. Δύο γνωστά αντίφωνα της Θείας Λειτουργίας είναι «Τais πρεσβείαις της Θεοτόκου, Σώτερ, σώσον ημάς» και «Σώσον ημάς, Υίέ Θεού, ο αναστάς εκ νεκρών, ψάλλοντάς Σοι Αλληλουία». Στα Α. αυτά προηγούνται στίχοι από τους ψαλμούς. Στον Ορθρο της Κυριακής μετά τη Ευλογητάρια και την Υπακοή ψάλλονται τα Α. των Αναβαθμών όπως αναλύθηκε προηγουμένως στους Αναβαθμούς (τρία Α. κάθε φορά x 3 τροπάρια), ακολουθεί το προκείμενο και αναγινώσκεται το Εωθινό Ευαγγέλιο.

Απάθεια: Είναι η απελευθέρωση της ψυχής από την έλξη των παθών, η αποδέσμευση από την αμαρτία. Είναι δωρεά του Θεού στον άνθρωπο που αγωνίζεται φιλοπόνως με νηστεία, προσευχή, αγρυπνία, σιωπή και ιδιαίτερος με την ταπεινοφροσύνη.

Απαρχές: Μικρές ποσότητες από τους πρώτους, καλύτερους, καρπούς των προϊόντων της γης, οι οποίοι προσφέρονται σαν δώρο ευγνωμοσύνης και ευχαριστίας στον Θεό. Η αφιέρωση στον Θεό των πρώτων καρπών εξαγιαίνει όλη τη συγκομιδή, γιατί το μέρος αντιστοιχεί στο όλο (Ρωμ. ια', 16). Η προσφορά των πρωτοτόκων, των ζώων και των ανθρώπων, δηλ. «παν διανοίγον μήτραν» είναι μία ειδική εφαρμογή του νόμου για τις απαρχές (Εξ. Κβ', 28 εξ.). Στις 6 Αυγούστου προσφέρονται και ευλογού-

Συνέχεια στη σελίδα 8

Γλωσσάριο: Οροι, Λέξεις, Εννοιες

Συνέχεια από τη σελίδα 7

νται στους Ναούς τα σταφύλια, στις 14 Σεπτεμβρίου οι σπόροι, το Πάσχα το τυρί και τα αυγά κ.λπ.

Απόστιχα: ή «από στίχου» ή «τα του στίχου» είναι τροπάρια που ψάλλονται στον Εσπερινό μετά τα Πληρωτικά και στον Ορθρο καθημερινής προ της απολύσεως (όταν διαβάζονται οι ψαλμοί των Αίνων). Οι στίχοι που προηγούνται στα διάφορα τροπάρια διαφέρουν σε ποσότητα και ποιότητα. Των Α. οι στίχοι είναι συνήθως κατ' εκλογήν, ενώ των στιχηρών τροπαρίων οι στίχοι είναι κατά συνέχεια από τον στιχολογούμενο ψαλμό. Τα Α. διακρίνονται: Σε Αναστάσιμα (αναφερόμενα στην Ανάσταση του Κυρίου), σε Σταυρώσιμα (στα πάθη και στο Σταυρό του Κυρίου), σε Αποστολικά (στους Αποστόλους), σε Μαρτυρικά, Νεκρώσιμα και Κατανοκτικά (που αναφέρονται στις μετά κατανώξεως δεήσεις μας).

Αποστολικές Διαταγές: Κανονικο-λειτουργική συλλογή του Δ' αιώνα. Είναι κείμενο ψευδεπίγραφο (βλ. λέξη).

Αποστολικοί Πατέρες: Λέγονται οι Επίσκοποι και οι Εκκλησιαστικοί συγγραφείς του Α' και Β' μ.Χ. αιώνα. Τρεις είναι οι κυρίως Α.Π., διάδοχοι των Αποστόλων: Ο Κλήμης επίσκοπος Ρώμης (Ü101), ο Πούλκαρπος

επίσκοπος Σμύρνης (Ü 156) και ο Ιγνάτιος ο Θεοφόρος επίσκοπος Αντιοχείας (Ü 113). Άλλοι Α.Π. είναι ο Παπίας, ο Βαρνάβας, ο Ερμάς και ο Φιλόθεος Βρυένιος. Οι περισσότεροι υπήρξαν συγγραφείς «λόγω περιστάσεων».

Αρτοκλασία: Αγιαστική πράξη και τελετή ευλογίας των βασικών προϊόντων της γης (σίτου, οίνου και ελαίου) σ' ανάμνηση της ευλογίας των πέντε άρτων από τον Χριστό (Ματ. ιδ', 19-20). Οι πιστοί προσφέρουν τα δώρα τους στον Χριστό και η Εκκλησία Του τα ευλογεί και εucharεί για την πλούσια καρποφορία τους στους εορτάζοντες και σ' όλο τον κόσμο από τον Θεό που «ευλογεί, αγιάζει και τρέφει τα σύμπαντα». Στον Εσπερινό τελείται πριν από τα Απόστιχα και στον Ορθρο μετά τη Δοξολογία.

Αρχή (βάζω αρχή): Η ανανέωση της αποφάσεως του πιστού για την εφαρμογή του θείου θελήματος με περισσότερη συναίσθηση της αμαρτωλότητάς του, μετά από κάθε πώση ή χαλάρωση του ζήλου και της αγωνιστικότητάς του.

Βάπτισμα: Το πρώτο και βασικό ιερό Μυστήριο της Εκκλησίας, με το οποίο ο άνθρωπος απαλλάσσεται από την ενοχή του προπατορικού αμαρτήματος και γίνεται μέλος της Εκκλησίας του Χριστού. «Σύμφυτος» με το θάνατο, την ταφή και την

Ανάσταση του Σωτήρα (Ρωμ. στ', 3, 4'Κολ. Β', 12). Πραγματοποιείται με την τριπλή κατάδυση και ανάδυση στο αγιασμένο νερό της κολυμβήθρας ή του βαπτιστηρίου στο όνομα της Αγίας Τριάδος. (Η κατάδυση συμβολίζει το θάνατο και την ταφή του Χριστού και η ανάδυση την ανάσταση μαζί Του). Με το βάπτισμα ο πιστός γίνεται ναός του Αγίου Πνεύματος (Α' Κορ. στ; 19), το θετό παιδί του Πατέρα (Γαλ. 8', 5 καί εξ.), ο αδελφός και συγκληρονόμος του Χριστού, που ζει από τη ζωή του Χριστού και μέλλει να μοιραστεί τη δόξα Του (Ρωμ. ι', 2.9.10.17' Εφ. β', 6). Το όνομα στο παιδί δίνεται, (πρέπει να δίνεται), την όγδοη ημέρα από τη γέννησή του. Το βάπτισμα ανάγκης, (το αεροβάπτισμα), γίνεται στον αέρα, όταν το παιδί κινδυνεύει να πεθάνει. Υψώνεται τρις στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, ενώ προηγουμένως έχουμε πει: βαπτίζεται ο δούλος του Θεού τάδε. Τελείται από κάθε πιστό άνδρα ή γυναίκα.

Βασκανία: Το μάτιασμα του ολιγόπιστου από ανθρώπους οι οποίοι επηρεάζουν με λόγια, με έργα ή με τη σκέψη τους συνανθρώπους τους, επικαλούμενοι αντίθετες-σατανικές δυνάμεις. Η Εκκλησία παραδέχεται τη δυνατότητα αυτών των ανθρώπων να βασκάνουν συνανθρώπους τους, έχει ειδική ευχή την οποία διαβάζουν οι Ιερείς (δεν είναι καλό να διαβάζεται από λαϊκούς) και τονίζει ότι όσοι μετέχουν στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας (Εξομολόγησι-Θεία Κοινωνία) δεν προσβάλλονται, διότι είναι δυνατοί, τους προστατεύει ο παντοδύναμος Θεός (μόνο οι αδύνατοι οργανισμοί προσβάλλονται σε περίπτωση επιδημίας π.χ. γρίπης).

Βεελζεβούλ: Είναι ο σατανάς, ο διάβολος.

Βήλον: Το βυσινί ή κεραμίδι υψοματίνο καταπέτασμα (ή αυλαία) που κρέμεται στην Ωραία Πύλη του Ιερού και χωρίζει μαζί με τα βημόθυρα το Άγιο Βήμα από τον κυρίως Ναό.

Βημόθυρα: Οι δύο σκαλιστές και πολλές φορές εικονογραφημένες πόρτες της Ωραίας Πύλης.

Γάμος: Τελετουργική πράξη κατά την οποία η Εκκλησία παρέχει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος στους νυμφευμένους. Είναι ένα από τα επτά Μυστήρια της Εκκλησίας μας και τελείται μαζί με τη μνηστεία (τους αρραβώνες). Παλαιότερα ήταν συνδεδεμένος μαζί με τη Θεία Λειτουργία. Σκοπός του είναι η πνευματική ολοκλήρωση των συζύγων (γεγονός που οδηγεί στη σωτηρία) και η τεκνογονία. Για τους πιστούς ο γάμος είναι «μέγα μυστήριο εις Χριστόν και εις την Εκκλησίαν» (Εφ. ε', 12). Η σχέση Εκκλησίας και Χριστού αποτελεί ζωντανό παράδειγμα υποταγής και αγάπης, που πρέπει να μιμούνται οι σύζυγοι. Για τη σύναψη Γ. δεν πρέπει να

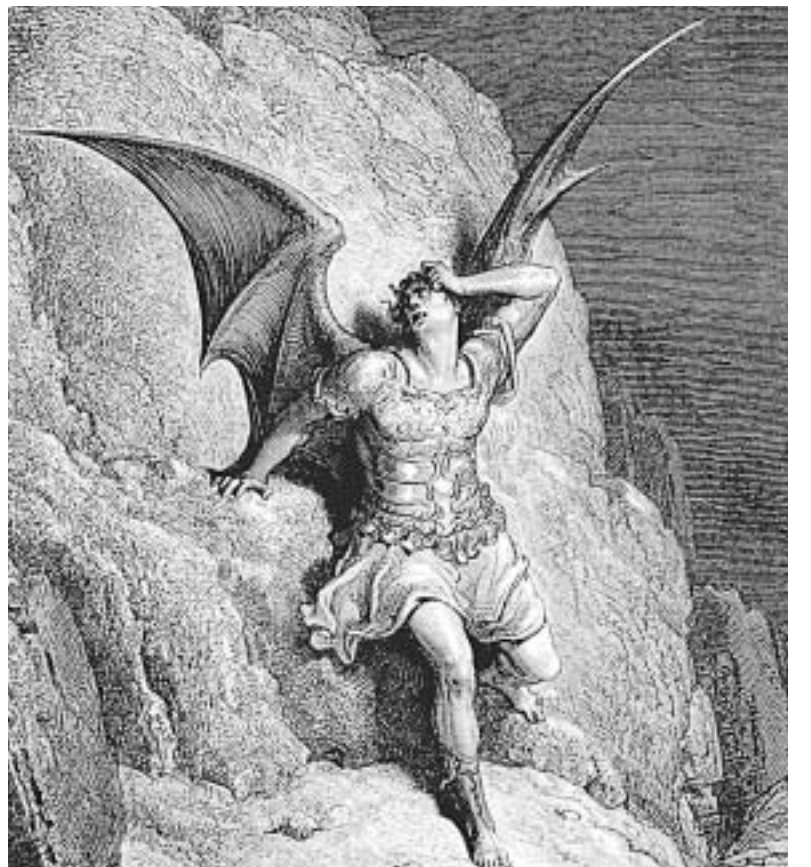
Είναι ημέρα εισόδου του στην Ουράνιο Βασιλεία-Εκκλησία. Οι Ορθόδοξοι αυτά τα γενέθλια εορτάζουν με την ονομαστική μας εορτή, την εορτή του Αγίου μας που φέρουμε το όνομά του. Οι Προτεστάντες που δεν έχουν Αγίους εορτάζουν και τιμούν ανθρωποκεντρικά την ημέρα γεννήσεώς τους σ' αυτό τον κόσμο. Εμείς ζούμε και εορτάζουμε θεανθρωποκεντρικά.

Γιαχβέ: Εβραϊκή ονομασία του Θεού την οποία έδωσε στον εαυτό Του ο ίδιος ο Θεός (Εξ. γ', 13-15Z λδ', 6 εξ.). Την αποκάλυψε στο Μωϋσή μέσα στην έρημο και στην οδύνη της εξορίας.

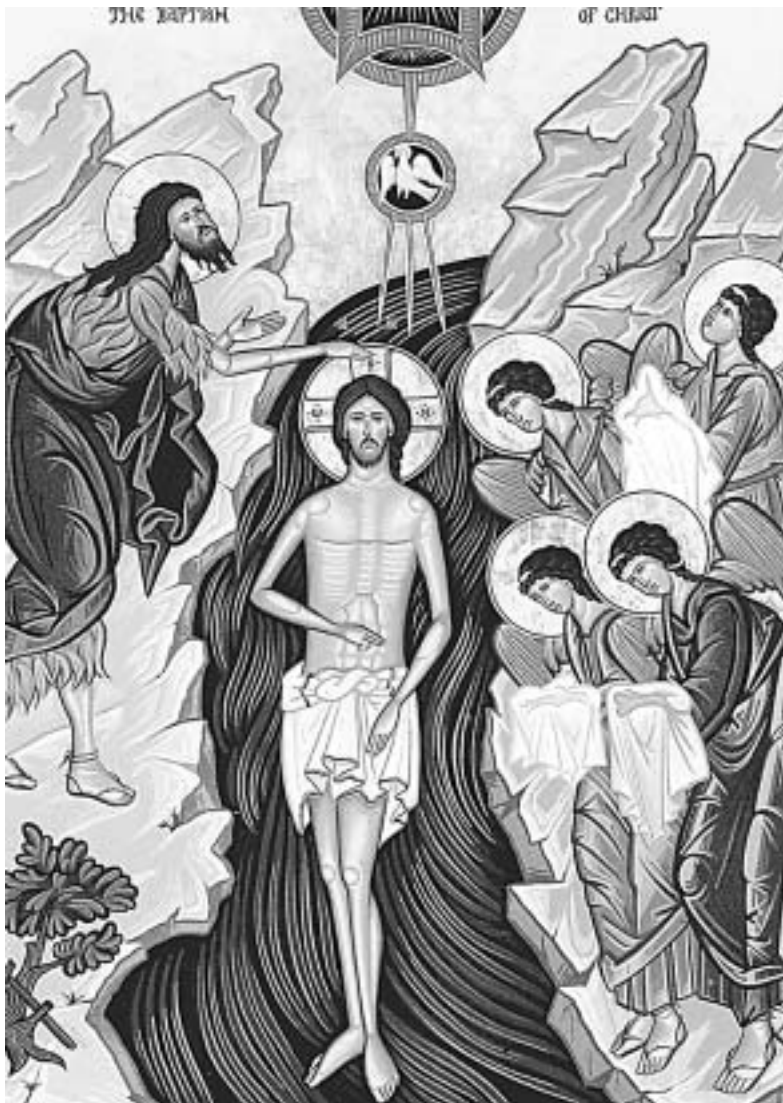
Γονυκλισία: Ευλαβική στάση με κάμψη των γονάτων κατά την ώρα της προσευχής, σε ένδειξη ταπεινώσεως, μετανοίας και συντριβής μπροστά στον Θεό. Και ο Κύριος «θεὸς τα γόνατα προσύχετο» (Λουκ. κβ', 41). Γενική Γ. στην Εκκλησία γίνεται στον Εσπερινό της Πεντηκοστής (επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος). Δε γίνεται Γ. από το Εσπέρας του Σαββάτου μέχρι το εσπέρας της Κυριακής και την περίοδο του Πεντηκοσταρίου. Βλ. και σελ. 186 (περί γονυκλισίας).

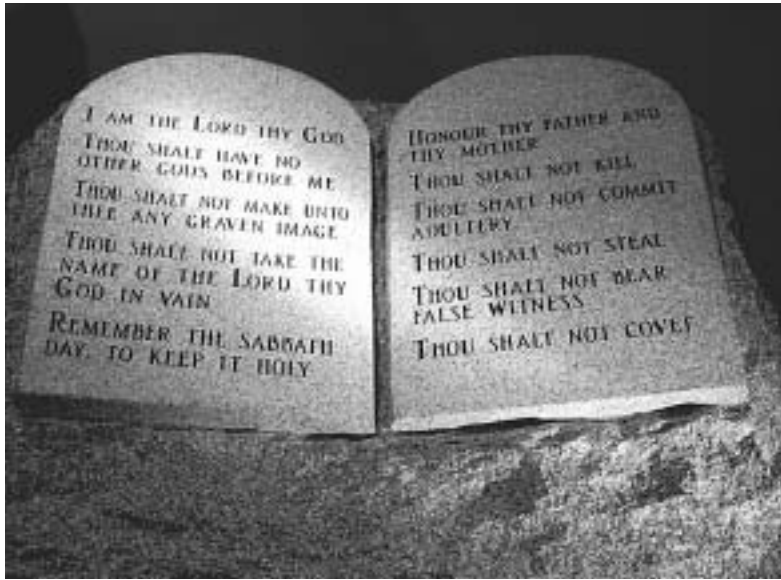
Δαίμονες: Ησαν κάποτε το δέκατο τάγμα των Αγγέλων. Εξ αιτίας του αρχηγού τους Εωσφόρου (=ο φέρων την έω, την αυγή) εξέπεσαν της ιδιότητάς τους και κατέστησαν πονηρά πνεύματα, λόγω αλαζονείας και εωσφορικής υπερηφανείας. Ο Εωσφόρος ή Διάβολος ή Σατανάς έκτοτε και οι δαίμονές του, μετά την πώση του ανθρώπου, αντιμάχονται το έργο του Θεού και

Γενέθλιος ημέρα: Είναι η ημέρα μαρτυρίου ή κοιμήσεως ενός Αγίου.

Απεικόνιση του σατανά του Γκουστάβ Ντορέ στο επικό ποίημα του Τζον Μίλτον «Χαμένος Παράδεισος».

εχθρεύονται από καταβολής κόσμου τον άνθρωπο. Σαν πνευματικές υπάρξεις διαθέτουν μεγαλύτερες ικανότητες από τον άνθρωπο και επηρεάζουν το λογισμό του (τη σκέψη του), οδηγώντας τον στην αμαρτία, στην απελπισία, στην απώλεια. Οποιοσ όμως μετέχει στα Μυστήρια της Εκκλησίας (Εξομολόγηση και Θ. Κοινωνία) εξουδετερώνει τις επιδράσεις ή επιθέσεις των Δ. χάρη στο απολυτρωτικό έργο του Χριστού, το Σταυρό και την Ανάστασή Του. Διότι ο Χριστός με την επίγεια ζωή και το έργο Του, αντιμετώπιζε προσωπικά το Σατανά και τον νικά (Ματ. 8' 11) μαζί με τους δαίμονες, που εξουσιάζουν την αμαρτωλή ανθρωπότητα, και τους νικά στο δικό τους χώρο. Αυτό είναι το νόημα των πολυαριθμών επεισοδίων με τους δαιμονιζόμενους. Αντιμετωπίζοντας την ασθένεια (των δαιμονισμένων) αντιμετωπίζει και θριαμβεύει πάνω στο Σατανά. Όμως ο αγώνας κατά του διαβόλου και των δαιμόνων θα τελειώσει, σύμφωνα με τον Απόστολο Παύλο, με την τελευταία πράξη της «ιστορίας της σωτηρίας», την «Ημέρα του Κυρίου» (Α' Κορ. ιε', 24-28).

Δέκα εντολές: Είναι ο πρώτος γραπτός νόμος του Θεού που δόθηκε στο Μωυσή, στο όρος Σινά, τρεις μήνες μετά την έξοδο των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο. Λεπτομέρειες υπάρχουν στα ιθ' και κ' κεφάλαια της Εξόδου. Εντολή 1η: Εγώ ειμί Κύριος ο Θεός σου. Ζ ουκ έσονται σοι θεοί έτεροι πλην εμού (κ' 2-3). 2η: Ου ποιήσεις εσαυτού είδωλον, ουδέ παντός ομοίωμα ου προσκυνήσεις αυτοίς, ουδέ μη λατρεύσεις αυτοίς (στίχ. 4-5). 3η: Ου λήψει το όνομα Κυρίου του Θεού σου επί ματαίω, ου γαρ μη καθαρίση Κύριος ο Θεός σου τον λαμβάνοντα το όνομα αυτού επί ματαίω (στίχ.7). 4η: Μνήσθητι την ημέραν των σαββάτων αγιάζειν αυτήν. Ζ εξ ημέρας έργα και ποιήσεις πάντα τα έργα σου. Ζ τη δε ημέρα τη εβδόμη σάββατα Κυρίω τω Θεώ σου. Ζ ου ποιήσεις εν αυτή παν έργον (στίχ. 8-10). 5η: Τίμα τον πατέρα σου και την μητέρα σου, ίνα ευ σοί γένηται και ίνα μακροχρόνιος γέννη επί της γης της αγαθής, ns Κύριος ο Θεός σου δίδωσί σοι (στίχ. 12). 6η: Ου μοιχεύσεις (στίχ. 13). 7η: Ου κλέψεις (στίχ. 14). 8η: Ου φονεύσεις (στίχ. 15). 9η: Ου ψευδομαρτυρήσεις κατά του πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδή

(στίχ. 16). 10η: Ουκ επιθυμήσεις όσα τω πλησίον σου εστί (στίχ. 17).

Δεσποτικές εορτές: Οι εορτές που είναι αφιερωμένες στο πρόσωπο του Δεσπότη Χριστού.

Διάκριση: Η ενέργεια του να διακρίνω, να ξεχωρίζω το ένα από το άλλο, σαν προτιμότερο ή καταλληλότερο για την περίστασιν. Ζ χάρη του διακρίνειν ή προφητεύειν. Είναι καρπός της βαθειάς ταπεινώσεως και της απάθειας. Προϋποθέσεις για την απόκτησή της: η γνώση του νόμου του Θεού (γραπτού και παραδόσεως), η ορθή δογματική συνείδηση και η προσωπική πνευματική εμπειρία, σε συνδυασμό με την υποταγή σε πνευματικό οδηγό.

Δίπτυχο: Απλό ή επισημότερο χαρτί διπλωμένο στη μέση, όπου γράφονται, στη γενική πτώση, τα ονόματα ζώντων (αριστερά) και τεθνεώτων (δεξιά). Το δίνουν μαζί ή χωρίς Πρόσφορο στον Εσπερινό του Σαββάτου συνήθως (ή άλλης μεγάλης εορτής) στους Ιερούς Ναούς, για να μνημονεύσει ο Ιερέας τα ονόματα στην Ιερά Προσκομιδή.

Διωγμοί: Οι διώξεις, τα μαρτύρια και οι θάνατοι των Χριστιανών από ειδωλολάτρες ή αλλοθρήσκους Βασιλείς και άρχοντες. Το μυστήριο του διωγμού διακρίνεται από το μυστήριο του πόνου. Ο πόνος αποτελεί πρόβλημα που κτυπάει όλους τους ανθρώπους, ακόμη και τους δικαίους. Ο διωγμός κτυπάει τους δικαίους, επειδή είναι δίκαιοι.

Δοξαστικό: Το ιδιόμελο τροπάριο, στο οποίο προηγείται ο στίχος «Δόξα Πατρί...». Στον Εσπερινό ψάλλεται μετά τα Εσπέρια και τα Απόστιχα. Στον Ορθρο ψάλλεται στη Λιτή και, στους «Αίνους» ή στα Απόστιχα. Εωθινό Δ. ονομάζεται το δοξαστικό τροπάριο των «Αίνων», που έχει θέμα το αντίστοιχο ευαγγελικό ανάγνωσμα από τα ένδεκα εωθινά Ευαγγέλια.

Δωδεκάορτο: Οι δώδεκα Δεσποτικές εορτές που αναφέρονται στα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής του Κυρίου. Βλ. σελ. 146.

Δωρεά: Πίσω από κάθε Δ. η Αγία Γραφή μας διδάσκει να αναγνωρίζουμε μια θεϊκή πρωτοβουλία «Πάσα δόσις αγαθή και παν δώρημα τέ-

λειον άνωθέν εστι καταβαίνον εκ σου του Πατρός των φώτων» (Ιάκ. α' 17). Συνεπώς ο ανθρώπινος εγωισμός σφάλει όταν ισχυρίζεται ότι προηγείται της χάριτος του Θεού. Όταν ο άνθρωπος αποδέχεται τη θεϊκή αυτή πρωτοβουλία γίνεται ικανός για μια μεγαλύτερη γενναιοδωρία από τον Θεό και έτσι καλείται με τη σειρά του ν' ασκήσει και αυτός τη δωρεά (Α'ω. γ', 16). «Ο,τι καλό έχεις ή επιτυχάνεις να το αποδίδεις στον Θεό» (Γέροντας Παΐσιος).

Εβδομάδα: Η περίοδος των επτά ημερών που, ολόκληρο το χρόνο, αρχίζουν από Δευτέρα και τελειώνουν την Κυριακή. Εξαιρεση του κανόνα αυτού αποτελεί η περίοδος που αρχίζει την Κυριακή του Πάσχα και τελειώνει την Κυριακή της Πεντηκοστής. Σ' αυτό το διάστημα η εβδομάδα αρχίζει την Κυριακή. Μ' αυτό τον τρόπο αριθμούνται οι ημέρες, οι Κυριακές και οι εβδομάδες στο «Ευαγγέλιο», που χρησιμοποιείται στους Ι. Ναούς για την ανάγνωση κάθε ημέρα των περικοπών.

Εισοδικό: Το τροπάριο που ψάλλεται στα συλλείτουργα μετά το «Σοφία ορθοί», στη μικρή Είσοδο.

Είσοδος: Μικρά: Η μεταφορά του Ευαγγελίου διά μέσου του Ναού στην Αγία Τράπεζα, κατά την ώρα της ψαλμωδίας του γ' Αντιφώνου.

Μεγάλη: Η μεταφορά των προσκομισθέντων τιμών Δώρων από την Προσκομιδή στην Αγία Τράπεζα, κατά τη διάρκεια του Χερουβικού Υμνου.

Εκφώνοις: Η τελευταία φράση μιας λειτουργικής ευχής που λέγεται σε εμμελή απαγγελία. Το κυρίως μέρος της ευχής λέγεται χύμα, είτε μυστικώς, είτε χαμπλόφωνα, είτε εκφώνως (δυνατά).

Εορτολόγιο: Ο ετήσιος κύκλος των χριστιανικών εορτών που αρχίζει την 1η Σεπτεμβρίου. Περιλαμβάνει τις κινητές και ακίνητες εορτές.

Ευδοκία: Είναι η καλή διάθεση, η επιδοκιμασία, η εύνοια, η πλήρης ευαρέσκεια. Ο,τι έγινε, γίνεται και θα γίνει, λαμβάνει χώρα είτε «κατ' ευδοκία Θεού» είτε «κατά παραχώρησή Του». Στην «ευδοκία» ενεργεί ο Θεός «επηρεασμένος» από την υπακοή του ανθρώπου, ενώ στην «παραχώρηση» ο Θεός υποχωρεί, επειδή «Τον επηρεάζει» το θέλημα του ανθρώπου (ο εγωισμός του). Ο,τι κάνει ο άνθρωπος «κατ' ευδοκία Θεού» τον αγιάζει και τον οδηγεί στη σωτηρία. Ο,τι κάνει «κατά παραχώρηση του Θεού» τον οδηγεί στη δοκιμασία ή στην απώλεια της σωτηρίας του, εάν δεν μετανοήσει.

Ευλογία: Η έκφραση ευχής ή καλού λόγου (ευ + λόγος) σ' αντίθεση προς τον κακό λόγο, την κατάρα. Πρόκειται για την τελευταία ορατή χειρονομία του Χριστού πάνω στη γη, αυτή που αφήνει στην Εκκλησία Του, το δώρο της ευλογίας Του (Ακ. Κδ', 50). Γι' αυτό προφανώς αργότερα και ο Απ. Παύλος μας συμβουλεύει: «Ευλογείτε και μη καταράσθε» (Ρωμ. ιβ', 14). Η Ε. προέρχεται από τον Θεό, ή τους ανθρώ-

πους και δέχονται την Ε., ο Θεός, οι άνθρωποι, ή άλογη και η άψυχη φύση. Ο άνθρωπος ευλογεί τον Θεό με την έννοια του υμνείν, του δοξολογείν και του μακαρίζειν τον Θεό. Η Ε. έχει μεγάλη δύναμη και επίδραση. Ζ φέρει χαρά, ευτυχία, επάρκεια, γονιμότητα, ενώ η κατάρα στέρνηση, δυστυχία, συμφορά. Στη Θεία Λειτουργία η Ε. του Θεού μεταδίδεται στους πιστούς από το Λειτουργό με τη σταυροειδή κίνηση του χεριού ή του σταυρού ευλογίας.

Το ζητούμενο στη ζωή του πιστού είναι η Ε. του Θεού, που εξασφαλίζεται με την ταπεινή εκτέλεση του θελήματός Του. Ο ευλογημένος άνθρωπος αποκαλύπτει την ανεξάντλητη μεγαλοδωρία του Θεού και τις αναφαίρετες δωρεές του Αγίου Πνεύματος.

Ευλογία: λέγεται και η Προσφορά, το Αντίδωρο και ό,τι κανείς προσφέρει με τέτοια διάθεση.

Ευσέβεια: Η Ε. θεωρείται από τους σύγχρονους μας σαν μία πιστότητα και ακρίβεια στην εκτέλεση των θρησκευτικών μας καθηκόντων, που συχνά περιορίζονται στις ασκήσεις ευσέβειας και μάλιστα ορισμένες ημέρες και ώρες του 24ώρου. Στην Αγία Γραφή η Ε. ακτινοβολεί περισσότερο: περιλαμβάνει ακόμη τις σχέσεις του ανθρώπου με τους συνανθρώπους του. Ο Χριστός είναι ο κατ' εξοχήν «ευσεβής» ως εκτελών πάντοτε το θέλημα του Πατρός και στο πρόσωπό Του η Ε. του Χριστιανού βρίσκει την πηγή και το πρότυπό της. Αυτόν μιμούνται τα πρόσωπα που αναφέρονται στα χωρία (Λουκ. Β', 25, Πραξ. β', 52 ι', 22 κβ', 12 και ν', 2), η λατρεία τους

εμπνέεται από υϊκό πνεύμα προς τον Θεό (Γαλ. δ', 6) και η δικαιοσύνη τους είναι «πίστις δι' αγάπης ενεργουμένη» (Γαλ. ε', 6). Τέτοια είναι η αληθινή χριστιανική Ε. και έχει δύο χαρακτηριστικά: Πρώτον, ελευθερώνει τον πιστό από την αγάπη προς το χρήμα (η ψεύτικη Ε. είναι άπληστη στο κέρδος) και δεύτερον, δίνει τη δύναμη να υπομένει ο άνθρωπος τους διωγμούς (ειρωνείες, πίεςεις, διώξεις κ.λπ.), που είναι ο κλήρος αυτών που θέλουν

να ζήσουν ευσεβώς (Β' Τιμ. γ', 12). Έτσι ο αληθινά ευσεβής Χριστιανός μιμείται τον Χριστό και έτσι αποκαλύπτει στους αδελφούς του το πρόσωπο του ουρανού Πατέρα μας.

Ημερολόγιο: Το 44 π.Χ. άρχισε να ισχύει το Ιουλιανό Ημερολόγιο. Βάσει αυτού η Α' Οικ. Σύνοδος καθόρισε τον εορτασμό του Πάσχα. Το ΙΣΤ' αι. καθιερώθηκε το Γρηγοριανό Η., από τον Πάπα Γρηγόριο τον ΙΓ' το οποίο σταδιακά υιοθετήθηκε από τα διάφορα κράτη. Το νέο Η., η Ελλάδα το καθιέρωσε το 1923 και η Εκκλησία της Ελλάδας το Μάρτιο του 1924. Ένα τμήμα του πληρώματος της Εκκλησίας παρέμεινε πιστό στο παλιό Η., το Ιουλιανό. Αυτοί είναι οι λεγόμενοι παλαιοημερολόγιτες, οι οποίοι δεν έχουν «κοινωνία» με καμμία Αυτοκέφαλη Εκκλησία, ενώ θα μπορούσαν να έχουν, όπως έχει το Άγιον Όρος, το οποίο, παρ'ότι ακολουθεί το παλιό ημερολόγιο, «κοινωνεί» και με την Ελληνική και με τις λοιπές Ορθόδοξες Εκκλησίες. Το χειρότερο όμως με τους παλαιοημερολόγιτες είναι ότι και μεταξύ τους δεν έχουν «κοι-

Συνέχεια στη σελίδα 10

Γλωσσάριο: Οροι, Λέξεις, Εννοιες

Συνέχεια από τη σελίδα 9

ωνίαν», εφ' όσον έχουν τεμαχιστεί σε πολλές αυτοκέφαλες παρατάξεις, μερικές από τις οποίες έχουν αλληλοφοριστεί και επιπλέον έχουν ένα φανατισμό ξένο προς το πνεύμα της Ορθοδοξίας για ένα ζήτημα μάλιστα (της διαφοράς των 13 ημερών), το οποίο δεν είναι δογματικό.

Θάνατος: Το φαινόμενο του χωρισμού της ψυχής από το σώμα. Υπάρχει και ο λεγόμενος «θάνατος» της ψυχής, που σημαίνει χωρισμό του ανθρώπου από τον Θεό. Ο Θ. είναι συνέπεια του προπατορικού αμαρτήματος, διότι ο άνθρωπος, που δημιουργήθηκε με τη δυνατότητα της αθανασίας, σταδιακά θα την αποκτούσε, εάν δεν παρήκουε την εντολή του Θεού, οπότε δε θα γνώριζε θάνατο. Ετσι, μόνος του απομακρύνθηκε από το φως της Ζωής και ζούσε στο σκοτάδι του θανάτου, στον πόνο, στο μόχθο, στη φθορά. Εάν ζούσε επί άπειρον (και δεν πέθαινε), η ζωή του μ' αυτές τις συνθήκες θα ήταν κυριολεκτικά ένα μαρτύριο και μια αιώνια κατάδικη. Γι' αυτό ο θάνατος θεωρείται και είναι ευεργεσία του Θεού στον άνθρωπο. Μετά την Ανάσταση του Χριστού ο Θ. ονομάζεται ύπνος. Κάποια ημέρα όλοι οι κεκοιμημένοι (οι νεκροί) θα ξυπνήσουν (βλ. Ανάσταση των νεκρών).

Θέλημα: Είναι η βουλητική δύναμη της ψυχής μας ή το αντικείμενο στο οποίο συγκεντρώνεται η βούλησή μας. Η ελεύθερη βούληση είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του «κατ' εικόνα» που, μετά την πτώση των πρωτοπλάστων, υποδουλώθηκε στο διάβολο. Μετά την απόλυτη όμως υποταγή του ανθρώπινου θέληματος του Θεανθρώπου στο θέλημα του Πατρός, αποκαταστάθηκε η «πεπτωκυία» βούληση στο «κατά φύσιν». Από τότε η συμφωνία της ανθρώπινης βουλήσεως με το θέλημα του Θεού «εν Χριστώ», απελευθερώνει τον άνθρωπο από τα δεσμά του διαβόλου και της διεστραμμένης ελευθερίας του. Η Πατερική πείρα χαρακτήρισε το θέλημα του μεταπτωτικού ανθρώπου, σαν χάλκινο τέλιος που χωρίζει τον άνθρωπο από τον Θεό και τον αγώνα (του ανθρώπου) για την εκκοπή του ίδιου θελήματος, σαν μαρτύριο και σταυρό. Ο αγώνας αυτός αποτελεί βασικό στοιχείο της ορθόδοξης πνευματικότητας. Διότι όταν κανείς ικανοποιεί το θέλημά του, αρχικά απολαμβάνει την τέρψη της ηδονής, η οποία όμως είναι εφήμερη, παραπλανητική και καταλήγει γρήγορα σε απογοήτευση και πίκρα. Γι' αυτό και η εκκοπή του θελήματος αξιολογείται περισσότερο από τη νηστεία και την προσευχή, οι οποίες χωρίς την υπακοή αυξάνουν τον εγωκεντρισμό και ενισχύουν τη φιλαυτία. Αυτός που επιμένει στο θέλημά του έχει μεγάλη εμπιστοσύνη στον εαυτό του και δεν μπορεί να γνωρίσει το θέλημα του Θεού. «Εάν συνταιριαστεί το δικαίωμα με το θέλημα είναι θάνατος, μεγάλος κίνδυ-

νος, μεγάλος φόβος. Τότε πέφτει εντελώς ο άθλιος άνθρωπος».

Θεομνηστική εορτή: Οι εορτές που είναι αφιερωμένες στο πρόσωπο της Θεομήτορος, της Παναγίας: Γενέσιο, Εισόδια, Ευαγγελισμός, Υπαπαντή, Σύλληψη Αγίας Αννης, Κοίμηση.

Θεοτοκάριο: Λειτουργικό βιβλίο που περιέχει 56 ασματικούς κανόνες στους οκτώ ήχους, αφιερωμένους στη Θεοτόκο. Ψάλλονται συνήθως στα Μοναστήρια μετά τον Εσπερινό, κάθε ημέρα (εκτός Μ. Εβδομάδας, Διακαινησίμου και Δωδεκαημέρου).

Θεοτοκίο: Τροπάριο που εγκωμιάζει τη Θεοτόκο και κατακλείει τις ομάδες των τροπαρίων ή τις ωδές των κανόνων με στίχο το «Και νυν και αεί...».

Θρησκοκόληπος: Είναι αυτός που έχει αρρωστημένες θρησκευτικές αντιλήψεις. Παρουσιάζει προσκόληση σε τύπους και φανατισμό. Όταν προχωρήσει το κακό γίνεται ψυχική αρρώστεια, η οποία ονομάζεται «θρησκοκόληψια».

Ιεροπραξία: Είναι κάθε αγιαστική πράξη (τελετή ή ευχή) του Κληρικού που γίνεται κατά την άσκηση του έργου της Λατρείας ή βάσει του Ευχολογίου. Η πράξη αυτή προσλαμβάνει χαρακτήρα μυστηριακό ή συμβολικό και με ορατό σημείο (τη συγκεκριμένη αγιαστική πράξη), η άορατη χάρη του Θεού κοινοποιείται από τον πιστό («εκκενώ από του Πνεύματός μου επί πάσαν σάρκα» Πρ. β', 17). Με τη στενή έν-

νοια οι αγιαστικές πράξεις διακρίνονται των Μυστηρίων κατά το ότι με τα τελευταία που είναι θεοσυστατα, τα δώρα του Αγίου Πνεύματος παρέχονται ασφαλώς και με τη μαρτυρία της Εκκλησίας. Ενώ οι αγιαστικές πράξεις, που έχουν συσταθεί από την Εκκλησία, είναι, γενικά, προαιρετικές και οι περισσότερες έχουν ιδιωτικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με τα Μυστήρια.

Απαρίθμηση αγιαστικών πράξεων - ιεροπραξιών.

α. Καθιέρωση και ευλογία τόπων, στοιχείων και αντικειμένων λατρείας:

Εγκαίνια Ναού, καθιρώσεις Αντιμνησίου, Εικόνων, Σκευών λατρείας, μεγάλος και μικρός Αγιασμός, Λειτουργικές ευλογίες σίτου, οίνου και ελαίου, ή καρπών, βαιών κ.λπ. β. Λειτουργικός αγιασμός των πιστών:

Συμμετοχή στις καθημερινές ακολουθίες των Ιερών Ναών (Εσπερινού-Ορθρου ή Παρακλήσεων), συμμετοχή στα Μυστήρια της Εκκλησίας -κυρίως Εξομολόγηση και Θ. Κοινωνία- αλλά και στα λοιπά Μυστήρια, επιδίωξη συμμετοχής σε χειροθεσίες, οφφικιακές ευλογίες, μυστήρια ιερωσύνης, γάμου, σε μοναχικές αφιερώσεις κ.λπ.

γ. Ιδιωτικός αγιασμός της ζωής του χριστιανού. Η Εκκλησία εκχέει την ευλογία του Θεού στο σύνολο της ιδιωτικής, οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής του πιστού: Ευλογεί οίκους, οχήματα, αγρούς, ποιμνία, συγκομιδές, δέντρα, καρπούς. Προστατεύει τη ζωή των χριστιανών από κάθε δαιμονική επίδραση, εξορκίζει τους δαιμονισμένους, εξαγνίζει τόπους και ό,τι ακά-

θαρτο. Απευθύνει προς τον Θεό προσευχές για κάθε περίπτωση ή ανάγκη του πιστού: έναρξη κάθε εργασίας ή σπουδών, για ασθενείς, ταξιδεύοντες, κατά των πλημμυρών, σεισμών, καλάζης, υπέρ των κεκοιμημένων κ.λπ. Η ιεροπραξία με την οποία τελούνται τα Μυστήρια της Εκκλησίας λέγεται Ιεροουργία ή Ιεροτελεστία.

Η ιεροπραξία με την οποία ο Επίσκοπος διά της επιθέσεως της χειρός στην κεφαλή προχειρίζει τον πιστό σε εκκλησιαστικό αξίωμα κατωτέρας τάξεως (Αναγνώστου, Ψάλτου, Υποδιακόνου κ.λπ.) λέγεται Χειροθεσία (τελείται έξω του ιερού Βήματος).

Η ιεροτελεστία με την οποία ο Επίσκοπος διά της επιθέσεως της χειρός στην κεφαλή προχειρίζει τον χειροτονούμενο, σε ένα από τους τρεις βαθμούς της ιερωσύνης λέγεται Χειροτονία.

Καθαγίασις: Η μεταβολή σε άγιο κάποιου αντικειμένου. Ειδικότερα Κ. λέγεται η μεταβολή των τιμών Δώρων σε Σώμα και Αίμα του Χριστού κατά την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας.

Καθαίρεσις: Η μεγαλύτερη ποινή που επιβάλλεται στους κληρικούς των τριών βαθμών. Ο τιμωρούμενος επανέρχεται στην τάξη από την οποία προήλθε (λαϊκός ή μοναχός).

Κάθισμα: Του Ψαλτηρίου. -Τροπάριο που ψάλλεται μετά την ανάγνωση (ή μν) του Ψαλτηρίου κατά τη διάρκεια του οποίου ο λαός κάθεται. Κ. υπάρχει και μετά την γ' Ωδή. Τα Κ. είναι ποικίλου περιεχομένου.

-Το ερμητήριο του Μοναχού στο οποίο ασκείται αυστηρότερα.
-Το εξάρτημα μιας Μονής έξω από τη Μονή, που έχει και Ι. Ναό.

Κανίον: Δοχείο με ροδοστάγμα για ραντισμό των εικόνων, του επιταφίου κ.λπ.

Κανόνας: Κ. της Αγίας Γραφής: Η συλλογή ή ο κατάλογος των βιβλίων της Π. και Κ. Διαθήκης που αναγνωρίστηκαν από την Εκκλησία σαν θεόπνευστα, αυθεντικά και γνήσια.

Κ. είναι και ο εκκλησιαστικός ύμνος που αποτελείται από 8 ή 9 Ωδές.

Κ. λέγεται και η ιδιωτική προσευχή που γίνεται με κομποχοίνοι επί πλέον της κανονικής, μετά την πρωινή (Προοιμακή και Μεσονυκτική) η βραδυνή (Απόδειπνο). Περιλαμβάνει την επανάληψη της ευχής «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με τον αμαρτωλό» και μετάνοιες, τις οποίες θέτει και ρυθμίζει ο Πνευματικός.

Κάρα: Τα οστά της κεφαλής ενός Αγίου.

Καρκινική επιγραφή: Η επιγραφή που διαβάζεται και από τις δύο πλευρές όμοια, π.χ. ΝΙΨΟΝΑΝΟ-ΜΗΜΑΤΑ ΜΗΜΟΝΑΝΟΨΙΝ.

Κατακλαστόν: Το τεμάχιο του πρόσφορου της Προσκομιδής, από το οποίο ο Λειτουργός εξάγει τις μερίδες ζώντων και τεθνεώτων. Παλαιότερα Κ. ονομαζόταν το αντίδωρο, λόγω ετυμολογίας, κατακλάω = τσακίζω, κόβω σε μικρά τεμάχια. Σήμερα Κ. λέγεται και το τεμάχιο του προσφόρου, το οποίο εμποτίζεται στο νάμα και το τρώγουν μετά τη θεία Μετάληψη οι Κληρικοί εντός του Ιερού (παλαιότερα εδίδετο και στους λαϊκούς).

Κατάκριση: Το να κατηγορεί κανείς το συγκεκριμένο άνθρωπο λέγοντας ότι αυτός είναι π.χ. ψεύστης ή πόρνος κ.λπ.

Καταλαλιά: Το να διαδίδει κανείς με λόγια τις αμαρτίες και τα σφάλματα του πλησίον του και να λέει ότι ο τάδε είπεν π.χ. ψέματα, πόρνευσε κ.λπ.

Κατάλυση: Κατάργηση της νηστείας σύμφωνα με το τυπικό της Εκκλησίας: Κ. οίνου και ελαίου, Κ. ιχθύος, Κ. εις πάντα. Στο διάστημα αυτό τρώγεται ό,τι καθορίζεται από τα σχετικά βιβλία. Όταν ο Διάκονος ή ο Λειτουργός Ιερέας στην Αγία Πρόθεση τρώει τα υπόλοιπα του Αγίου Σώματος και Αίματος του Κυρίου που απέμειναν στο Άγιο Ποτήριο μετά τη Μετάληψη των πιστών, λέμε ότι κάνει κατάλυση ή καταλύει (στο διάστημα αυτό ο καταλύων το Άγιο Ποτήριο δεν επιτρέπεται να ομιλεί).

Κατζίο: Ιδιόμορφο θυμιατήριο χειρός χωρίς αλυσίδες. Μ' αυτό θυμιατίζουν το Ιερό, τις Εικόνες και τους πιστούς στις ακολουθίες συνήθως

των Μεγάλων Ωρών και τη Μ. Τεσσαρακοστή.

Κιβώριο: Ο θόλος ή ο ουρανός που καλύπτει -όπου υπάρχει- την Αγία Τράπεζα.

Κιβωτός της Διαθήκης: Η Κ. ήταν ένα ορατό σημείο της παρουσίας του Θεού στο Ισραήλ. Ήταν ένα κιβώτιο διαστάσεων 1,25 x 0,75 x 0,75 μ. όπου φυλάσσονταν οι πλάκες με τις δέκα εντολές, που έλαβε ο Μωϋσής στο όρος Σινά. Η Κ., κάτω από τη Σκηνή του Μαρτυρίου, ήταν το κινητό Ιερό με το οποίο ο Θεός της Διαθήκης ήταν παρών, προστάτευε τους Ιερείς, τους οδηγούσε, τους γνώριζε τον λόγο Του και άκουε τις προσευχές τους.

Κλήρος: Το σώμα των Κληρικών της Ορθ. Εκκλησίας. Διακρίνεται σε Ανώτερο Κλήρο: Διάκονος, Πρεσβύτερος, Επίσκοπος και σε Κατώτερο Κλήρο: Υποδιάκονος, Πρωτοψάλτης, Ιεροψάλτης, Λαμπαδάριος (αριστερός ψάλτης), Αναγνώστης, Νεωκόρος κ.λπ.

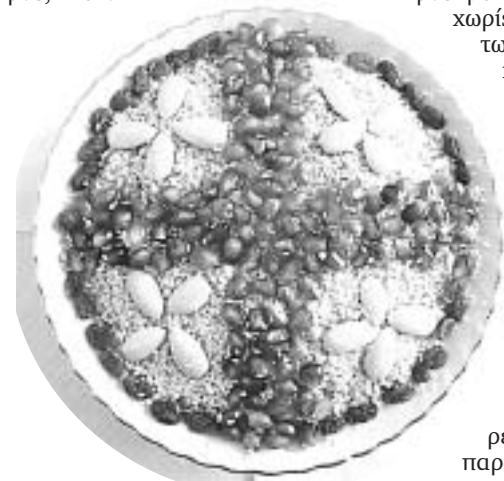
Κόγχη: Το ημικύκλιο που σχηματίζεται στο Άγιο Βήμα πίσω από την Αγία Τράπεζα.

Κοιμητήριο: Το νεκροταφείο. Επειδή κατά τη Β' Παρουσία του Κυρίου όλοι οι νεκροί θα αναστηθούν, ο θάνατος θεωρείται ύπνος και επομένως ο χώρος όπου ενταφιάζονται οι Χριστιανοί ονομάζεται Κ.

Κοινωνικό: Ο ύμνος που ψάλλεται όταν κοινωνούν οι πιστοί. Βλέπε και σελ. 112. Ερμηνεία Θ. Λ.

Κόλαση: Η λόγω εγωισμού μη ανταπόκριση της ανθρώπινης αγάπης στη Θεία αγάπη. Σημαίνει και τιμωρία με την έννοια της αυτοτιμωρίας. Συνοδεύεται από πόνο και μοναξιά, σ' αντίθεση με τον Παράδεισο, που σημαίνει κοινωνία-επικοινωνία με τον Θεό και τους ανθρώπους.

Κόλλυβα: Βυζαντινή ονομασία του βρασμένου σιταριού, που περιέχει και ξηρούς καρπούς. Η προσφορά κολλύβων συνδέεται με την αρχαία συνήθεια των Απαρχών και γίνεται στη μνήμη εορταζόμενων Αγίων, οπότε ευλογούνται από το Λειτουργό με μία ωραιότατη ευχή (μνημονεύονται και οι προσφέροντες αυτά και εκείνοι για τους οποίους προσφέρθηκαν) και στη μνήμη των κεκοιμημένων μας, όχι

μόνο στα Ψυχοσάββατα, αλλά και σ' άλλες τακτικότερες ημέρες υπέρ των ψυχών των συγγενών μας. Το σιτάρι συμβολίζει την Ανάσταση των νεκρών. Οπως δηλαδή συμβαίνει με το σιτάρι που θάπτεται στη γη και την Ανοιξη φυτρώνει, έτσι θα γίνει και με τους κεκοιμημένους.

Κολλυβάδες: Το κίνημα των Μοναχών του Αγίου Ορους που υπερασπίστηκε την παράδοση της Εκκλησίας μας όσον αφορά στην τέλεση των μνημοσύνων (Κολλύβων) κατά την ημέρα του Σαββάτου και όχι της Κυριακής.

Κουρά: Η είσοδος ενός Λαϊκού (άνδρα ή γυναίκας) στην τάξη των Μοναχών γίνεται με «κουρά», δηλαδή με τελεία αποκοπή των μαλλιών, σε ένδειξη τελείας αφοσίωσης στον Θεό. Σήμερα συμβολικά κόβονται σταυροειδώς ολίγα μαλλιά, από τέσσερα σημεία της κεφαλής του. Στην αρχή, μετά από καθορισμένη δοκιμασία γίνεται ρασοφορία (διαβάζονται δύο μόνο ευχές και ο εισερχόμενος Μοναχός ενδύεται το χιτώνα και το μοναχικό σκούφο) και μετά από ορισμένα ευδόκιμα χρόνια γίνεται η κουρά ή η ακολουθία του Μεγάλου Σχήματος. Και οι δύο «κουρές» γίνονται με Χειροθεσία από Επίσκοπο ή Πρεσβύτερο (συνήθως Μεγαλόσχημο).

Κυριακοδρόμιο: Η ετήσια σειρά των Αναγνώσμάτων της Κυριακής (Εωθινών Ευαγγελίων, Αποστόλων και Ευαγγελίων). Κυριακοδρόμιον λέγεται και το βιβλίο που περιέχει κηρύγματα στα ανωτέρω αναγνώσματα.

Κωλύματα Ιερωσύνων: Στο μυστήριο της Ιερωσύνης δε χωρεί οικονομία. Ο υποψήφιος Ιερέυς πρέπει:

- Να είναι Χριστιανός Ορθόδοξος.
 - Να έχει νόμιμη ηλικία (25Α, 30Π, 35Ε).
 - Να διακρίνεται για την ορθόδοξη πίστη του.
 - Να είναι αρτιμελής και να μην πάσχει ψυχικώς.
 - Να μην έχει προγαμιαίες σχέσεις και εντός του γάμου να μην έχει παρά φύση (σχέσεις).
- Αλλά κωλύματα Ιερωσύνων είναι: Η Αποστασία από την πίστη, η Αίρεση, ο φόνος, ο Ευνουχισμός, η Πορνεία ή η Μοικεία, η Αρπαγή γυναικός, η Αθεμιτογαμία, η Διαγαμία, η Φαρμακεία, η Μαντεία, η Γοητεία, η Ψευδομαρτυρία, η Τυμβωρυχία, η Ιεροσυλία.

Μάκτρον: Το κόκκινο ύφασμα που μας βοηθάει να μεταλαμβάνουμε χωρίς τον κίνδυνο να πέσει κάτω (από κάποια απροσεξία) η Θεία Κοινωνία. Εάν πίνουμε σωστά το Μ. (με τα δύο χέρια και κάτω από το πηγούνι μας) οι Μαργαρίτες (στην περίπτωση της απροσεξίας) θα πέσουν πάνω σ' αυτό και όχι στο δάπεδο.

Μαργαρίτες: Ελάχιστο τεμάχιο-ψίχουλο από τον Αμνό, το Σώμα του Κυρίου, το οποίο μπορεί να αποσπαστεί και να παραμείνει στο στόμα μας με-

τά τη Θεία Μετάληψη, είτε στο Αντιμύσσιο μετά τη συστολή, είτε και στο Μάκτρο μετά τη Θεία Μετάληψη ή την κατάλυση. Χρειάζεται μεγάλη προσοχή απ' όλους μίπως παραπέσει οπουδήποτε κάποιος Μ. από απροσεξία.

Μαρτύριο: Παλαιά έτσι λεγόταν ο τάφος κάποιου Μάρτυρος, αλλά και ο τρόπος θανάτου του Μάρτυρος: Ακρωτηριασμός, Αλυσόδεμα, Απαγχονισμός, Αποκεφαλισμός, Βρασμός σε καζάνι με πίσσα ή ασβέστη, Εξάρθρωση σκελών, Καλάμια στα νύχια, Κατασπάρραξη από άγρια σηνρία, Κάψιμο με πυρακτωμένα σίδερα, Κρέμασμα με σχοινιά, Λιθοβολισμός, Μαστίγωση, Ξυλοδαρμός με ρόπαλα, Εύσιμο σαρκών με ξυστήρες, Περιλούσιμο με καυτό λάδι ή μολύβι, Πνιγμός μέσα σε σάκκο με φίδια, Πυρπόληση, Πείνα, Δίψα, Σούβλισμα, Σταύρωση, Τηγανισμός, Τύφλωση, Φυλάκιση κ.α. Μ. σημαίνει και μαρτυρία ή ομολογία.

Μεγαλυνάρια: Αρχίζουν συνήθως με τη λέξη «μεγάλυνον». Μ' αυτά προτρέπονται οι πιστοί να ανυμνήσουν τον Κύριο ή την Παναγία από καρδιάς ή να εγκωμιάσουν τον Άγιο.

Μελισμός: Η τομή του Αγίου Αρτου σε τέσσερα τεμάχια πριν από τη Θεία Κοινωνία (μετά το «Τα Άγια τοις αγίοις»).

Μερίδες: Μικρά τεμάχια ή ψίχουλα που κόβονται από την προσφορά στην Προσκομιδή προς τιμή της Παναγίας, των Αγίων, των ζώντων και των κεκοιμημένων.

Μετακομιδή: Η μεταφορά Αγίων Λειψάνων μετά την Ανακομιδή τους σε νέα θέση (καταλληλότερη ή ασφαλείας).

Μετάσταση Θεοτόκου: Η μεταφορά της Παναγίας από τον τάφο στον ουρανό, στην ουράνια Βασιλεία του Θεού, που σημαίνει Ανάσταση και Ανάληψή της.

Μετάφραση των Ο' (εβδομήκοντα): Η μεταγλώττιση της Παλαιάς Διαθήκης από τα Εβραϊκά στα Ελληνικά. Εγινε στην Αλεξάνδρεια της

Αιγύπτου επί Πτολεμαίου Β' τον Β' π.Χ. αιώνα.

Μοικεία: Η γενετήσια σχέση και μείξη ενός από τους δύο συζύγους με κάποιο τρίτο πρόσωπο αλλά και το αντίθετο. Μοικός είναι και αυτός που επιθυμεί να ενωθεί με πρόσωπο διαφορετικό από τον/τη σύζυγο του (Ματθ. ε', 28).

Μύρον: Το αγιασμένο έλαιο με τα 40 μυρωδικά που καθαγιάζεται τη Μ. Πέμπτη στον Πατριαρχικό ναό με ειδική τελετή και διανέμεται σε όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες. Μ' αυτό γίνεται η χρήση του νεοβαπτισμένου κατά την τέλεση του Μυστηρίου του Χρίσματος. Το μείγμα συμβολίζει τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος.

Νάμα: Το ειδικά κατασκευασμένο κρασί που χρησιμοποιείται για την τέλεση της θείας Ευχαριστίας.

Ογδον Ημέρα: Η άχρονη περίοδος που θ' αρχίσει με τη Δευτέρα Παρουσία του Κυρίου, δηλ. η Αιωνιότητα. Αυτή θα είναι και η ολοκλήρωση του δημιουργικού έργου του Θεού (7 δημιουργικές μέρες + 1 = 8). Το επταδικό σύστημα των επτά ημερών έσπασε με την Ανάσταση του Χριστού που έγινε την πρώτη ημέρα μετά το Σάββατο (7+1=8), δηλ. την Κυριακή, που θεωρείται 8η Ημέρα. Μ' αυτό τον τρόπο περάσαμε στην ημέρα της αιωνιότητας, η οποία θα γίνει πραγματικότητα με την κοινή Ανάσταση. Κάθε Κυριακή στη Θεία Λειτουργία συμμετέχουμε στην «Ευλογημένη Βασιλεία» του Τριαδικού Θεού και προαπολαμβάνουμε τη ζωή και τη χαρά της ένδοξης Αιωνιότητας, της πραγματικής Ο.Η.

Οικονομία: Η μικρή παρέκκλιση από την απόλυτη εφαρμογή ενός ιερού Κανόνα (και όχι η κατάργησή του), που γίνεται από την Εκκλησιαστική Διοίκηση ή τον Πνευματικό, για την ψυχική ωφέλεια και βοήθεια του συνόλου του Πληρώματος ή ενός μέλους της Εκκλησίας. Θεία Οικονομία, ονομάζεται το σύνολο των γεγονότων και πράξεων με τις οποίες ο Θεός ενήργησε την απολύτρωση και τη σωτηρία μας:

Ενανθρώπιση του Θεού Λόγου, ζωή, διδασκαλία, Πάθος, Σταύρωση, Ανάσταση, Ανάληψη, Πεντηκοστή.

Οίκος: Τροπάριο ενός Κοντακίου, εκτός από το προοίμιο. Συνήθως είναι 24 Οίκοι (Ακάθιστος Ύμνος).

Ομολογία: Η διακήρυξη της μεγαλωσύνης του Θεού και των σωτήριων ενεργειών Του, μια δημόσια και επίσημη ομολογία πίστεως στον Θεό και στο έργο Του. (Και η εξομολόγηση πρέπει να διακρίνεται από αυτή τη διακήρυξη της αγιότητας του Θεού). Είναι μια ουσιαστική πράξη του πιστού, χωρίς να συνδέεται αναγκαστικά με τη γνώση και αριθμηση των ενεργειών του Θεού, αλλά προϋποθέτει αρχικά μια έμπρακτη στάση ανοιχτότητας του ανθρώπου στις πρωτοβουλίες του Θεού και αποδοχής τους. Η Ο. απευθύνεται άμεσα στον Θεό, ενώ η μαρτυρία, που κι' αυτή έχει ως αντικείμενο τις ενέργειες του Θεού, στρέφεται πρώτα προς τους ανθρώπους.

Ομοούσιοι: Χριστολογικός όρος που καθιερώθηκε από την Α' Οικ. Σύνοδο (325 μ.Χ.) και σημαίνει ότι ο Χριστός έχει την ίδια ουσία (ομού-ουσία) με τον Θεό Πατέρα, είναι δηλ. κατά φύση Θεός. Μετέχει της θείας Ουσίας και Υπάρξεως και δεν είναι «Κτίσμα», όπως έδιδασκε ο Αρειος.

Όνειρα: Η αρχαιότητα και η σύγχρονη επιστήμη αποδίδουν μεγάλη σπουδαιότητα στα όνειρα. Η πρώτη, γιατί τα βλέπει σαν ένα τρόπο επικοινωνίας του ανθρώπου με τον υπερφυσικό κόσμο, ενώ η δεύτερη σαν μια εκδήλωση του βάθους της προσωπικότητας του ανθρώπου. Οι δύο αυτές προοπτικές δεν είναι ασυμβίβαστες: όταν ο Θεός ενεργεί πάνω στον άνθρωπο, ενεργεί στα βάθη της ψυχής του. Η Π.Δ. μνημονεύει στον Ισραήλ αποκαλύψεις και νυκτερινές οπτασίες του Θεού, που γίνονται με όνειρα: σε Πατριάρχες, Βασιλείς, Προφήτες, σε ιδιώτες (Ιώβ δ', 12-21 και Σειρ. μ' 7), αλλά και σε εθνικούς (Γεν.μ' και μα'). Η προφητική όμως σκέψη διακρίνει τα όνειρα σε αληθινά και ψεύτικα και τα θεωρεί δευτερεύουσα μορφή αποκαλύψεως (οι Πατριάρχες είχαν όνειρα, αλλά δεν υπήρχε τότε προφητικός λόγος).

Η Κ.Δ. δεν αναφέρει κανένα όνειρο του Ιησού, αλλά το όνειρο δεν απουσιάζει από την Κ.Δ. (όνειρα ανάλογα προς την Π.Δ.: Ματ. α', 20' β', 13. 19. 22, Πεντηκοστή, Πράξεις των Αποστόλων, οράματα Απ. Παύλου).

Γνωρίζει λοιπόν η Κ.Δ. τον τρόπο αυτό της αποκαλύψεως, που ο Θεός χρησιμοποίησε κυρίως στα χρόνια της Π.Δ., αλλά μετά την έλευση του Χριστού που όλα αποκαλύφθηκαν στο πρόσωπο και το Νόμο Του, το όνειρο, όχι μόνο θεωρείται δευτερεύουσα πηγή αποκαλύψεως αλλά και περιττή. Ισχύει λοιπόν και σήμερα αυτό που η Σοφία Σειράχ πριν από 2.300 χρόνια ετόνισε. «Μη δίνεις την καρδιά σου στα όνειρα όσοι στήριζαν τις ελπίδες τους σ' αυτά πλανήθηκαν και απατήθη-

Συνέχεια στη σελίδα 12

Γλωσσάριο: Οροι, Λέξεις, Εννοιες

Συνέχεια από τη σελίδα 1

καν!» (Σειρ. λδ', 6.7). Έχουμε το Ευαγγέλιο και τον Πνευματικό που μας καθοδηγούν.

Ορθολογισμός: Δοξασία, η οποία αποκρούει τη γνώση εξ αποκαλύψεως και δέχεται τη δυνατότητα ερμηνείας των της πίστεως με τον ορθό λόγο, με τη λογική. Για τον πνευματικό άνθρωπο, ο εμπειρικός ορθολογισμός και η πεποίθηση στο φρόνημα και στις δυνάμεις του είναι μεγάλο εμπόδιο στην ψυχική του πρόοδο.

Ορος: Δογματική απόφαση μιας Οικουμενικής Συνόδου.

Ουρανός: Αν ο ουρανός σημαίνει την περιοχή των αστρονόμων και των αστροναυτών και συγχρόνως τη διαμονή, όπου ο Θεός συγκεντρώνει τους εκλεκτούς Του, αυτό δεν είναι σύγχυση, αλλά απήχηση μιας ανθρώπινης εμπειρίας, παγκόσμιας και αναγκαίας: ο Θεός αποκαλύπτεται στον άνθρωπο διαμέσου ολόκληρης της δημιουργίας Του. Η Αγία Γραφή διακρίνει απόλυτα το φυσικό ουρανό ->ο ουρανός και η γη...-> από τον ουρανό του Θεού. Ο πρώτος όμως επιτρέπει συνήθως στον άνθρωπο να σκεφθεί το δεύτερο. Πάντως για τον πιστό Χριστιανό «Ημών το πολίτευμα εν ουρανοίς υπάρχει» (Φιλ. γ', 20). Είναι η νέα Ιερουσαλήμ που αποτελείται από «καινούς ουρανοίς και καινήν γην» (Β' Πετ. γ', 13) και θα έχουν νόημα τα καινά για μας, εάν υπάρξει τώρα, στη γη, ουσιαστική κοινωμία (μυστηριακή) με τον Κύριό μας.

Οφφίκιον: Το αξίωμα, ο τίτλος, το διακριτικό γνώρισμα που φέρουν ορισμένοι Κληρικοί για την εκκλησιαστική τους δράση ή διακρίση π.χ. Αρχιεπίσκοπος, Πρωτοπρεσβύτερος, Πνευματικός κ.λπ.

Πάθος: Η ισχυρή συναισθηματική κίνηση του θυμικού (της βουλήσεως) του ανθρώπου. Ο έχων το Π. ή ο υφιστάμενος το Π. περιέρχεται σε κατάσταση ψυχοσωματικών διεργασιών «αβουλήσεως», δηλ. χάνοντας τη νηφαλιότητα και την κυριαρχία του λόγου, καθώς επίσης (χάνοντας) την ικανότητα της αυτοπειθαρχίας. Αυτό σημαίνει ότι, είτε ενστικτώδεις ορμές, είτε φιλοσοφικοθρησκευτικές πεποιθήσεις, είτε αγαθές ή πονηρές δυνάμεις, που βρίσκονται εκτός του ανθρώπου, επενεργούν και φέρνουν σ' αυτόν την κατάσταση του πάθους (της οργής, του μίσους, του έρωτος, της χαρτοπαιξίας, της μέθης, των ναρκωτικών κ.λπ.). Προέρχεται από το ρήμα πάσχω = δεν ενεργώ, υφίσταμαι κάποια εξωτερική επένεργεια, εξαιτίας της οποίας διατελώ σε παθητική κατάσταση.

Παννυχίδα: Ακολουθία που διαρκεί ολόκληρη τη νύκτα την παραμονή μεγάλης εορτής, σε περιπτώσεις θεομηνίας μεγάλων απειλούμενων κινδύνων-συμφορών κ.λπ. η ολονυχτία, η αγρυπνία.

Παράδοση Ιερά: Η διδασκαλία του Χριστού και των Αποστόλων που παραδόθηκε στην Εκκλησία, είτε «από στόμα σε στόμα», είτε με τα Ιερά Ευαγγέλια, τα συγγράμματα των Πατέρων και τις αποφάσεις των Οικ. Συνόδων. Είναι το σύνολο των αληθειών της χριστιανικής πίστεως, μέρος των οποίων έχει καταγραφεί στην Αγία Γραφή. Η Ιερά Π. αποτελεί τη βασική πηγή της χριστιανικής πίστεως. (Πριν γραφούν τα Ευαγγέλια και οι Επιστολές των Αποστόλων δεν υπήρχε Αγία Γραφή-Καινή Διαθήκη- υπήρχε όμως Εκκλησία και λειτουργούσε και ενεργούσε βάσει της Ιεράς Παραδόσεως).

Παρρησία: Στην αρχική της έννοια σημαίνει το θάρρος της παραστάσεως και της εκφράσεως γνώμης. Ο Αδάμ στον Παράδεισο έβλεπε «εν παρρησία το του Θεού πρόσωπον» (Γρηγόριος Νύσσης). Μετά την πτώση η αμαρτία έγινε τείχος και χώρισε τον άνθρωπο από τον Θεό και τον υποδούλωσε στο φόβο, στην ενοχή, στην ανασφάλεια και στην πονηρία και η παρρησία έγινε ελευθεροστομία. Γι' αυτό στη θεία Λειτουργία Τον παρακαλούμε να μας αξιώσει κάποτε, να μπορέσουμε και πάλι «μετά παρρησίας... τολμάν επικαλείσθαι Σε τον επουράνιον Θεόν...». Σωστή παρρησία έχουν οι Άγιοι με την οποία μεσιτεύουν στον Θεό για μας, ενώ ο πιστός Χριστιανός συμπεριφέρεται «χωρίς υπερηφάνεια και παρρησία, χωρίς περιέργειες και φιλονικίες» (Αββά Δωρόθεος).

Πειρασμός-Δοκιμασία: Η ενέργεια του πειράζειν ή δοκιμάζειν κάποιον. Ο Π.-Δ. έχει τη σημασία της

δοκιμασίας ο Θεός δοκιμάζει τον άνθρωπο, για να γνωρίσει τα βήθη της καρδιάς τον (Δτ. η', 2) και για να του δώσει ζωή (Ιακ. α', 12) αλλά και της παρακινήσεως για διάπραξη της αμαρτίας (Ιακ. α', 14). Σαν δοκιμασία προέρχεται από τον Θεό και έχει παιδαγωγικό σκοπό και χαρακτήρα. Σαν παρακίνηση προέρχεται (α) από το διάβολο, (β) από πρόσωπα ή πράγματα που περιβάλλουν τον άνθρωπο και (γ) από τον εαυτό μας, κάθε φορά που ενεργούμε αμαρτωλά, εγωϊστικά ή υπερήφανα, κάθε φορά που δεν υποχωρούμε από την άποψή μας ή δε ζητούμε συγγνώμη... Οι Δ. στη ζωή μας είναι αναπόφευκτες. Συντελούν στο πέρασμα από τη δοσμένη από τον Θεό ελευθερία, στη βιωμένη ελευθερία. Προσαρμόζουν τον άνθρωπο στο μυστήριο του Θεού, στο πέρασμα: από τον εγωισμό στην αγάπη. Γι' αυτό καταλήγουν να έχουν (πρέπει να έχουν) πασχάλιο χαρακτήρα.

Περιτομή: Η Π. εφαρμόζεται από πολλούς λαούς και είναι μια θρησκευτική τελετουργία, που σημαίνει ότι κάποιος ανήκει σε μια κοινότητα. Σωματική Π. είναι η εκτομή (κόψιμο) τμήματος του δέρματος που περιβάλλει τη βάλανο του αρσενικού γεννητικού οργάνου. Οι Εβραίοι την τελούσαν βάσει της εντολής του Θεού (Γεν. ιζ', 9-11.23-27) την όγδοη ημέρα της γεννήσεως του βρέφους. Η Πνευματική Π. ταυτίζεται με το βάπτισμα του Χριστιανού, επενεργώντας στο βαπτισμένο την «απέκδυση του σώματος των αμαρτιών της σαρκός» (Κολ. β', 11 κ.έ.), για να τον κάνει να ζήσει για πάντα μαζί με τον Χριστό. Π. της καρδιάς σημαίνει αποκλειστική

αγάπη προς τον Θεό και τον πλησίον. Η σύνδεση της σωτηρίας με την (σωματική) Π. (που θέλανε οι Ιουδαϊζοντες) σημαίνει ότι δεν υπολογίζεται η επαγγελία που έλαβε ο Αβραάμ δωρεάν από τον Θεό πριν περιτμηθεί, αλλά κυρίως ότι, (εάν συνδεθεί), εκμυθεύεται ο Σταυρός του Χριστού, ο οποίος σώζει, γιατί πραγματοποιεί αυτή τη χαριστική επαγγελία (Γαλ. ε', 11).

Πόνος: Ο χριστιανός δεν είναι καθόλου στωικός, ώστε να υμνεί το μεγαλείο των ανθρώπινων θλίψεων, αλλά είναι μαθητής του «αρχηγού της πίστεώς μας», ο Οποίος «αντί της προκειμένης αυτ' χαράς, υπέμεινε σταυρόν» (Εβρ. ιβ', 2). Ο Χριστιανός βλέπει κάθε πόνο με το πρίσμα του Ιησού Χριστού και το πάθος Του. Ο Ιησούς δεν καταργεί τον πόνο, γιατί είναι σε θέση να τον μεταβάλει σε χαρά. Δεν καταργεί τον πόνο, αλλά φέρνει την παραμυθία (Ματ. ε', 5), δεν καταργεί τα δάκρυα, αλλά στεγνώνει μερικά στο πέρασμά Του (Λουκ. ζ', 13ζ' 52), έως ότου «αφαιρέση Κύριος ο Θεός παν δάκρυον από παντός προσώπου» (Ησ. κε', 8ζ' Απ. ζ', 17). Ο πόνος στην Αγία Γραφή μπορεί να μακαρίζεται, γιατί επιτρέπει να φανερωθούν τα έργα του Θεού και προετοιμάζει τους ανθρώπους να δεχτούν τη βασιλεία Του.

Πορνεία: Η γενετήσια μείξη μεταξύ αγάμων.

Πρεσβεία (τα): Η ιεραρχική σειρά των Κληρικών ή των Εκκλησιών. Σαν βάση για τα Π. των Κληρικών λαμβάνεται ο χρόνος της χειροτονίας τους. Προηγούνται μεταξύ ομοίων βαθμών οι παλαιότερα χει-

ροτονηθέντες. (Πρεσβεία χειροτονίας). Στις Εκκλησίες τα Π. καθορίστηκαν με αποφάσεις Οικουμενικών Συνόδων (Πρεσβεία τιμής). Πρεσβεία Αγίων είναι το προνόμιο που έχουν οι Άγιοι να μεσιτεύουν για τους ζώντες στον Θεό. Η Ορθόδοξη Εκκλησία αναγνωρίζει στον Πάπα και Πατριάρχη Ρώμης πρεσβεία τιμής και όχι πρεσβεία εξουσίας (το λεγόμενο Πρωτείο) Ζ πρώτος μεταξύ ίσων. Τα πρεσβεία των «πρεσβυγενών» (=αρχαίων) Πατριαρχείων είναι: Ρώμης, Κων/πόλεως, Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων.

Προλήψεις: Λαϊκές κυρίως αντιλήψεις που αποδίδουν καλή ή κακή σημασία σε διάφορα φαινόμενα (τυχαία γεγονότα, κραυγές ζώων ή πουλιών κ.λπ.) ή αντικείμενα (πέταλα αλόγων, κόκκαλα νυκτερίδων κ.λπ.) ή αριθμούς (Τρίτη, 13 κ.λπ.). Οι Π. συνδέονται με τη Μαγεία και τη Μαντεία, είναι κατάλοιπα από τις αρχαίες ειδωλολατρικές και πανθεϊστικές αντιλήψεις, λέγονται και δεισιδαιμονίες. Σήμερα έχουν συνήθως κακή σημασία και δημιουργούν φόβο. Ο Χριστιανισμός ελευθερώνει τον άνθρωπο από τις πρωτόγονες αυτές αντιλήψεις.

Πρόνοια Θεία: Ενέργεια της Τριαδικής Θεότητας, που αναφέρεται στη φροντίδα και επιμέλεια του Θεού για τη διακυβέρνηση και συντήρηση των Δημιουργιών Του και, ειδικότερα, για τη ζωή και τη σωτηρία του ανθρώπου. Ο Θεός που φροντίζει τόσο για τα άνητα του αγρού και τα πετεινά του ουρανού, πολύ περισσότερο φροντίζει για τον άνθρωπο που είναι ασύγκριτα ανώτερος αυτών. Δεν πρέπει συνεπώς να ανησυχεί ο πιστός άνθρωπος για το μέλλον του και για το μέλλον της οικογενείας του, διότι ο Θεός με την πανσοφία και παντοδυναμία Του θα εξασφαλίσει το μέλλον του πολύ καλύτερα από αυτόν. Αρκεί ο άνθρωπος να υπακούει στις εντολές του Θεού: ν' αγωνίζεται πρώτα για τη Βασιλεία του Θεού και τη δικαιοσύνη Του Ζ τότε όλα τα άλλα θα τακτοποιούνται! Δεν μπορεί επομένως να είναι ο άνθρωπος ολιγόπιστος ή απαισιόδοξος, όταν έχει εμπιστοσύνη στη Θεία Πρόνοια.

Πρόσωπον ή Υπόστασις: Οροι που χρησιμοποιούνται για τη δήλωση του μυστηρίου της Τριαδικότητας του Θεού. Ο Θεός είναι «Μονάς», ως προς την ενιαία και αδιαίρετη «ουσία» (ή φύση) Του και «Τριάς», διότι διακρίνεται σε τρία Πρόσωπα ή υποστάσεις, τον Πατέρα, τον Υιόν και τον Άγιον Πνεύμα, τα οποία αποτελούν τη μία, ενιαία, ομοούσια, ακώριστη και αδιαίρετη θεότητα.

Πρωτευαγγέλιο: Η πρώτη καλή και χαρμόσυνη είδηση για τη γέννηση του Σωτήρα του κόσμου από τη γυναίκα (την Παρθένο Μαρία) μετά το αμάρτημα της Εύας και την πτώση των Πρωτοπλάστων, θεωρείται το χωρίο Γεν. γ' 15: «Εχθρανθήσω ανά μέσον σου (του όφους) και

ανά μέσον της γυναικός και ανά μέσον του σπέρματός σου και ανά μέσον του σπέρματος αυτής. Αυτός σου τηρήσει την κεφαλήν και συ τηρήσεις αυτού την πτέρναν». Ετσι προαναγγέλθηκε η έλευση του Θεανθρώπου στη γη και αυτό είναι το πρώτο ευαγγέλιο!

«Π.» λέγεται με διαφορετική έννοια και το απόκρυφο ευαγγέλιο του Ιακώβου του Αδελφοθέου.

Ρηπίδιον: Ειδικό αντικείμενο (σαν «βεντάλια») που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα οι Διάκονοι για να διώχνουν τυχόν έντομα που πετούσαν επάνω από το Άγιο Ποτήριο, την ώρα της Αγίας Αναφοράς. Σήμερα, σε ανάμνηση του γεγονότος αυτού, ο Λειτουργός κινεί τον «Αέρα» πάνω από τα Τίμια Δώρα, την ώρα που ακούγεται η εκφώνηση «Στώμεν καλώς, στώμεν μετά φόβου...».

Σάββατο: Λέξη εβραϊκή που σημαίνει αργία για θρησκευτικό σκοπό αλλά και ανάπαυση. Μετά τις έξι ημέρες της Δημιουργίας ο Θεός αναπαύθηκε την έβδομη ημέρα, το Σάββατο. Αλλά και ο Χριστός το Σάββατο αναπαύθηκε μετά τη Σταύρωσή Του και εκήρυξε στους μέχρι τότε κεκοιμημένους στον Αδν. Γι' αυτό κάθε Σάββατο η Εκκλησία θυμάται τους αναπαυμένους, τους κοιμηθέντας και τελεί τα μνημόσυνά τους.

Σαρανταλείτουργο: Η τέλεση σαράντα Θ. Λειτουργιών επί 40 συνεχείς ημέρες υπέρ υγείας και αναπαύσεως ζώντων και τεθνεώτων.

Σαραντισμός: Η μικρή ακολουθία που τελείται στο Νάρθηκα του Ναού και τελειώνει στον κυρίως Ναό, όταν μία μητέρα φέρει το βρέφος της μετά τη συμπλήρωση των σαράντα ημερών από τη γέννησή του. Η Εκκλησία ευλογεί το βρέφος στον πρώτο αυτό εκκλησιασμό του και δέεται για τον καθαρισμό της μητέρας, ώστε να αξιωθεί και των Αγίων Μυστηρίων. Ευχές υπάρχουν και μπορεί να διαβάζονται στις Κλινικές και για την πρώτη ημέρα της γέννησης του παιδιού και για τη συμπλήρωση των οκτώ ημερών. Ευχή υπάρχει και γι' αυτές που αποβάλλουν.

Σκηνή του Μαρτυρίου: Ο φορητός Ναός των Εβραίων 4x4x12 μέτρων που τον χρησιμοποίησαν στην έρημο και μέχρι την οικοδόμησή του ναού του Σολομώντα. Τα 2/3 ήταν τα Άγια, όπου λειτουργούσαν

οι Ιερείς και το 1/3 τα Άγια των Αγίων, όπου υπήρχε η Κιβωτός της Διαθήκης (οι δύο πλάκες του Νόμου), σ' αυτά μόνο ο Αρχιερέας έμπαινε μια φορά το χρόνο.

Σκίνωμα: Το ιερό λείψανο κάποιου Αγίου.

Στιχηρά: Είναι τροπάρια που ψάλλονται στον Εσπερινό (τα Εσπέρια) και στον Ορθρο (οι «Αίνοι»), στα οποία προτάσσονται στίχοι από τους ψαλμούς στη σειρά (ενώ των Αποστίχων κατ' εκλογήν). Τα Σ. τροπάρια διακρίνονται σε Αναστάσιμα, Ανατολικά, Δεσποτικά, Σταυρώσιμα, Αποστολικά, Κατανυκτικά και Σ. Αγίων, που υμνούν τους Αγίους. Υπάρχουν και Αυτόμελα και Προσόμοια.

Συγγένεια: Ο οικογενειακός δεσμός ή οικογενειακή σχέση. Υπάρχει Σ. «εξ αίματος» που δημιουργείται από την καταγωγή του ενός από τον άλλο, με τις γεννήσεις και Σ. «εξ αγχιστείας» που δημιουργείται με το γάμο μεταξύ του συζύγου και των συγγενών «εξ αίματος» της συζύγου του, και αντίστροφα. Ο βαθμός συγγένειας είναι συνάρτηση του αριθμού των γεννήσεων που έχουν μεσολαβήσει. Όταν δηλ. λέμε συγγένεια 2ου ή 3ου βαθμού, εννοούμε ότι έχουν μεσολαβήσει 2 ή 3 γεννήσεις. Τα αδέρφια έχουν μεταξύ τους συγγένεια 2ου βαθμού, διότι έχουν προέλθει από δύο γεννήσεις. Τα ξαδέλφια έχουν συγγένεια 4ου βαθμού, διότι μεσολαβούν 4 γεννήσεις, ο θεός και ανεψιός έχουν συγγένεια 3ου βαθμού (3 γεννήσεις), παππούς-εγγονός 2ου βαθμού κ.ο.κ. Το ίδιο ισχύει και για τη συγγένεια εξ αγχιστείας. Για να βρούμε τη συγγένεια εξ αγχιστείας του άνδρα με τους συγγενείς της γυναίκας του, μετράμε γεννήσεις που μεσολαβούν στο «σί» της.

Σύμβολον: Παραστάσεις ή σχήματα προσώπων ή αντικειμένων που έχουν αλληγορική-συμβολική ση-

μασία. Εκτός από τα θρησκευτικά σύμβολα (ΙΧΘΥΣ, αμνός, φοίνιξ, περιστερά, κ.λπ.) υπάρχουν μαθηματικά, μουσικά κ.λπ. σύμβολα.

Σ. της πίστεως: ονομάζεται η περιληπτική σαφής και αυθεντική έκθεση των βασικών δογμάτων της Χριστιανικής πίστεως.

Σύνοδος: Συνάθροιση πολλών Επισκόπων για την επίλυση τοπικών ή γενικών προβλημάτων της Εκκλησίας.

Σ. ενδημούσα: Οι ενδημούντες (οι παραμένοντες στην πρωτεύουσα) Επισκοπικοί που καλούνται εκτάκτως από τον Οικ. Πατριάρχη για να επιλύσουν αναφυόμενα τρέχοντα προβλήματα.

Σ. Οικουμενική: Η σύνοδος που

εκαλείτο από τον Αυτοκράτορα ή Πατριάρχη του Βυζαντίου, για να επιληφθεί δογματικών ή ηθικών θεμάτων. Οι αποφάσεις της (=Οροι) είναι υποχρεωτικές για ολόκληρη τη χριστιανική Εκκλησία, καθ' όσον η Οικ. Σ. είναι το ανώτατο διοικητικό όργανο της Εκκλησίας. Μέχρι το 787 συνήλθαν επτά Οικ. Σ. Ηδη προετοιμάζεται να συνέλθει η μέλουσα πανορθόδοξος Οικουμενική Σύνοδος για αντιμετώπιση των πολλαπλών αναφυόντων προβλημάτων.

Σ. τοπική: Αποτελείται από Επισκόπους που ρυθμίζουν τοπικά τα αναφυόμενα προβλήματα διοικητικού χαρακτήρα.

Συστολή: Το συμάζεμα (από το συστέλλω=συμμαζεύω) από το Αντιμύνησιο όλων των Μαργαριτών και από το Δισκάριο όλων των Μερίδων μέσα στο Άγιο Ποτήριο. Γίνεται από το Διάκονο ή τον Ιερέα.

Σχίσμα: Ο αποχωρισμός μιας ομάδας πιστών από την ενότητα της Εκκλησίας και σύμπτυξη ίδιας θρησκευτικής κοινότητας για λόγους

Ο Δαβίδ μεταφέρει την κιβωτό της διαθήκης στην Ιερουσαλήμ

διαφωνίας σε δογματικά ή διοικητικά θέματα. Πολλές φορές το Σ. καταλήγει σε αίρεση. Τα μεγαλύτερα Σ. ήταν: του Αγ. Φωτίου (867), του Μιχαήλ Κηρουλαρίου το Μέγα Σ. (1054), του Προτεσταντισμού (1517) και η απόσχιση των αντικαλκιδονείων.

Τιτουλάριος: Ο Επίσκοπος χωρίς ποιμνίο που εκτελεί αρχιερατικά καθήκοντα.

Τριαδικός Κανών: Ο Κανόνας που έχει ως υμνολογικό θέμα την Αγία Τριάδα. Διαβάζεται την Κυριακή στην ακολουθία του Μεσονυκτικού.

Τροπάριο: Μικρό λειτουργικό άσμα που διαβάζεται ή ψάλλεται σ' όλες τις εκκλησιαστικές ακολουθίες. Διακρίνονται, (α) κατά το περιεχόμενο σε: αναστάσιμα, νεκρώσιμα, μαρτυρικά, θεοτοκία, σταυροθεοτοκία κ.λπ., (β) κατά το χρόνο ή το μέλος, με το οποίο εκτελούνται, σε: εωθινά, εσπέρια, προσόμοια κ.λπ., (γ) κατά τους προτασόμενους στίχους σε: στιχηρά ή απόστιχα και (δ) κατά τον τρόπο χρήσεως σε: Απολυτικά, Κοντάκια, Μεγαλυνάρια.

Τυπολάτρης: Ο άνθρωπος που είναι προσπλωμένος στους τύπους της λατρείας και αδιαφορεί για την ουσία της. Προσκολλάται στους τύπους σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μοιάζει με θρησκοκλίπτο ή ειδωλολάτρην.

Υπακοή: Δεν είναι εξαναγκασμός ούτε παθητική υποταγή. Είναι αντίθετα ελεύθερη αποδοχή της θείας οικονομίας. Η Υ. δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να καταστήσει τη ζωή του διακονία του Θεού. Έχει αξία όταν γίνεται σε κάτι που μας φαίνεται παράλογο. Στο λογικό δεν έχει αξία η Υ., διότι είναι συμφωνία και είναι παράλογο να μην υπακούσει κανείς σ' αυτή την περίπτωση.

Υψωμα: Τα πρόσφορα που προσφέρονται για την τέλεση της Θείας Λειτουργίας και υψώνονται στην ιερά Πρόθεση. Μετά τη λήψη του Αμνού και των Μερίδων Παναγίας και Ταγματών τα εναπομένοντα (πρόσφορα), επειδή υψώθηκαν, λέγονται και ύψωμα, ενώ είναι και Αντίδωρο που διανέμεται μετά το πέρας της Θείας Λειτουργίας.

Φανατισμός: Ανώμαλη και διαταραγμένη ψυχοδιανοητική κατάσταση που οφείλεται σε υπερβολική προσκόλληση ενός ατόμου ή ενός συνόλου σε ορισμένα πρόσωπα ή ιδέες (θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτικές κ.λπ.). Η Εκκλησία τον καταδικάζει, γιατί ο πιστός δεν πρέπει να προσκολλάται σε ανθρώπους αλλά στον Θεό, ούτε σε ιδέες, έστω και θρησκευτικές, γιατί ο Χριστιανισμός δεν είναι ιδεολογία, αλλά αποκεκαλυμμένη Αλήθεια και Ζωή. Ο Χριστιανός δεν φανατίζεται δεν πρέπει να φανατίζεται...

Φήμη (του Επισκόπου): Η Διοικητική και Λειτουργική ευθύνη του Μητροπολίτου μιας επαρχίας, η οποία ψάλλεται κατά την τέλεση

Συνέχεια στη σελίδα 17

Μνήμη θανάτου

Του Μητροπολίτη Σουρόζ
Αντωνίου (Μπλουμ)

Σε παλιότερες εποχές, όταν οι Χριστιανοί βρίσκονταν πλησιέστερα στις παγανιστικές τους ρίζες και στη φοβερή και συνταρακτική εμπειρία της μεταστροφής τους, μιλούσαν για το θάνατο ως μια γέννηση στην αιώνια ζωή. Δεν τον αντιλαμβάνονταν ως τέλος, ως μια έσοχη ήττα, αλλά ως μια αρχή. Θεωρούσαν τη ζωή ως άνοδο προς την αιωνιότητα και το θάνατο ως την πύλη που ανοίγει και μας αφήνει να εισέλθουμε σ' αυτήν. Αυτό μάλιστα εξηγεί και το γιατί, τόσο συχνά, οι πρώτοι Χριστιανοί συνήθιζαν να υπενθυμίζουν ο ένας στον άλλο το θάνατο με φράσεις όπως «έχε μνήμη θανάτου», ενώ στις ευχές που μας άφησε ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος ως πολύτιμη κληρονομιά υπάρχει μια αίτηση, με την οποία ζητούμε από τον Θεό να μας δώσει «μνήμη θανάτου».

Όταν αναφέρονται αυτές οι λέξεις στον σύγχρονο άνθρωπο, η αντίδρασή του είναι συνήθως η απόρριψη και η αποστροφή. Μήπως σημαίνουν αυτές οι λέξεις ότι θα πρέπει να θυμόμαστε πως ο θάνατος είναι σαν τη Δαμόκλειο σπάθη, που κρέμεται από μια τρίχα πάνω από τα κεφάλια μας και πως, ανά πάσα στιγμή, μπορεί το συμπόσιο της ζωής να τερματιστεί τραγικά; Σημαίνουν μήπως πως οποιε-

δήποτε βρούμε μια χαρά, θα πρέπει αμέσως να συνειδητοποιούμε ότι αυτή θα έχει ένα τέλος; Πρέπει μήπως να επιθυμούμε να συσκοτίζεται το φως κάθε μέρας με το φόβο ενός επικείμενου θανάτου; Όχι, δεν αισθάνονταν έτσι οι πρώτοι Χριστιανοί. Αυτό που αισθάνονταν είναι ότι ο θάνατος αποτελεί μια αποφασιστική στιγμή, όταν όσα μπορούμε να κάνουμε πάνω στη Γη φθάνουν σ' ένα τέλος.

Πρέπει λοιπόν να βιαστούμε να επιτύχουμε πάνω στη Γη όσα μπορούμε να επιτύχουμε. Η μνήμη του θανάτου αποτελεί, κατά έναν παράδοξο τρόπο, ένα σκοπό για να επιτύχουμε στη ζωή, για να γίνουμε το αληθινό πρόσωπο που κληθήκαμε από τον Θεό να γίνουμε, για να πλησιάσουμε όσο περισσότερο μπορούμε αυτό που ο απόστολος Παύλος αποκαλεί «μέτρον ηλικίας του πληρώματος του Χριστού», για να γίνουμε όσο το δυνατόν καλύτερα μια απαραμόρφωτη εικόνα του Θεού.

Ο απόστολος Παύλος σε μία από τις επιστολές του λέει ότι πρέπει να βιαστούμε να ζήσουμε, επειδή ο χρόνος είναι απατηλός. Ζούμε όλες τις μέρες της ζωής μας σαν να γράφουμε βιαστικά, απρόσεχτα, ένα πρόχειρο γραφτό που μια μέρα θα καθαρογραφεί. Είναι σαν να ετοιμαζόμαστε να κτίσουμε και μαζεύουμε όλα τα χρειώδη που αργότερα θα οργανωθούν σε ομορφιά, αρμονία και νόημα. Ζούμε μ' αυτό τον

τρόπο, χρόνο με το χρόνο, δίχως να ολοκληρώνουμε ή να τελειοποιούμε αυτά που μπορούμε να κάνουμε, επειδή έχουμε καιρό μπροστά μας. Λέμε στον εαυτό μας: αργότερα θα κάνω κάτι, αυτό μπορεί να γίνει αργότερα, κάποια μέρα θα κάνω το καθαρογράψιμο. Αλλά τα χρόνια περνούν και δεν κάνουμε τίποτε.

Αυτό συμβαίνει όχι μόνο επειδή πλησιάζει ο θάνατος, αλλά επειδή σε κάθε περίοδο της ζωής μας δεν έχουμε τη δυνατότητα να κάνουμε όσα η προηγούμενη περίοδος μάς έχει επιτρέψει να κάνουμε. Δεν μπορούμε να επιτύχουμε μια όμορφη και γεμάτη νεότητα κατά την περίοδο της ωριμότητας, όπως δεν μπορούμε, σε μεγάλη ηλικία, να αποκαλύψουμε στον Θεό και στον κόσμο αυτό που πιθανώς θα ήμασταν στα χρόνια της ωριμότητας. Υπάρχει ο κατάλληλος καιρός για όλα τα πράγματα, αλλά, μόλις περάσει, δεν είναι πλέον δυνατόν να γίνουν αυτά.

Ο Βίκτωρ Ουγκώ έλεγε ότι υπάρχει φωτιά στα μάτια των νέων, αλλά θα έπρεπε να υπάρχει και φως στα μάτια των γερόντων. Ο καιρός της δυνατής φωτιάς περνά, ο καιρός του φωτός πλησιάζει, αλλά όταν έλθει ο καιρός για να γίνουμε φως, δεν μπορούμε πλέον να κάνουμε αυτά τα πράγματα που έπρεπε να είχαν γίνει την εποχή που ήμασταν φωτιά. Ο χρόνος είναι απατηλός. Όταν μας λένε ότι πρέπει να θυμόμαστε το θάνατο, δεν είναι για να μας δώσουν φόβο για τη ζωή, αλλά για να μας κάνουν να ζήσουμε με όλη την ένταση που θα είχαμε αν συνειδητοποιούσαμε ότι κάθε στιγμή είναι μόνο η στιγμή που κατέχουμε, και ότι η κάθε στιγμή της ζωής πρέπει να είναι τέλεια: Μας υποδεικνύεται όχι το βάθος αλλά η κορυφή του κύματος, όχι μια ήττα αλλά ένας θρίαμβος. Έτσι, η μνήμη θανάτου φαίνεται ότι είναι η μόνη δύναμη που κάνει τελικά τη ζωή έντονη.

Εκείνοι που είχαν την ευκαιρία να ζήσουν για κάποια περίοδο μ' έναν ετοιμοθάνατο, μ' ένα πρόσωπο που γνωρίζει τον ερχομό του θανάτου, και έχουν συνειδητοποιήσει κι αυτοί αυτό το γεγονός, θα πρέπει να κατανοήσουν το τι μπορεί να σημαίνει για μια σχέση η παρουσία του θανάτου. Σημαίνει πως κάθε λέξη οφείλει να περιλαμβάνει όλο το σεβασμό, όλη την ομορφιά, όλη την αρμονία και την αγάπη που πιθανώς να βρισκόταν σε κατάσταση νάρκης σ' αυτή τη σχέση. Σημαίνει ότι δεν υπάρχει τίποτε το ασήμαντο, επειδή όσο ασήμαντο κι αν είναι κάτι, μπορεί να γίνει είτε έκφραση αγάπης ή ακόμη και άρνησή της.

Αυτό είναι κάτι πολύ σημαντικό, επειδή χρωματίζει όλη μας τη στάση απέναντι στο θάνατο. Μπορεί να τη μετατρέψει σε μεγάλη πρόκληση, σε κάτι που θα μας επιτρέψει να αναπτυχθούμε στο πλήρες μέτρο της ηλικίας και στο να προσπαθούμε συνεχώς να είμαστε όλα όσα μπορούμε να γίνουμε, χωρίς ελπίδα

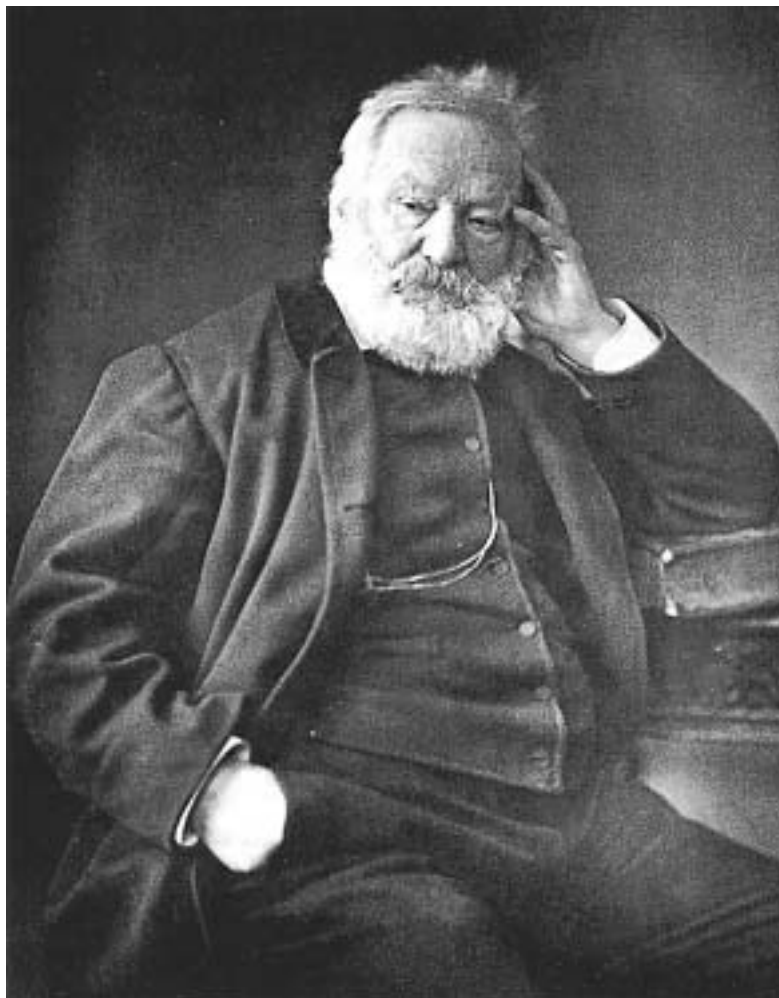

«Άγιος Παύλος», Δομίνικος Θεοτοκόπουλος, 1608-1614, Museo del Greco, Τολέδο

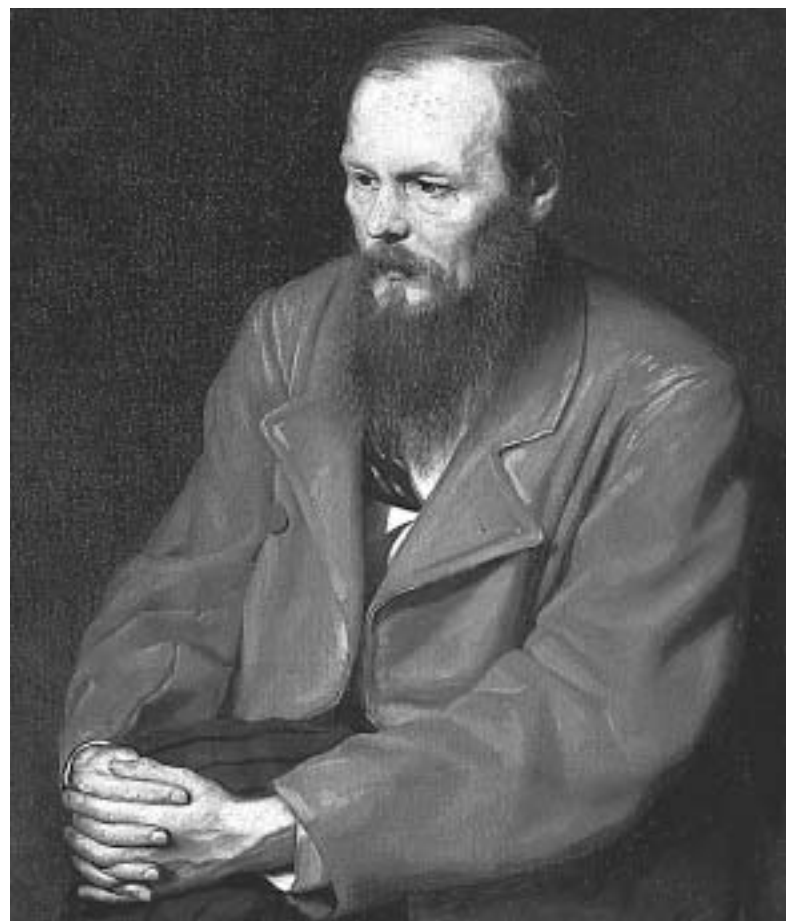
να βελτιωθούμε αργότερα αν δεν φροντίσουμε να είμαστε σωστοί από σήμερα.

Ο Ντοστογιέφσκου, στους «Αδελφούς Καραμαζώφ», μιλά για την κόλαση. Λέει πως η κόλαση μπορεί να

συνοψιστεί σε δύο λέξεις: «πολύ αργά!». Μόνο η μνήμη του θανάτου μας επιτρέπει να ζήσουμε αυτό που δεν θα έπρεπε ποτέ να αντιμετωπίσουμε υπό το βάρος αυτής της φοβερής συνειδητοποίησης: Είναι πο-

Ο Βίκτωρ Ουγκώ το 1884.

Φιοντόρ Ντοστογιέφσκου. Πορτραίτο από τον Βασίλι Περόφ, 1872

λύ αργά. Λέξεις ή χειρονομίες που θα μπορούσαν να γεμίσουν μια σχέση δεν μπορούν πλέον να λησθούν ή να πραγματοποιηθούν. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να γίνει αυτό στο τέλος, αλλά ότι δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο μ' έναν άλλο τρόπο, με πολύ πόνο.

Πριν από αρκετά χρόνια, ήρθε να με δει ένας ηλικιωμένος γύρω στα ογδόντα πέντε. Ήθελε να με συμβουλευτεί, επειδή δεν μπορούσε να συνεχίσει να ζει με την αγωνία με την οποία είχε ζήσει για περίπου εξήντα χρόνια. Στον εμφύλιο πόλεμο της Ρωσίας είχε σκοτώσει το κορίτσι που αγαπούσε και που και αυτό τον αγαπούσε. Αγαπούσε ο ένας τον άλλο πολύ. Σκόπευαν να παντρευτούν, αλλά κατά τη διάρκεια μιας σκοποβολής, αυτή είχε τρέξει ξαφνικά μπροστά από τη γραμμή σκόπευσης και έτσι ήταν πολύ αργά για να εκτρέψει τη βολή του.

Για εξήντα χρόνια δεν είχε μπόρεσει να βρει ειρήνη. Οχι μόνο είχε κόψει το νήμα μιας ζωής που του ήταν άπειρα πολύτιμη, αλλά μιας ζωής που άνθιζε και που ήταν εξίσου πολύτιμη και για το κορίτσι που αγαπούσε. Μου είπε ότι προσευχόταν, ζητούσε συγγνώμη από τον Κύριο, είχε εξομολογηθεί, είχε μετανοήσει, είχε λάβει την άφεση και τη Θεία Κοινωνία - είχε κάνει όλα όσα η φαντασία του και η φαντασία αυτών που είχε στραφεί για συμβουλές είχε προτείνει, ποτέ όμως δεν μπόρεσε να βρει ειρήνη.

Με μια έμπνευση έντονης και δυνατής συμπάθειας, του είπα: «Στρέφεται στον Χριστό που δεν έχεις δολοφονήσει, στους ιερείς που δεν έχεις πληγώσει. Γιατί δεν έχεις σκεφτεί να στραφείς στο κορίτσι που σκοτώσες;».

Εξεπλάγη. Δεν μπορεί ο Θεός να συγχωρήσει; Δεν είναι ο μόνος που μπορεί να συγχωρήσει τις αμαρτίες των ανθρώπων πάνω στη Γη; Και όμως, έτσι είναι. Του είπα λοιπόν πως, αν το κορίτσι που πυροβόλησε μπορούσε να τον συγχωρήσει, να μεσολαβήσει γι' αυτόν, τότε ακόμη κι ο Θεός δεν θα μπορούσε να την προσπεράσει ασυγκίνητος.

Υπάρχει μια ιστορία για τον προφήτη Δανιήλ. Ο Δανιήλ προσεύχεται και ο Θεός του λέει ότι η προσευχή του είναι μάταιη. Αυτό οφείλεται στο ότι μια ηλικιωμένη γυναίκα, που τον φθονεί, προσεύχεται ενάντια στην προσευχή του Δανιήλ και έτσι η προσευχή της είναι σαν δυνατός άνεμος που σβήνει τη φλόγα της προσευχής που ο Δανιήλ έλιπιζε πως θα φθάσει στον ουρανό.

Αυτή ήταν η εικόνα που πιθανώς μου ήρθε υποσυνείδητα. Του πρότεινα να κάθεται μετά τη βραδινή προσευχή και να διηγείται στην κοπέλα γι' αυτά τα εξήντα χρόνια πνευματικής αγωνίας, για μια καρδιά που σπαταλήθηκε, για τον πόνο που είχε υπομείνει, και να της ζητήσει συγγνώμη και κατόπιν να της ζητήσει να μεσολαβήσει γι' αυτόν στον Κύριο να στείλει ειρήνη στην καρδιά του, αν βεβαίως τον είχε κι αυτή συγχωρήσει. Το έκανε, και ήλθε η ειρήνη. Έτσι μπορεί να εκπληρωθεί ό,τι έχει μείνει ατέλειωτο στη Γη. Ο,τι έχει αποτύχει στη Γη μπορεί να θεραπευθεί αργότερα, αλλά το τίμημα μπορεί να είναι πολλά χρόνια πόνου και τύψεων, δακρύων

και μοναξιάς.

Τώρα, όταν σκεφτόμαστε το θάνατο, δεν μπορούμε να τον φανταστούμε ούτε ως ένα ένδοξο ούτε ως ένα άθλιο γεγονός. Η εικόνα που

μας δίνει ο Θεός στη Βίβλο και στα Ευαγγέλια είναι πιο περίπλοκη απ' αυτήν. Να το θέσω αλλιώς: Ο Θεός δεν μας δημιούργησε για το θάνατο και για την καταστροφή. Μας δημι-

ούργησε για την αιώνια ζωή. Μας κάλεσε στην αθανασία - όχι μόνο στην αθανασία της αναστάσεως αλλά σε μια αθανασία που δεν γνωρίζει θάνατο. Ο θάνατος εισήλθε ως αποτέλεσμα της αμαρτίας. Εισήλθε επειδή ο άνθρωπος έχασε τον Θεό, στράφηκε μακριά απ' Αυτόν, έψαξε να βρει τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να κάνει πράγματα μακριά από τον Θεό. Τη γνώση που θα αποκτούσε μέσω της κοινωνίας με τη γνώση και τη σοφία του Θεού, ο άνθρωπος προσπάθησε να την αποκτήσει μόνος του. Αντί να ζει κοντά στον Θεό, διάλεξε τη δική του ανεξαρτησία.

Ο Γάλλος πάστορας Ρολλάν ντε Κυρί γράφει κάπου, με έναν τρόπο που αποτελεί ίσως μια καλή εικόνα, ότι τη στιγμή που ο άνθρωπος έστρεψε την πλάτη του στον Θεό και κοίταζε το άπειρο μπροστά του, τη στιγμή εκείνη δεν υπήρχε Θεός γι' αυτόν και, καθώς ο Θεός είναι η μόνη πηγή ζωής, δεν γινόταν παρά να πεθάνει. Αυτό σημαίνει ότι στο θάνατο υπάρχει μια τραγωδία. Από τη μια πλευρά ο θάνατος είναι τερατώδης, δεν θα έπρεπε καν να υπάρχει, ο θάνατος είναι αποτέλεσμα της απώλειας του Θεού. Από την άλλη πλευρά όμως, μια, ατέλειωτη διάρκεια χρόνου χωρισμένη από τον Θεό, πολλές χιλιάδες χρόνων ζωής δίχως καμιά ελπίδα ότι θα υπάρξει ένα τέλος σ' αυτόν το χωρισμό από τον Θεό, θα ήταν κάτι το πολύ τρομακτικότερο κι από αυτήν τη διάλυση του σωματικού μας πλαισίου, που αποτελεί ένα τέλος σ' αυτόν το φαύλο κύκλο.

Έτσι, υπάρχει και μία άλλη πλευρά του θανάτου: Οσο στενή πύλη κι αν είναι, είναι ωστόσο η μόνη πύλη που μας επιτρέπει να αποδράσουμε από τον φαύλο κύκλο του ατέλειωτου χρόνου μακριά από τον Θεό - ένας κτιστός ατέλειωτος χρόνος, όπου δεν υπάρχει, χώρος για να ξαναγίνουμε μέτοχοι της ζωής του Θεού και τελικά μέτοχοι της

Θείας φύσης. Γι' αυτό ο απόστολος Παύλος μπόρεσε να πει: «Εμοί γαρ το ζην Χριστός και το αποθανείν κέρδος». Επειδή όσο ζω σ' αυτό το σώμα θα είμαι χωρισμένος από τον Χριστό. Γι' αυτό σε ένα άλλο εδάφιο λέγει ότι γι' αυτόν το να πεθάνει δεν σημαίνει ότι απλώς ρίχνει από τους ώμους του την πρόσκαιρη ζωή, σημαίνει ότι ενδύεται την αιωνιότητα. Ο θάνατος δεν αποτελεί ένα τέλος, είναι μια αρχή. Είναι μια πόρτα που ανοίγει και μας εισάγει στην απεραιτοσύνη της αιωνιότητας, που θα ήταν κλειστή για μας για πάντα αν ο θάνατος δεν μας απαλευθέρωνε από την ενσωμάτωσή μας στα γήινα πράγματα.

Αυτές οι δυο πλευρές πρέπει να παίξουν έναν σημαντικό ρόλο στη στάση μας απέναντι στο θάνατο. Όταν πεθαίνει κάποιος, νομιμοποιούμαστε να είμαστε συντετριμμένοι. Μπορούμε να παρατηρούμε με τρόμο το γεγονός ότι η αμαρτία σκότωσε το πρόσωπο που αγαπάμε. Μπορούμε να αρνηθούμε το θάνατο ως την τελευταία λέξη, το τελευταίο γεγονός της ζωής. Έχουμε δικιο όταν κλαίμε πάνω στον κεκοιμημένο, επειδή αυτό δεν έπρεπε να συμβεί. Το πρόσωπο αυτό σκοτώθηκε από το κακό.

Από την άλλη πλευρά, μπορούμε να χαϊρόμαστε επειδή μια νέα ζωή, απεριόριστη, ελεύθερη, άρχισε γι' αυτόν ή γι' αυτήν. Και πάλι, μπορούμε να κλαίμε για τον θάνατο μας, για την απώλεια που νιώθουμε, τη μοναξιά μας, αλλά την ίδια στιγμή πρέπει να μάθουμε τι είχε ήδη προβλέψει και προείπει η Παλαιά Διαθήκη: «κραταιά ως θάνατος αγάπη». Αυτή είναι η αγάπη που δεν επιτρέπει να ξεθωριάσει η μνήμη του αγαπημένου, η αγάπη που μας κάνει να μη μιλούμε για τη σχέση μας με τον αγαπημένο στον αόριστο: «Τον αγαπούσα, ήμασταν τόσο κοντά», αλλά μας κάνει να σκεφτόμαστε στον ενεστώτα: «Τον αγαπώ, είμαστε τόσο κοντά».

Στην Καινή Διαθήκη, βρίσκουμε κάτι ακόμη σπουδαιότερο απ' αυτό. Με την ανάσταση του Χριστού, ο θάνατος ουσιαστικά κατεβλήθη. Ο θάνατος έχει καταβληθεί με περισσότερους από έναν τρόπους. Κατεβλήθη, επειδή γνωρίζουμε ότι με την ανάσταση του Χριστού ο θάνατος δεν αποτελεί την τελευταία λέξη και καλούμαστε να εγερθούμε ξανά και να ζήσουμε. Ο θάνατος νικήθηκε επίσης με τη νίκη του Χριστού κατά της αμαρτίας και κατά του ίδιου του θανάτου, με την εισόδου κάθοδο, επειδή η φρικτότερη άποψη του θανάτου, όπως τη συνέλαβε η Παλαιά Διαθήκη, ήταν ότι ο χωρισμός από τον Θεό, που είχε επιφέρει το θάνατο, είχε γίνει οριστικός, ακατάλυτος από τον ίδιο το θάνατο. Οσοι είχαν πεθάνει - και αυτό εφαρμόζεται σε όλους - όσοι λοιπόν είχαν πεθάνει από την απώλεια του Θεού, Τον έχασαν για πάντα στο θάνατο. Η Σεούλ της Παλαιάς Διαθήκης είναι ο τόπος όπου δεν υπάρχει ο Θεός, ο τόπος του χωρισμού, της οριστικής και ανεπανόρθωτης απουσίας.

Με την ανάσταση του Χριστού, με την κάθοδό Του στον Αδη, ο θάνατος έφθασε στο τέλος του. Υπάρχει ο χωρισμός πάνω στη γη και ο

Μνήμη Θανάτου

Συνέχεια από τη σελίδα 15

πόνος του χωρισμού, αλλά με το θάνατο δεν υπάρχει χωρισμός από τον Θεό. Αντίθετα, ο θάνατος είναι η στιγμή και ο τρόπος με τον οποίο, όσο κι αν ήμασταν χωρισμένοι από τον Θεό, όσο κι αν ήμασταν ατελώς ενωμένοι ή εναρμονισμένοι μαζί Του, παρουσιάζομαστε μπροστά Του. Ο Θεός είναι ο σωτήρας του κόσμου. Δεν μας λέει συνεχώς, «Ου γαρ ήλθον ίνα κρίνω τον κόσμο, αλλά ίνα σώσω τον κόσμον»; Στεκόμαστε λοιπόν μπροστά σ' Αυτόν, που είναι η σωτηρία.

Ετσι, ο θάνατος διαθέτει μια περιπλοκότητα -θα μπορούσαμε ίσως να πούμε έναν διαφορούμενο χαρακτήρα-, αλλά δεν έχουμε το δικαίωμα, αν είμαστε λαός του Χριστού, να επιτρέψουμε στον εαυτό μας να παραβλέψει τη γέννηση του κεκοιμημένου στην αιωνιότητα, επειδή είμαστε τόσο πληγωμένοι από την απώλεια και από τη γήινη μοναξιά μας. Υπάρχει στο θάνατο και μια δύναμη της ζωής που μας εγγίζει. Αν η αγάπη μας είναι πιστή, αν έχουμε τη δύναμη να θυμόμαστε, όχι μόνο με το μυαλό αλλά και με την καρδιά μας, αυτούς που έχουμε αγαπήσει πάνω στη γη, τότε, σύμφωνα με τον Χριστό: «όπου γαρ εστί ο κησαυρός υμών, εκεί εσται και η καρδιά υμών».

Είναι δύσκολο, αν όχι και αδύνατο, να μιλούμε για τα ζητήματα της ζωής και του θανάτου, αν αυτά δεν είναι προσωπικά. Συναντούμε το θάνατο πρώτα απ' όλα στη ζωή μας, όχι ως ένα θέμα πάνω στο οποίο στοχαζόμαστε, αν και συμβαίνει κι αυτό, αλλά κυρίως ως αποτέλεσμα κάποιας απώλειας, δικής μας ή κάποιου άλλου. Μάλιστα, αυτή η υποκατάστατη εμπειρία του θανάτου είναι που λειτουργεί ως υπόβαθρο για να στοχαζόμαστε εκ των υστέρων πάνω στη βεβαιότητα του δικού μας θανάτου, και για τον τρόπο με τον οποίο σχετιζόμαστε μ' αυτόν.

Ο πατέρας μου ήταν ένας ντροπαλός άνθρωπος. Μιλούσε λίγο, και έτσι μιλούσαμε λίγο και μεταξύ μας. Ανήμερα το Πάσχα αισθάνθηκα λίγο αδιάθετος και ξάπλωσα. Κάθισα κοντά του και για πρώτη φορά στη ζωή μας μιλήσαμε τελείως ανοιχτά. Δεν ήταν τόσο τα λόγια μας που ήταν σημαντικά. Ήταν ένα άνοιγμα του μυαλού και της καρδιάς. Οι πόρτες άνοιξαν. Η σιωπή ήταν τόσο ανοιχτή και βαθιά όσο και οι λέξεις.

Κατόπιν έπρεπε να φύγω. Χαιρετίσα όλους όσοι ήταν στο δωμάτιο, αλλά όχι αυτόν, επειδή αισθάνθηκα πως, έχοντας συναντηθεί με τον τρόπο που είχαμε συναντηθεί, δεν ήταν δυνατό να αποχωριστεί ο ένας τον άλλο. Δεν υπήρξε χαιρετισμός. Δεν υπήρξε καν ένα «εις το επανιδείν», επειδή είχαμε συναντηθεί, και αυτό ήταν για πάντα.

Πέθανε την ίδια νύχτα. Θυμάμαι, όταν επέστρεψα από το νοσοκομείο όπου εργαζόμουν και μου είπαν πως είχε πεθάνει, προχώρη-

σα στο δωμάτιό του και έκλεισα την πόρτα πίσω μου. Αυτό που αντιλήφθηκα από την πρώτη στιγμή ήταν η ποιότητα και το βάθος της σιωπής, η οποία κατά κανένα τρόπο δεν ήταν μια απουσία θορύβου, σύμφωνα με την έκφραση του Γάλλου συγγραφέα Ζωρζ Μπερνάνος, σε ένα από τα μυθιστορήματά του «Μία σιωπή που ήταν παρουσία». Επίασα μάλιστα τον εαυτό μου να λέει: «Και οι άνθρωποι τολμούν να λένε ότι υπάρχει ο θάνατος. Τι ψέμα».

Αυτό ίσως εξηγεί το γιατί η στάση μου απέναντι στο θάνατο είναι τόσο μονόπλευρη: Επειδή βλέπω τη δόξα του και όχι μόνο τον πόνο και την απώλεια. Η εμπειρία μου αναφέρεται στον ξαφνικό θάνατο, στον απροσδόκητο θάνατο, στο θάνατο που έρχεται σαν «κλέφτης εν νυκτί». Αν τέτοιες εμπειρίες βρεθούν μπροστά σας, θα καταλάβετε ίσως το γιατί κάποιος μπορεί ακόμη και να χαίρεται, όταν η καρδιά του βρίσκεται σε έντονο πόνο και αγωνία, και το πώς -σ' αυτό θα επιστρέψουμε αργότερα- μπορούμε να αναφωνήσουμε στην εξόδια ακολουθία μας: «Μακαρία η οδός, η πορεύει σήμερα, ότι πτοιμάσθη σοι τόπος αναπαύσεως». Γι' αυτό και χρησιμοποιούμε τα λόγια ενός ψαλμού από την ίδια ακολουθία, ωσάν ο κεκοιμημένος, στρεφόμενος προς εμάς, να μας έλεγε: «Ζήσεται η ψυχή μου και αινέσει σε».

Πολύ συχνότερα, όμως, αντί για έναν ξαφνικό θάνατο, αντιμετωπίζουμε μια μακρόχρονη ή ολιγόχρονη αρρώστια, ή γηρατειά, που σταδιακά μας φέρνουν είτε στον τάφο, είτε στην ελευθερία μας, ανάλογα από ποια πλευρά θα το δει κανείς. Αυτή είναι η υπέρτατη συνάντηση που λαχταρά ο καθένας μας, συνειδητά ή ασυνείδητα, και για την οποία αγωνίζεται σε όλη την επίγεια ζωή του, που είναι η πρόσωπο με πρόσωπο συνάντησή μας με τον ζώντα Θεό, με την Αιώνια Ζωή, και η κοινωνία μαζί Του. Αυτή η περίοδος της αρρώστιας, ή των προϊόντων γηρατειών, πρέπει να αντιμετωπισθεί και να κατανοηθεί δημιουργικά και χρήσιμα.

Μία από τις μεγαλύτερες τραγωδίες της ζωής, που φέρνει μεγάλη πνευματική αγωνία στους ανθρώπους, είναι όταν βλέπουν ένα αγαπημένο τους πρόσωπο να γερνάει, να κάνει τις σωματικές και πνευματικές του ικανότητες, να φαίνεται πως χάνει ό,τι ήταν το πιο πολύτιμο πράγμα: Το καθαρό μυαλό, την πνευματώδη ανταπόκριση στη ζωή. Πολύ συχνά, αυτή η πορεία βρίσκεται στη μία πλευρά. Κλείνουμε τα μάτια μας για να μη βλέπουμε, επειδή φοβόμαστε να δούμε και να προβλέψουμε. Με αποτέλεσμα, όταν έρχεται ο θάνατος, να είναι ένας ξαφνικός θάνατος που όχι μόνο διαθέτει τον τρόπο του απροσδόκητου θανάτου, αλλά και τον επιπλέον τρόπο να μας κτυπά στην πλέον ευαίσθητη χορδή μας.

Αυτό συμβαίνει επειδή ο πόνος, ο φόβος και η αγωνία έχουν ανεβά-

σει την έντασή τους μέσα μας, αφού εμείς αρνηθήκαμε να τους δώσουμε ελευθερία έκφρασης και τη δυνατότητα να ωριμάσουν. Το κτύπημα γίνεται ακόμη πιο οδυνηρό και καταστροφικό απ' ό,τι στην περίπτωση ενός ξαφνικού θανάτου, επειδή, χωρίς από τον τρόπο και τον πόνο της απώλειας που δημιουργεί, στη συνέχεια μεμψόμαστε και καταδικάζουμε τον εαυτό μας για το ότι δεν κάναμε όλα όσα θα μπορούσαμε να είχαμε κάνει. Αν τα είχαμε κάνει, αυτό θα μας ωθούσε στην αλήθεια και θα ξεσκέπαζε σε μας και στον θνήσκοντα το γεγονός ότι ο θάνατος άνοιγε σιγά-σιγά την πόρτα - και πως αυτή η πόρτα θα άνοιγε διπλάτα μια μέρα και το αγαπημένο μας πρόσωπο θα έπρεπε να τη διαβεί δίχως να κοιτάζει πίσω.

Είναι σημαντικό για όλους μας, οποτεδήποτε αντιμετωπίζουμε αυτή την απώλεια που πλησιάζει σταδιακά, να την αντιμετωπίζουμε απ' αρχής με εκείνον τον όμορφο και

ισορροπημένο τρόπο, με τον οποίο μπορούμε όσο το αγαπημένο μας πρόσωπο βρίσκεται ακόμη εν ζωή και ανάμεσά μας. Απέναντι στη σκέψη του επερχόμενου θανάτου υπάρχει η πραγματικότητα μιας ζωντανής παρουσίας. Μπορούμε κάθε στιγμή να ακουμπάμε στην ασφάλεια αυτής της παρουσίας ενώ όλο και περισσότερο θα συνειδητοποιούμε την περιπλοκότητα της επερχόμενης απώλειας. Αυτή η ισορροπία ανάμεσα στη δύναμη της πραγματικότητας και στην αστάθεια της σκέψης είναι που μας δίνει τη δυνατότητα να προετοιμαστούμε για το θάνατο πολύτιμων για μας ανθρώπων.

Αυτή η προετοιμασία συνεπάγεται επίσης -όπως ανέφερα προηγουμένως- μια στάση απέναντι στο θάνατο που να αναγνωρίζει αφενός τον τρόπο και τον πόνο της απώλειας, αλλά να αναγνωρίζει επίσης και το γεγονός ότι ο θάνατος είναι μια πύλη που ανοίγει στην αιώνια ζωή. «Το να πεθάνω δεν σημαίνει να

απεκδυθώ την πρόσκαιρη ζωή, αλλά να ενδυθώ την αιωνιότητα», λέει ο απόστολος Παύλος. Μπορούμε τώρα να δώσουμε λίγα παραδείγματα γι' αυτή την περίοδο προετοιμασίας.

Η μητέρα μου πέθανε από καρκίνο που τη βασάνισε για μια περίοδο περισσότερο από τρία χρόνια. Εγχειρίστηκε, αλλά ανεπιτυχώς. Ο γιατρός μου μίλησε γι' αυτό και κατόπιν πρόσθεσε: «Φυσικά, δεν θα πεις τίποτε στη μητέρα σου». Του είπα: «Θα το πω». Και το είπα.

Θυμάμαι πως την πληροφοσία και της είπα ότι είχε τηλεφωνήσει ο γιατρός και μου είχε πει ότι η εγχείρηση δεν είχε πετύχει. Σιωπήσαμε για ένα λεπτό και κατόπιν η μητέρα μου είπε: «Και έτσι θα πεθάνω».

Της είπα: «Ναι».

Κατόπιν έμεινα κοντά της, εντελώς σιωπηλός, επικοινωνώντας μαζί της δίχως λέξεις. Δεν νομίζω ότι κάναμε τίποτε σκέψεις. Είχαμε να αντιμετωπίσουμε κάτι που είχε εισβάλει στη ζωή μας και την είχε αλλάξει τελείως. Αυτό δεν ήταν κάποια σκιά, ένα κακό, κάποιος τρόμος. Ήταν το έσοχα. Και έπρεπε να αντιμετωπίσουμε αυτό το έσοχα χωρίς ακόμη να γνωρίζουμε πώς θα εκτυλισσόταν. Μείναμε μαζί όσο αισθανθήκαμε ότι έπρεπε να μείνουμε. Και μετά η ζωή συνεχίστηκε.

Το αποτέλεσμα ήταν να μην κλειστούμε ούτε για μια στιγμή, η μητέρα μου κι εγώ, σ' ένα ψέμα, να μην οδηγηθούμε σε μια κωμωδία, στερημένοι από οποιαδήποτε βοήθεια. Δεν υπήρξε στιγμή που να μπήκα στο δωμάτιο της μητέρας μου μ' ένα ψεύτικο χαμόγελο, ή λέγοντας κάτι το ψεύτικο. Δεν υπήρξε καμία στιγμή που να παίξαμε την κωμωδία μιας ζωής που κατακτά το θάνατο, ποτέ δεν ισχυριστήκαμε ότι η αρρώστια θα φύγει, όταν και οι δυο γνωρίζαμε ότι αυτό δεν θα συμβεί. Δεν υπήρξε καμία στιγμή που να στερήθηκε ο ένας τη βοήθεια του άλλου. Υπήρξαν στιγμές που η μητέρα μου αισθάνθηκε να χρειάζεται βοήθεια. Θα κτυπούσε τότε το κουδούνι και θα ερχόμουν, και θα μιλούσαμε για τον επερχόμενο θάνατο και το αίσθημα απώλειας που είχα.

Αγαπούσε τη ζωή. Την αγαπούσε βαθιά. Λίγες μέρες πριν πεθάνει έλεγε ότι θα προτιμούσε να ζήσει 150 χρόνια υποφέροντας, αντί να πεθάνει. Μας αγαπούσε. Θλιβόταν για τον χωρισμό: «Ω! Για το άγγιγμα ενός χαμένου χεριού και τον ήχο μιας φωνής που ακόμη υπάρχει».

Κατόπιν, υπήρξαν άλλες στιγμές που αισθάνθηκα τον πόνο, και πήγαινα τότε και μιλούσα γι' αυτόν στη μητέρα μου. Με στήριζε και με βοηθούσε να αντικρίσω τον θάνατο. Αυτή υπήρξε μια βαθιά και αληθινή σχέση, δίχως κανένα ψέμα μέσα της. Σ' αυτήν τη σχέση είχε βρει θέση οτιδήποτε είναι αληθινό.

Υπάρχει όμως και μια άλλη πλευρά, που την ανέφερα προηγουμένως. Επειδή ο θάνατος μπορεί να επέλθει ανά πάσα στιγμή, και τότε θα είναι πολύ αργά να

διορθωθεί κάτι που ήταν στραβό, όλη η ζωή πρέπει κάθε στιγμή να γίνεται μια έκφραση, όσο το δυνατόν τελειότερη και πιο ολοκληρωμένη, σχέσης σεβασμού και αγάπης. Μόνο ο θάνατος μπορεί να μετατρέψει όσα πράγματα φαίνονται μικρά και ασήμαντα σε σημεία μεγάλα και σημαντικά. Ο τρόπος που προετοιμάζεις ένα φλιτζάνι τσάι πάνω σ' ένα δίσκο, που τοποθετείς τα μαξιλάρια κάτω από έναν άρρωστο, ο τρόπος που πνέει η φωνή σου, ο τρόπος που κινείσαι - τα πάντα μπορούν να γίνουν έκφραση όλων όσων υπάρχουν σε μία σχέση.

Αν υπάρχει μια λανθασμένη παρατήρηση, αν υπάρχει ένα ρήγμα, αν κάτι έχει στραβώσει, πρέπει να διορθωθεί αμέσως, επειδή υπάρχει η αναπόφευκτη βεβαιότητα ότι αργότερα θα είναι πολύ αργά. Ο θάνα-

τος μάς κάνει να αντιμετωπίζουμε την αλήθεια της ζωής, με μια αδρότητα και σαφήνεια που τίποτε άλλο δεν μπορεί να μας τη μεταδώσει.

Είναι σημαντικό, είτε αντιμετωπίζοντας το θάνατο κάποιου άλλου, να συνειδητοποιούμε την αιωνιότητα. Πριν από τριάντα περίπου χρόνια, ένας άνθρωπος οδηγήθηκε στο νοσοκομείο, με μια φαινομενικά συνηθισμένη αρρώστια. Μετά τις εξετάσεις βρέθηκε ότι έπασχε από καρκίνο που δεν μπορούσε να χειρουργηθεί. Το πληροφορήθηκε η αδελφή του καθώς και εγώ, αλλά όχι αυτός. Αισθανόταν ακμαίος, δυνατός και πάρα πολύ ζωντανός.

Μου είπε: «Έχω τόσα να κάνω και βρίσκομαι εδώ, καθηλωμένος στο κρεβάτι, για πόσο ακόμη;»

Του είπα: «Πόσο συχνά δεν μου

έχεις πει ότι ονειρεύεσαι τη στιγμή που θα μπορούσες να σταματήσεις το χρόνο ώστε να μπορείς να είσαι αντί να φτιάχνεις; Ποτέ δεν το έκανες. Ο Θεός το κάνει τώρα για σένα. Τώρα είναι καιρός για να είσαι!».

Αντιμετωπίζοντας την ανάγκη του να «είναι», σε μια κατάσταση που θα την αποκαλούσαμε εντελώς θεωρητική, έμεινε έκπληκτος και είπε: «Τι πρέπει να κάνω;»

Του είπα ότι η αρρώστια και ο θάνατος δεν καθορίζονται μόνο από φυσιολογικές αλλαγές -από τα μικρόβια και την παθολογία- αλλά και από όλα εκείνα τα στοιχεία που καταστρέφουν την εσωτερική μας ενέργεια. Αυτά είναι όλα όσα θα μπορούσε κάποιος να αποκαλέσει αρνητικές σκέψεις και αισθήματα, το καθετί που εξασθενίζει τη ζωή μέσα μας, το καθετί που εμποδίζει

τη ζωή από το να ξεχυθεί σαν ποτάμι, καθαρό και ελεύθερο.

Του πρότεινα λοιπόν να τακτοποιήσει όχι μόνο εξωτερικά, αλλά και μέσα του όλα όσα υπήρξαν λανθασμένα στη σχέση του με τους ανθρώπους, με τον ίδιο, σε όλες τις περιστάσεις της ζωής του, και να αρχίσει από εκείνη τη στιγμή. Όταν μάλιστα το κάνει αυτό για, το τώρα, ως προχωρήσει πίσω στο παρελθόν για να το καθαρίσει, για να κάνει ειρήνη με τους πάντες, λύνοντας τους κόμβους, για να αντιμετωπίσει κάθε κακό, για να μετανοήσει, για να δεχθεί και να ευγνωμονήσει με όλη του τη ζωή - πράγματι, η ζωή του είχε σταθεί σκληρή.

Ετσι, μέρα με τη μέρα, μήνα με το μήνα, περάσαμε από όλη αυτήν τη διαδικασία. Έκανε ειρήνη με ολόκληρη τη ζωή. Και τον θυμάμαι

στο τέλος, ξαπλωμένο στο κρεβάτι του, τόσο αδύνατο που να μην μπορεί να χρησιμοποιήσει το κουτάλι, να μου λέει με μάτια που έλαμπαν: «Το σώμα μου έχει, κιόλας πεθαίνει, και όμως ποτέ δεν ένιωσα τόσο πολύ ζωντανός, όπως νιώθω τώρα». Είχε ανακαλύψει ότι η ζωή δεν ήταν μόνο το σώμα του, αν και ο ίδιος ήταν το σώμα του, και ότι διέθετε μια πραγματικότητα που ο θάνατος του σώματός του δεν μπορούσε να καταστρέψει.

Αυτή είναι μια πολύ σπουδαία εμπειρία. Είναι κάτι που πρέπει να κάνουμε σ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας, σε κάθε στιγμή, αν θέλουμε να συνειδητοποιήσουμε τη δύναμη της αιώνιας ζωής μέσα μας και συνεπώς να αποβάλουμε το φόβο για οτιδήποτε συμβεί στην πρόσκαιρη αυτή ζωή, που επίσης μας ανήκει.

Γλωσσάριο: Οροι, Λέξεις, Εννοιες

Συνέχεια από τη σελίδα 13

της Θείας Ευχαριστίας τρεις φορές και δείχνει τη λειτουργική του αναγνώριση από το πλήρωμα της επαρχίας του.

Φυλακή: Ρωμαϊκός στρατιωτικός όρος ανάλογος με τον Ελληνικό Φρουρά-Σκοπιά. Υπήρχαν τέσσερις φυλάκες τη νύκτα (τέσσερα νούμερα σκοπιάς) (1η Φ, 2η, 3η και 4η Φ., από 3 ώρες καθεμιά) και τέσσερις φυλάκες την ημέρα. Σήμερα η

νυκτερινή εναλλαγή των φρουρών γίνεται συνήθως κάθε δύο ώρες.

Φυλακτό: Διάφορα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται για την προστασία της ζωής ανθρώπων και ζώων. Είναι δύο ειδών: τα μαγικά (δακτυλίδια, κάνδρες, κόκκαλα, πέταλα κ.λπ.) και τα χριστιανικά (Τίμιο ξύλο, λείψανα Αγίων κ.λπ.). Τα πρώτα καταδικάζονται από την Εκκλησία, ενώ τα δεύτερα γίνονται ισχυρότερα και αποτελεσματικότερα, όταν συντρέχει και η χριστιανική ζωή του ανθρώπου με συμμετοχή στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας.

Φύλο: Η μία ανθρώπινη φύση διακρίνεται σε δύο φύλα- το αρσενικό και το θηλυκό. Η διάκριση αυτή του ανθρώπου αποτελεί ένα μυστήριο του Θεού, του οποίου γνωρίζουμε την αρχή από τη διήγηση της Δημιουργίας (Γεν. α', 26 κ.ε.ξ.), ενώ από τον ίδιο τον Κύριο γνωρίζουμε (Ματ. κβ', 30) ότι στην άλλη ζωή, μετά την ανάσταση των νεκρών θα καταργηθεί η διάκριση των δύο φύλων και θα ζούμε σαν άγγελοι. Η κατασκευή των δύο ανθρώπινων φύλων είναι τέτοια, ώστε να διευκολύνεται η ένωση τους για ολοκλήρωση και αναπαραγωγή. Ο Θεός όμως καθόρισε τους όρους με τους οποίους επιτρέπονται και είναι δυνατόν να επιτευχθούν οι γενετικές σχέσεις, για να αποφευχθούν οι δυσάρεστες έως δυσμενέστατες συνέπειες από την πρόωρη ή κακή χρήση του ενστίκτου (ερωτικές απογοητεύσεις, ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, εκτρώσεις, συμβατικοί γάμοι, εξωσυζυγικές σχέσεις, διαλυμένες οικογένειες κ.λπ.). Επειδή με το βάπτισμα ελάβαμε το Άγιο Πνεύμα και το σώμα του ανθρώπου έκτοτε θεωρείται ναός του Αγίου Πνεύματος, η Εκκλησία απαγορεύει τις προγαμιαίες σχέσεις, διότι «ει τις τον ναόν του Θεού φθείρει, φθερεί τούτον ο Θεός» (Α' Κορ. γ', 17). Ενα λεπτό προ του γάμου η σαρκική μείξη είναι αμαρτία, ένα λεπτό μετά το γάμο είναι νόμιμη και ευλογημένη πράξη! Το ίδιο δεν ισχύει και με το πτυχίο, το συμβόλαιο, το διάταγμα εκλογής

Προέδρου της Δημοκρατίας; Όταν αυτά τα γνωρίζουν οι νέοι και θέλουν, με τη βοήθεια του Θεού και τη Μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, κατορθώνουν να φθάνουν στο γάμο εγκρατείς, χωρίς να έχουν σαρκικές σχέσεις. Σ' αυτές τις περιπτώσεις όταν ο Ιερέας, ο αντιπρόσωπος του Θεού, τους στεφανώνει στη μέση του Ναού σαν νικητές, είναι πραγματικοί νικητές στο άθλημα τής παρθενίας και λαμβάνουν την «κατ' ευδοκία» ευλογία του Θεού και της Εκκλησίας, την πρώτη ευλογία! Σ' αυτές τις περιπτώσεις ΟΛΑ πηγαίνουν και εξελίσσονται ευλογημένα και τα ανδρόγυνα αυτά δεν έχουν προβλήματα τους τα λύει ο ίδιος ο Θεός!

Φώτισμα: Το βάπτισμα.

Φωτισμός: Η είσοδος των ατόμων στο φως του Χριστού, που είναι επακόλουθο του βαπτίσματος. Ο άνθρωπος που φωτίζεται αντιλαμβάνεται καλύτερα και ορθότερα. Γι' αυτό ο λαός παλαιότερα έλεγε για κάθε μορφωμένο: αυτός φωτίστηκε! Γι' αυτό και ο αείμνηστος Ιουστίνος Πόποβιτς τόνιζε ότι, τότε θα έχουμε σωστή καθοδήγηση από τους πάσης φύσεως ηγέτες, όταν θα είναι φωτισμένοι ηγέτες!

Χάρις: Η εύνοια και η δωρεά του Θεού, που προσφέρεται στον άνθρωπο ελεύθερα, αλλά όχι και υποχρεωτικά. Σημαίνει επίσης και το αποτέλεσμα αυτής της εύνοιας που δείχνει ο Θεός προς τον άνθρωπο, στα πλαίσια του έργου για τη σωτηρία του. Η θεία Χ., που πηγάζει από τη σταυρική θυσία του Χριστού, προσφέρεται σε όλους τους ανθρώπους που πιστεύουν στον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν και προσπαθούν να τηρούν το νόμο Του. Η σωτηρία του ανθρώπου είναι συνισταμένη της θείας Χ. και της συνεργείας του ανθρώπου.

Χάρισμα: Το αποτέλεσμα της θείας Χάριτος, αλλά και η συγκεκριμένη δωρεά του Αγίου Πνεύματος προς τον άνθρωπο. Τα Χ. του Αγίου Πνεύματος είναι διάφορα, όπως τα Χ. ταμάτων (=το θαυματουργικό Χ.), αντιλήψεις (=το Χ. της φιλανθρωπίας), κυβερνήσεις (=το διοικητικό Χ.), γέννη γλωσσών (=το Χ. της πολυγλωσσίας) (Α' Κορ. ιβ', 28-31) που ήταν ιδιαίτερα αισθητά στη ζωή της πρώτης Εκκλησίας. Οι χαρισματούχοι ποτέ δε λείπουν από την Εκκλησία και φαίνονται και σήμερα με το διορατικό, προορατικό και θαυματουργικό τους χάρισμα. Τα πρόσθετα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος είναι η εσωτερική πληροφωρία, η εσωτερική χαρά, τα δάκρυα κατανύξεως, τα αισθήματα απειρορίστου ευγνωμοσύνης προς τον Θεό,

οι ελλάμψεις του νου κ.λπ., τα οποία πολλοί πιστοί - συνειδητοί - ταπεινοί Χριστιανοί γεύονται και απολαμβάνουν στη ζωή τους. Είναι δωρεές-χαρίσματα του Θεού στον άνθρωπο που Αυτός αποφασίζει και τα χορηγεί, χωρίς εμείς να μπορούμε να τα «κατακτήσουμε» ή να Του τα ζητήσουμε.

Χαρμολύπη: Η σύνθετη ψυχική κατάσταση του πιστού όπου μετά τα δάκρυα της μετανοίας και της συντριβής έρχεται η χαρά και η αγαλλίαση της συγχωρήσεως.

Χύμα: Ο τρόπος αναγνώσεως ενός κειμένου ή ψαλμού σε πεζό λόγο, ή ανάγνωση.

Χωρεπίσκοπος: Ο Επίσκοπος της χώρας ή των χωριών ή του τμήματος μιας Επισκοπής. Ο αρχαιότερος αυτός τίτλος επιβιώνει στο βοηθό Επίσκοπο του Αρχιεπισκόπου Κύπρου: «Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνας». Αντικατάσταση του τίτλου σήμερα έχει γίνει με τους τιτουλάριους αρχιερείς που είναι βοηθοί των Μητροπολιτών.

Ψευδεπίγραφα: Κείμενα στα οποία ο συντάκτης τους υπέγραψε με ψευδές όνομα. Στα Ψ. Ευαγγέλια, Πράξεις, Επιστολές και Αποκαλύψεις οι συντάκτες τους έθεσαν υπογραφή κάποιου άλλου εγκυρότερου προσώπου, συνήθως Αποστόλου, για να δώσουν σ' αυτά μεγαλύτερη αξία.

Ψυχή: Το ένα από τα δύο συστατικά στοιχεία του ανθρώπου (το άλλο είναι το θνητό σώμα), που χαρακτηρίζει κυρίως τον άνθρωπο και που δόθηκε αποκλειστικά σ' αυτόν από τον Θεό και Δημιουργό του κατά τη στιγμή της συλλήψεώς του. Η Ψ. μετά το θάνατο του σώματος δεν πεθαίνει, συνεχίζει να ζει στην άλλη ζωή μέχρι την κοινή Ανάσταση των νεκρών, οπότε θα ενωθεί με το αναστημένο σώμα...

Το Άγιο Ευαγγέλιο

ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ
ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ
ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ
ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ
ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Επιστολές Παύλου

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α'
ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β'
ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ
ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ
ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α'
ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β'
ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α'
ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Β'
ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ
ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ
ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

Επιστολές

ΙΑΚΩΒΟΥ
ΠΕΤΡΟΥ Α'
ΠΕΤΡΟΥ Β'
ΙΩΑΝΝΟΥ Α'
ΙΩΑΝΝΟΥ Β'
ΙΩΑΝΝΟΥ Γ'
ΙΟΥΔΑ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

«Amo, ergo sum»! (Αγαπώ άρα υπάρχω)

Του Μητροπολίτη Κάλλιστου (Ware)

Στη Θεία Λειτουργία το ευχαριστείν και προσφέ-
ρειν, η Ευχαριστία και η θυ-
σία, είναι τόσο στενά
συνδεδεμένα, ώστε
συνιστούν μια μονα-
δική πραγματικό-
τητα, μια αδιαίρε-
τη πράξη. Ετσι
πρέπει να είναι
απ' αρχής μέ-
χρι τέλους και η
συνολική αν-
θρώπινη ζωή
μας, η «Λειτουργία
μετά τη Λει-
τουργία». Δεν μπο-
ρούμε να είμαστε
αυθεντικά ευχαρι-
στιακά ζώα, αληθινοί
ιερείς της δημιουργίας, αν
δεν κουβαλάμε το Σταυρό,
αν δεν μετέχουμε στη
θυσιαστική
αυτοπροσφορά του Χριστού, του με-
γάλου Αρχιερέως μας, αν δεν θυσιά-
σουμε με άλλα λόγια τις ζωές
μας με γενναϊόδωρη αγά-
πη, πεθαίνοντας για να
μπορέσουν άλλοι να
ζήσουν.

Η τέλεια αγάπη εί-
ναι η θυσιαστική αγά-
πη. «Να προσφέρεις
τον κόσμο πίσω στον
Θεό ευχαριστιακά»
σημαίνει «να προσφέ-
ρεις την ίδια σου τη ζωή
ως θυσία στο Θεό, για χάρη
των συνανθρώπων σου». Μόνο που μια τέτοια θυσία,
θα ανακαλύψουμε ότι δεν
κάνουμε αλλά κερδίζουμε. Η
κένωση οδηγεί στην πλήρωση,
το άδειασμα του εαυτού μας οδηγεί στην πλήρωσή του.

Όπως ο Κύριός μας ο ίδιος μας διαβεβαίωσε, αν απολέ-
σουμε τη ζωή μας για χάρη Του θα την κερδίσουμε
(Ματθ. 10, 39). Με τα λόγια του C.S. Lewis: «Τίποτα δε
θα είναι πραγματικά δικό σου αν πρώτα δεν το
παραδώσεις».

Όποια και αν είναι η επιλογή μας για τα κυ-
ρίαρχα θέματα, υπάρχει βέβαια ένα βαθύτε-
ρο στοιχείο, το οποίο είναι θεμελιώδες
σε κάθε κατανόηση του ανθρώπινου
προσώπου, και αυτό είναι η ποιότητα
της αγάπης. Χωρίς αγάπη δεν είμαστε
άνθρωποι. Στις αρχές του 17ου αιώνα,
εγκαινιάζοντας μια νέα εποχή στη φι-
λοσοφία, ο Rene Descartes επέλεξε ως
εναρκτήριο σημείο την αρχή Cogito ergo
sum «Σκέφτομαι άρα υπάρχω». Θα μπο-
ρούσε ίσως καλύτερα, κα-
θώς το ανθρώπινο

ον είναι κάτι πολύ
περισσότερο από
ένα ον που σκέ-
φεται, να
έχει λάβει ως
εναρκτήριο
σημείο τη βε-
βαίωση Amo,
ergo sum -
«Αγαπώ, άρα
υπάρχω». Με τα
λόγια του πατρός
Δ η μ η τ ρ ί ο υ
Staniloae: «Αν δεν με
αγαπούν, αδυνατώ να
κατανοήσω τον εαυτό μου».

Όπως δηλώνει ο Παύλος
Ενδοκίμων, το μεγαλύτερο γεγονός
ανάμεσα στον Θεό και στο ανθρ-
πινο πρόσωπο -και ανάμεσα σε ένα
ανθρώπινο πρόσωπο και ένα άλλο,

μπορούμε να προσθέσουμε- είναι να αγαπά και να αγα-
πάται. Αν μπορούμε να κάνουμε την αγάπη το εναρ-
κτήριο και το ακροτελεύτιο σημείο στη διδασκαλία μας
για το πρόσωπο, η χριστιανική μας μαρτυρία στον 21ο
αιώνα θα αποδειχθεί συνολικά δημιουργική και ζωο-
ποιός.

Τι είναι Ορθοδοξία και τι Εκκλησία;

Συνέχεια από τη σελίδα 3

ανάσταση, την ανάληψη, ακόμα
και τη Δεύτερη Παρουσία του. Εδώ
μιλούμε για σοβαρά πράγματα. Η
Ευχαριστία, η Λειτουργία δηλαδή,
δεν είναι θέαμα, αλλά θέμα ζωής.
Δεν είναι άκουσμα, έστω ένα άκου-
σμα ιερό και κατασκευτικό, αλλά έρ-
γο ζωής.

Από την αρχή κιόλας της Ευχαρι-
στίας συμμετέχουμε στην ευλογη-
μένη Βασιλεία της Τριάδας, κι έτσι η
Εκκλησία γίνεται μία απεικόνιση
Τριαδική, και τα μέλη της, δηλαδή
εμείς, συνυπάρχουμε με τον τρόπο
υπάρξεως της Τριάδας, δηλαδή «εν
αγάπη, εν πίστει ορθή και αλη-
θεία».

Κοινωνώντας από το ίδιο Ποτή-
ριο το Σώμα και το Αίμα του Χρι-
στού ενωνόμαστε με τον Χριστό και
μεταξύ μας, και γινόμαστε αδελφοί
ομότροφοι και ομότροποι.

Ο ρόλος του Επισκόπου και κατ'
επέκταση του ιερέα στην Ευχαρι-
στία με την χάρη της Αρχιεροσύνης
και ιεροσύνης, είναι ρόλος χαρι-
σματικής παρουσίας. Δεν είναι αυ-
τοί η Εκκλησία. Ούτε μία υπερεκ-
κλησία πάνω από την Εκκλησία,
αλλά είναι και αυτοί μέλη της Εκ-
κλησίας. Η διαφορά έγκειται στον
διακριτότητα του ρόλου ενός εκά-
στου εξ ημών.

Αν κάτι επείγει να γίνει σήμερα,
είναι να μαθητεύσουμε την Εκκλη-
σία από την αρχή κατά τρόπο υπαρ-
κτικό, βιωματικό. Να αρχίσουμε να
υποψιαζόμαστε αυτό που είναι Εκ-
κλησία, από αυτό που δεν είναι.
Εχω την αίσθηση πως αν κατανοή-
σουμε πως η διοίκηση της Εκκλη-
σίας, είναι μία θυσιαστική προέκτα-
ση της Ευχαριστίας, πως τα πάντα
στην Ορθόδοξη Εκκλησία ξεκινούν

από την Αγία Τράπεζα της Ευχαρι-
στίας, τότε θα λυθούν πολλά προ-
βλήματα του σημερινού εκκλησια-
στικού μας βίου.

Το αλληλοπεριχωρούμενο τρί-
πτυχο, ο Επίσκοπος μετά του Πρε-
σβυτερίου και του Λαού, είναι το
δομικό κύτταρο συγκρότησης της
Πολιτείας του Θεού, της Εκκλησίας
δηλαδή, της οποίας οι πολίτες-μέλη
έχομε κοινό κάτι πολύ σπουδαίο, το
συνειδός ότι είμαστε οι κλητοί μα-
θητές του Χριστού που είπαμε λίγο
πριν. Είναι αυτή η συνείδηση της
κλήσης που έχει αλλάξει τη ζωή μας
και μας οδηγεί στο ναό μέσα στον
οποίο μεταποιούμαστε σε Εκκλη-
σία, δηλαδή σε δομή και συγκρότη-
ση του Σώματος του Χριστού.

Και κάτι άλλο ακόμα, η Εκκλη-
σία δεν είναι μια κάστα καθαρών
και αναμάρτητων, διότι οι αμαρτω-
λοί θα μέναμε απ' έξω. Αλλά Εκκλη-
σία είναι αν μου επιτρέπεται η έκ-
φραση, η αμαρτωλή σάρκα του κό-
σμου, την οποία προσλαμβάνει
αδιάκοπα ο Χριστός στα στοιχεία
του Αρτου και του Οίνου και της
προσδίδει την Θεανθρώπινή Του
διάσταση.

Η Κυριακή της Ορθοδοξίας είναι
μία δυνατή πρόσκληση μετοχής
στη ζωή της Εκκλησίας, δηλαδή τη
ζωή του Χριστού. Μια πρόκληση
και μια δυνατότητα να αναλύσουμε
τους εαυτούς μας ως εικόνες του
Θεού και όχι ως απλά περιχαράγμα-
τα πάνω στον πηλό.

Ευκαιρία να σκεφθούμε πως Ορ-
θοδοξία σημαίνει Εκκλησία και Εκ-
κλησία σημαίνει Ευχαριστία και Ευ-
χαριστία και Εκκλησία ορίζουν την
Ορθοδοξία, ως στάση ζωής, που
έχει τη δυνατότητα να ορίζει τη ζωή
ως χάρισμα και ως αγάπη του Θεού
για τον καθένα μας.

Γιατί έχουμε τους αγίους στην Εκκλησία;

Συνέχεια από τη σελίδα 5

μακάριος τακτοποίησης, αλλά είναι
Κάποιος, κι Αυτός ο Κάποιος είναι ο
Χριστός, η «Χώρα των ζώντων».

Ο ναός αποτελεί ένα ευλογημέ-
νο, μοναδικό, άγιο και ιερό περι-
βάλλον, το οποίο συνιστά την τοπι-
κή εκκλησία, στην οποία είμαστε
συντροφιά με τον ίδιο τον Χριστό,
με την Μητέρα Του και με τους αγί-
ους. Σε πολλούς ναούς υπάρχουν
ιερά λείψανα αγίων, δηλαδή λείψα-
να μελών της Εκκλησίας τα οποία
έφτασαν σε τέτοιο σημείο τελειότη-
τας και εγγύτητας με τον Χριστό,
που μέσω των λειψάνων τους θαυ-
ματοουργεί, δηλαδή κάνει απτή και
φανερωματική την αγάπη Του. Τα
ιερά λείψανα και τα εικονίσματα
δεν είναι κάποια ιερά είδη τα οποία
ενεργούν κατά τρόπο μαγικό ή
ακαταλαβίστικο. Είναι απαραίτητο
να έχουμε κατά νουν το εξής πολύ
σοβαρό και βασικό πιστευμά μας
πως τιμούμε τους αγίους, δεν τους
λατρεύουμε. Η λατρεία ανήκει μό-
νο στο Θεό. Ασπαζόμαστε τα εικο-
νίσματα ή τα λείψανά τους διότι ο
ασπασμός μας «μεταβαίνει επί το

πρωτότυπο», όπως λέγει ο Άγιος Ιω-
άννης ο Δαμασκηνός.

Ας το πούμε πιο απλά, εμείς και
οι άγιοι είμαστε μέλη της ίδιας οικ-
ογένειας, της Εκκλησίας δηλαδή.
Όταν ανταμώνουν δυο μέλη της
ίδιας οικογένειας ή κι ακόμα δυο
φίλοι ή δύο άνθρωποι γνωστοί δεν
ασπάζεται ο ένας τον άλλον; Αλλω-
στε ο ασπασμός, το φιλί δηλαδή, εί-
ναι η πιο τρυφερή και αυθόρμητη
εκδήλωση αγάπης, σεβασμού και
στοργής.

Να πούμε και τούτο, πως τα ιερά
λείψανα των αγίων είναι και η μαρ-
τυρία της ιερότητας του ανθρώπι-
νου προσώπου, του ανθρώπινου
σώματος, γι' αυτό και η Εκκλησία
μας δεν επιτρέπει την καύση των
νεκρών. Βασική πίστη μας είναι πως
εν τη αναστάσει θα έχομε είδος τι
σώματος, θα είμαστε τεθεωμένοι,
δηλαδή το αναστημένο σώμα μας
θα είναι όμοιο με το σώμα του Ανα-
στημένου Χριστού, ανενδεδές, που
σημαίνει απελευθέρω από κάθε
αναγκαιοκρατική μέριμνα για επι-
βίωση.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία μας είναι
Εκκλησία των αγίων και μαρτύρων,

νοτισμένη και πορφυρωμένη με τα
τίμια αίματά τους. Η Εκκλησία είναι
ο άλλος τρόπος υπάρξεως, ο τρόπος
υπάρξεως των αγίων των «ζώντων
και των τετελειωμένων». Η παρου-
σία της Εκκλησίας είναι η ίδια η κα-
ταδίκη του θανάτου με το να είναι
και να φέρει ζωή. Η Εκκλησία είναι
τόπος και τρόπος αγάπης, διότι έτσι
ενεργείται η παρουσία του Θεού,

απτή, ζωντανή, πραγματική στις
μορφές των αγίων.

Ότι ομολογεί ένας «εν-Χριστο-
ποιημένος» άνθρωπος, δηλαδή
ένας άγιος είναι πάθος και πόνος
της Εκκλησίας για την Εκκλησία, ως
τη σάρκα του Χριστού, η οποία εί-
ναι η μόνη σωτηρία του κόσμου.

Και κάτι άλλο ακόμα, η Εκκλη-
σία είναι η έκφραση του αγαπτι-

κού πάθους του Θεού για τον άν-
θρωπο. Ας μου επιτραπεί η λεκτική
ακροβασία πως Εκκλησία είναι η
φραιωθείσα αγάπη. Ο τόπος και ο
τρόπος συνάντησης του Θεού με
τον άνθρωπο και του ανθρώπου με
τον Θεό. Ο Θεός και ο άνθρωπος οι
δυο μας, συναντώμενοι με κοινό
τρόπο υπάρξεως, το πρόσωπο, το
οποίο ταυτοποιεί την Θεοείδιά μας
και μας καθιστά ανθρωπόθεους ή
μικρούς θεούς, όχι με την έννοια
του Νίτσε, αλλά με την έννοια και
αντιληπτική της κατά χάριν θέωσής
μας, που στοχάστηκαν οι Πατέρες
της Εκκλησίας μας και πιο ξεχωρι-
στά ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς,
Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

Δεν μπορεί κανείς να λογίζεται
και να είναι Χριστιανός εκτός Εκ-
κλησίας, επειδή ακριβώς Εκκλησία
είναι εμπειρία βιωματική του όλου
Χριστού και της όλης αλήθειας Του,
ψηλαφητή στις μορφές των αγίων.
Είναι μια σύναψη σχέσης με τον
Χριστό και μεταξύ μας, η οποία εί-
ναι στηριγμένη στην αγάπη. Ο
Ένας, δηλαδή ο Χριστός, είναι για
όλους μας, και όλοι μας για τον
Έναν.

Γάμος και αγαμία του Κλήρου

Του Νίκου Μπουγάτσου

Η αγαμία του Κλήρου στην Π. Διαθήκη είναι άγνωστη, γιατί οι ιερείς και αρχιερείς των Ιουδαίων ήταν έγγαμοι. Στην Καινή Διαθήκη όμως ο Απόστολος Παύλος μιλάει μόνο για το γάμο των διακόνων, των πρεσβυτέρων και των επισκόπων. Προϋποθέσεις για την εκλογή λαϊκού σε οποιονδήποτε βαθμό ιερωσύνης θέτει ο Παύλος μεταξύ άλλων την προ της εκλογής μονογαμία, την καλή διοίκηση της οικογενείας και την ευσέβεια τη δικιά του και των τέκνων του.

Ο Παύλος στη διδασκαλία του αυτήν ακολούθησε την έμπρακτη διδασκαλία του Κυρίου, που διάλεξε ως μαθητές Του και αποστόλους (οι οποίοι αντιστοιχούν προς τους επισκόπους, ή μάλλον είναι ανώτεροι και απ' αυτούς) εγγάμους, εκτός από τον Ιωάννη και αργότερα τον Παύλο. Δηλαδή οι Πέτρος, Φίλιππος κ.λπ. απόστολοι ήταν έγγαμοι. Επομένως ο Κύριος και ο Παύλος δεν κάνουν καμμία διάκριση για το έγγαμον ή μη των επισκόπων, πρεσβυτέρων και διακόνων.

Ο Απόστολος Παύλος

Από τους πρώτους αιώνες μ.Χ. επικρατούσε η συνήθεια τις περισσότερες φορές να αποφεύγεται ο γάμος μετά τη χειροτονία των κληρικών. Η Σύνοδος π.χ. της Νεοκαισαρείας (μετά το 314 μ.Χ., Κανών 1ος) απαγορεύει μετά τη χειροτονία το γάμο των πρεσβυτέρων, η Δ' Οικουμενική Σύνοδος (Κανών 15ος), στις διακόνισσες. Και η Σύνοδος στον Τρούλλο (Κανών 14ος), σ' όλους τους βαθμούς των ανωτέρων κληρικών. Αλλά η Σύνοδος της Αγκύρας (10ος Κανών, 314 μ.Χ.) επιτρέπει στο διάκονο να παντρευτεί μετά τη χειροτονία, αν το ήλωση πριν απ' τη χειροτονία του. Προφανώς περιορίζει προϋπάρχουσα μεγαλύτερη ελευθερία, όπως ανέλογα και οι σύνοδοι Νεοκαισαρείας, Δ' Οικουμενική και η εν Τρούλλω που είπαμε πριν.

Στη Δύση, οι Κανόνες της Καρθαγένης (Β. Αφρικής, 255-419 μ.Χ.) καθορίζουν ότι οι κληρικοί όλων των βαθμών πρέπει «γυναικών απέχεσθαι» (Κανών 4ος), και αυτό να το υποσχεθούν κατά τη χειροτονία (Κανών 25ος ή 33ος). Και η σύνοδος της Ελβίρας (Eliber, μετά το 300 μ.Χ.,

Κανών 33ος) αποφάσισε οι κληρικοί όλων των βαθμών να «απέχουν των συζύγων των και να μη γεννούν τέκνα». Δηλ. δέχθηκε την κατ' ουσίαν αγαμία μετά την χειροτονία.

Τέλος η Σύνοδος της Αρελάτης (314 μ.Χ., Κανών 6ος) επικύρωσε την απόφαση για την αγαμία όλων των κληρικών. Από τότε με την πάροδο του χρόνου, στη βάση, αν και συχνά παρουσιάζονταν αντίθετα παραδείγματα και αντιδρούσαν οι κληρικοί, επικράτησε η αγαμία σ' όλους τους βαθμούς των κληρικών μέχρι και σήμερα. Οι διαμαρτυρόμενοι όμως που αποσχίσθηκαν από τη Δυτική Εκκλησία, η Εκκλησία των Αγγλικανών και οι Παλαιοκαθολικοί (από το 1871 μ.Χ.) κατάργησαν την υποχρεωτική αγαμία σ' όλους τους βαθμούς των κληρικών.

Στην Ανατολή δηλαδή υπήρχε διαφορετική αντίληψη για την αγιότητα του γάμου. Ενώ η Δύση (4ος Κανών Καρθαγένης κ.λπ.) επιβάλλει ώστε οι κληρικοί «να απέχουν γυναικών», γιατί αισθάνεται σα να υπάρχουν κάποιος μώμος στη συνουσία, ακόμη και με αυτές τις χριστιανές συζύγους τους, η Ανατολή (όπως αποφάνθηκε η Στ' Οικ. Σύνοδος) δεν αισθάνεται κανένα μώμο για τη νόμιμη και στον κατάλληλο καιρό συνουσία, και διατάσσει: «να καθαιρεθεί (αυτός ο πρεσβύτερος ή ο διάκονος) που θα τολμήσει... να διακόψει τη «συνάφεια» και (γενικά) την επικοινωνία με τη νόμιμη σύζυγό του». Αποτέλεσμα της διαφορετικής αυτής αντίληψης ήταν η διαφορετική στάση απέναντι στο θέμα της αγαμίας των κληρικών. Η διαφορά της Ανατολής και της Δύσης για το υποχρεωτικό ή μη της αγαμίας των κληρικών τονίστηκε ιδίως από τη Δύση στο βουλγαρικό ζήτημα (866 μ.Χ.).

Η Α' Οικ. Σύνοδος (325 μ.Χ.) απέδωσε ακριβώς το πνεύμα της Ορθόδοξης Ανατολής: την ελεύθερη δηλ. εκλογή των κληρικών μεταξύ γάμου και αγαμίας. Ο επίσκοπος Κορδούνης Οσιος, υπό την επίδραση των αποφάσεων της Συνόδου της Ελβίρας (στην οποία μετείχε) υποστήριξε (προφανώς) την υποχρεωτική αγαμία των κληρικών όλων των βαθμών, αλλά όμως με θάρρος απάντησε ο ασκητικότητας ομολογητής, θαυματουργός, άγιος και επίσκοπος «μέγας Παφνούτιος»: «Μην επιβαρύνετε τη συζυγία των ιερέων». Γιατί «ο γάμος, όπως είπε ο Παύλος, είναι για όλους τίμιος και η κλίση είναι αμόλυνη. (Λοιπόν προσέξτε) μήπως υπερβιάζοντας την ανωτερότητα μάλλον βλάψετε με το παραπάνω την Εκκλησία, γιατί όλοι δεν μπορούν ν' αντέξουν (ισόβια) την άσκηση της 'απάθειας'. (Και) καθώς νομίζω, κανείς (έγγαμος) δεν μπορεί να διατηρήσει τη σωφροσύνη του, αν του στερήσεις τη σύζυγό του. (Γιατί) χαρακτηρίζω σωφροσύνη καλή και τη 'συνάφεια' του καθενός με τη νόμιμη σύζυγό του. Αναμφισβήτητα (λοιπόν) να μη χωρίζετε τους συζύγους, που ο Θεός συνέζευξε και που παντρεύτηκαν όταν (ο άντρας) ήταν λαϊκός ή αναγνώστης ή ψάλτης».

Η άποψη του Παφνουτίου απόλυτα επικράτησε. Το ίδιο πνεύμα εκφράζουν και οι «Αποστολικοί Κανόνες», οι «Αποστολικές Διαταγές» και ο 13ος Κανών της Στ' Οικ. Συνόδου.

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος, γιος του Αγίου Γρηγορίου Επισκόπου Ναζιανού.

Ειδικά για τον επισκοπικό βαθμό στην Ανατολή άρχισαν να προτιμούν τους αγάμους. Στην αρχή, μέχρι τον 4ο και 5ο αιώνα, δεν έγινε καμμία διάκριση μεταξύ εγγάμου ή αγάμου υποψηφίου επισκόπου. Ο 5ος Αποστολικός Κανών (2-3 αιώνες μ.Χ.) ρητά απαγορεύει και τιμωρεί με καθαίρεση την απομάκρυνση της συζύγου του επισκόπου. Από τους εγγάμους επισκόπους της εποχής αυτής αναφέρουμε το Γρηγόριο Ναζιανζού (πατέρα του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου), τον Άγιο Γρηγόριο της Νύσσης (αδελφό του Μ. Βασιλείου), το Συνέσιο Πτολεμαΐδος και τον Ελπίδιο Καισαρείας.

Σιγά-σιγά όμως, αυξανόταν η προτίμηση των αγάμων, για δύο λόγους: 1) Γιατί άρχισε να υπερτιμάται το μοναστικό ιδεώδες. Οι μοναχοί υπάχθηκαν πλήρως στην εκκλησιαστική διοίκηση και δέχθηκαν εκκλησιαστικά αξιώματα. 2) Ο επίσκοπος ήταν ο απόλυτος διαχειριστής της εκκλησιαστικής περιουσίας και μπορούσε να υπάρξει σύγχυση της εκκλησιαστικής παρουσίας με την προσωπική περιουσία από τους κληρονόμους των εγγάμων επισκόπων, και μάλιστα απ' όσους είχαν τέκνα. Γι' αυτό ο 4ος Κανών των «Αγίων Αποστόλων» συνιστά σαφή διάκριση της

εκκλησιαστικής και ατομικής περιουσίας των επισκόπων. Προσπάθεια για επιβολή της αγαμίας στους επισκόπους εκδήλωσε συστηματικά και επίμονα ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός ο Α' (ο μέγας, 527-565 μ.Χ.). Αυτός κατά στάδια προσπάθησε να επιβάλλει τις απόψεις του. Αλλά οι διατάξεις του δεν τηρούνταν από πολλούς τουλάχιστον εκκλησιαστικούς άρχοντες. Γι' αυτό επιβάλλει και στους εκλέκτορες ποιείς.

Τα στάδια αυτά είναι τέσσερα: 1) Να μην εκλέγονται επίσκοποι όσοι έχουν τέκνα, γιατί ο επίσκοπος είναι πνευματικός πατέρας όλων των πιστών και τα φυσικά τέκνα πολύ απαχολούν τους γονείς, και λόγω των πολλών εξόδων είναι δυνατόν να σφετερισθούν την εκκλησιαστική περιουσία,

2) Να μην εκλέγονται επίσκοποι όσοι έχουν σύζυγο ή τέκνα, και όσοι εκλεγούν να καθαιρεθούν,

3) Να εκλέγεται επίσκοπος μοναχός ή πρώην έγγαμος χωρίς τέκνα, αφού προ εξ μηνών έπαυσε να συγκατοικεί με τη σύζυγό του και εντάχθηκε σε μονή ως μοναχός ή κληρικός. Η παράβαση αυτών συνεπάγεται την καθαίρεση του χειροτονούντος και του χειροτονουμένου,

4) Να εκλέγεται επίσκοπος που δεν έχει (τόρα) ούτε σύζυγο ούτε τέκνα. Αν εκλεγεί με σύζυγο ή τέκνα, «πάσι τρόποις της επισκοπής εκβάλλεσθαι» και ο χειροτονηθείς και ο χειροτονήσας.

Εκατόν πενήντα χρόνια μετά τον Ιουστινιανό η Σύνοδος στον Τρούλλο (ή Πενθέας Οικ. Σύνοδος, 691 μ.Χ.) ενώ με το 13ο Κανόνα απαγορεύει την απομάκρυνση των συζύγων των ιερέων, με τη 12ο Κανόνα επιτάσσει την απομάκρυνση της συζύγου του επισκόπου.

Από τη μελέτη του Κανόνα τούτου συμπεραίνουμε τα εξής: 1) Δεν εφαρμόζονταν οι νόμοι του Ιουστινιανού. 2) Επιβάλλεται η εκλογή όχι μόνο των αγάμων αλλά και των εγγάμων υπό τον όρο, κατόπιν κοινής συμφωνίας, να απομακρύνουν τις συζύγους τους.

3) Η αιτία είναι όχι η σύγχυση της κυριότητας της περιουσίας, ούτε οι οικογενειακές φροντίδες, αλλά ο σκανδαλισμός των πιστών, κυρίως των επαρχιών «Αφρική και Λιβύη», δηλ. απολιτίτων λαών και ιεραποστολικών επισκόπων, κατά τη σύγχρονη ορολογία. Κατά μία μάλιστα εκδοχή, ο Κανόνας αυτός δεν πρέπει να έχει γενική ισχύ, αλλά ειδικά για τις απολιτίστες χώρες και τις ιεραποστολικές επισκοπές.

4) Η συγκατοίκηση του επισκόπου με τη σύζυγό του δε θεωρείται ότι επιφέρει κάποιο μώμο στους συζύγους, αλλά λόγω σκανδαλισμού των πνευματικώς αδυνάτων αποφεύγεται, παρά το σαφές αντίθετο πνεύμα της ορθόδοξης παράδοσης. Γι' αυτό η Σύνοδος αναγκάζεται να δικαιολογήσει την απόφασή της με γραφικό ρητό.

5) Διαφέρει κατά πολύ από τους νόμους του Ιουστινιανού (περιουσία, μοναχοί χωρίς τέκνα - σκανδαλισμός, έγγαμοι χωρισμένοι από τις συ-

ζύγους τους, αδιάφορη η ύπαρξη τέκνων).

Μετά τις αποφάσεις της Συνόδου στον Τρούλλο ο αυτοκράτορας Λέων Γ' ο Ισαυρός (717-741 μ.Χ.) ασχολήθηκε με τους εγγάμους επισκόπους και εξέδωσε τη 2η Νεαρά (διάταξη 2) με την οποία δέχεται τις αποφάσεις της Συνόδου, περιορίζει τις απαγορεύσεις του Ιουστινιανού και μάλιστα χρησιμοποιεί ειρωνικές εκφράσεις γι' αυτές.

Παρά τις περιοριστικές διατάξεις της Εκκλησίας και τους επανειλημμένους περιορισμούς απ' την πολιτεία, δεν έπαυσαν να εκλέγονται και έγγαμοι επίσκοποι. Μέχρι το 12ο αιώνα αναφέρονται έγγαμοι επίσκοποι. Από τότε, ενώ πράγματι δεν αποτελεί κώλυμα, «νομίζεται ο γάμος ως κώλυμα προς προαγωγήν εις επισκοπικόν αξίωμα». (Ν. Μίλας, ενθ' αν.) και η κατόπιν κοινής αποφάσεως η σύζυγος γινόταν μοναχή, ή εκλεγόταν ιερέυς που ήταν χήρος με ή χωρίς τέκνα.

Μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, με αφορμή το γάμο των Σέρβων ορθόδοξων κληρικών, συζητήθηκε και το θέμα της αγαμίας των επισκόπων. Πάρα πολλοί υποστήριξαν ότι η Εκκλησία επέβαλε την αγαμία των επισκόπων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της εποχής εκείνης, αν όμως με τη μελέτη της σύγχρονης κατάστασης αποδειχθεί πως το συμφέρον της Εκκλησίας επιβάλλει σί-

μερα το έγγαμον των επισκόπων, το οποίο είναι σύμφωνο με τη διδασκαλία της Καινής Διαθήκης, τότε πρέπει να αρθεί το κώλυμα του γάμου για την εκλογή επισκόπου.

Τη δυνατότητα να εκλέγονται έγγαμοι επίσκοποι υπεστήριξαν μέχρι σήμερα εξ Οικουμενικοί Πατριάρχες, δύο αρχιεπίσκοποι, δεκαέξι μητροπολίτες, ένας κανονολόγος και επίσκοπος (Νικόδημος Μίλας), οκτώ καθηγητές, τρεις πρωτοπρεσβύτεροι, δύο οικονομολογοί, τρεις λαϊκοί θεολόγοι και θεολογούντες. Συλλογικά δε και επίσημα σχεδόν εκφράσθηκε η Ορθόδοξη Εκκλησία στο Πανορθόδοξο Συνέδριο που συνήλθε το 1923 στην Κωνσταντινούπολη.

Τώρα τελευταία ο καθηγητής του Κανονικού Δικαίου Π. Μπούμης βεβαίωσε πως για την εκλογή των επισκόπων ο κανόνας είναι να μη γίνεται διάκριση μεταξύ αγάμων και εγγάμων κι ακόμη πως η συνήθεια που υπάρχει (μόνον οι άγαμοι να εκλέγονται επίσκοποι) είναι μια εξαίρεση του κανόνα και μπορεί να καταργηθεί με απόφαση τοπικής Συνόδου.

μερα το έγγαμον των επισκόπων, το οποίο είναι σύμφωνο με τη διδασκαλία της Καινής Διαθήκης, τότε πρέπει να αρθεί το κώλυμα του γάμου για την εκλογή επισκόπου.

Τη δυνατότητα να εκλέγονται έγγαμοι επίσκοποι υπεστήριξαν μέχρι σήμερα εξ Οικουμενικοί Πατριάρχες, δύο αρχιεπίσκοποι, δεκαέξι μητροπολίτες, ένας κανονολόγος και επίσκοπος (Νικόδημος Μίλας), οκτώ καθηγητές, τρεις πρωτοπρεσβύτεροι, δύο οικονομολογοί, τρεις λαϊκοί θεολόγοι και θεολογούντες. Συλλογικά δε και επίσημα σχεδόν εκφράσθηκε η Ορθόδοξη Εκκλησία στο Πανορθόδοξο Συνέδριο που συνήλθε το 1923 στην Κωνσταντινούπολη.

Τώρα τελευταία ο καθηγητής του Κανονικού Δικαίου Π. Μπούμης βεβαίωσε πως για την εκλογή των επισκόπων ο κανόνας είναι να μη γίνεται διάκριση μεταξύ αγάμων και εγγάμων κι ακόμη πως η συνήθεια που υπάρχει (μόνον οι άγαμοι να εκλέγονται επίσκοποι) είναι μια εξαίρεση του κανόνα και μπορεί να καταργηθεί με απόφαση τοπικής Συνόδου.

Ο Άγιος Γρηγόριος της Νύσσης

Πασχάλια Πίστη

Του π. Αλέξανδρου Σμέμαν

Τις μέρες μετά το Πάσχα, επιστρέφω συνεχώς και ασυνείδητα στο ίδιο ερώτημα: Αν η πρωτάκουστη διαβεβαίωση «Χριστός Ανέστη» περιέχει ολόκληρη την ουσία, το βάθος και το νόημα της χριστιανικής πίστης, αν κατά τα λόγια του Αποστόλου Παύλου «ει δε Χριστός ουκ εγήγερται, ...κενή δε και η πίστις υμών» (Α' Κορ. 15,14), τι να σημαίνει τότε άραγε αυτό το γεγονός για τη ζωή μου;

Άλλο ένα Πάσχα ήρθε και έφυγε. Για άλλη μια φορά ζήσαμε αυτή την εκπληκτική νύχτα, τη θάλασσα των αναμμένων κεριών, τη μεγάλη συγκίνηση, εκεί ήμασταν ξανά, στο μέσο μιας ακολουθίας ακτινοβόλας χαράς, που ολόκληρο το περιεχόμενό της ήταν σαν ένας ύμνος αγαλλιάσεως: «Νυν πάντα πεπλήρωται φωτός, ουρανός τε και γη και τα καταχθόνια, εορταζέτω γουν πάσα κτίσις την έγερσιν Χριστού, εν ω εστερέωται».

Τι χαρούμενα νικητήρια λόγια! Τα πάντα ενώνονται: Ουρανός, γη και το υποχθόνιο βασίλειο του θανάτου. Ολόκληρος ο κόσμος συμμετέχει σ' αυτή τη νίκη και στην ανάσταση του Χριστού ανακαλύπτει το δικό του νόημα και τη δική του αυτοπεποίθηση.

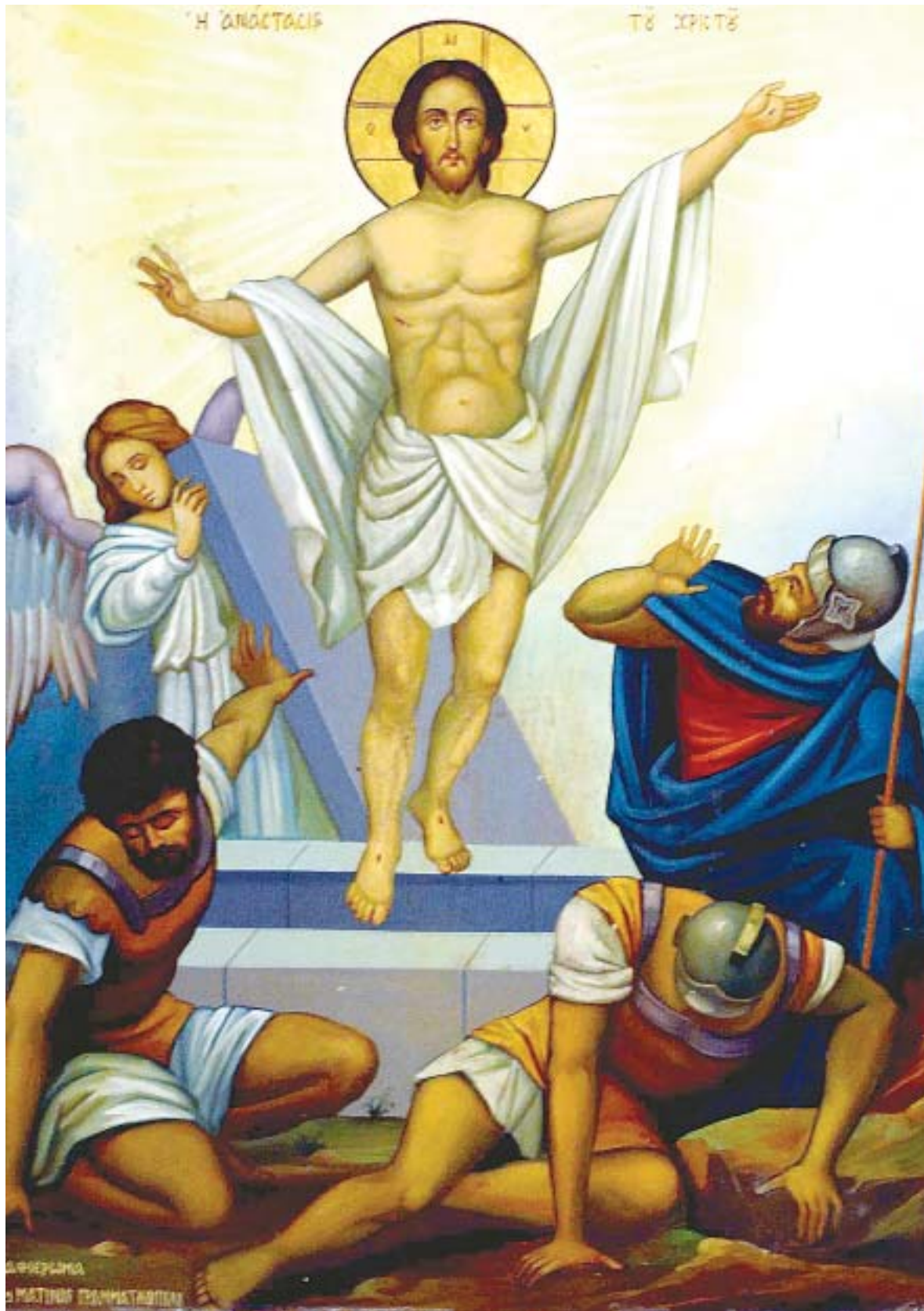
Όμως πέρασε, η νύχτα τέλειωσε, η γιορτή ολοκληρώθηκε, αφήνουμε το φως και επιστρέφουμε στον κόσμο, κατεβαίνουμε στη γη και εισερχόμεθα πάλι στην ομαλότητα, στην καθημερινότητα, στην πραγματικότητα της ζωής μας. Και τι βρίσκουμε; Όλα είναι ίδια, τίποτε δεν άλλαξε, και φαίνεται πώς τίποτε, απολύτως τίποτε δεν έχει κάτι το κοινό με τον ύμνο που ακούσαμε στην εκκλησία, «εορταζέτω γουν πάσα κτίσις την έγερσιν Χριστού, εν ω εστερέωται».

Και τώρα αμφιβολίες αρχίζουν να εισβάλλουν στην ψυχή μας. Αυτά τα τόσο όμορφα και υπέροχα λόγια -πο όμορφα και υπέροχα από κάθε άλλο λόγο πάνω στη γη- μπορούν να είναι απλώς μια ψευδαίσθηση, ένα όνειρο;

Η ψυχή και η καρδιά πίνουν παθασμένα απ' αυτά τα λόγια, αλλά η ψυχρή λογική αποφαίνεται: όνειρα, αυταπάτη!

Δυο χιλιάδες χρόνια πέρασαν και τι μπόρεσαν να κάνουν αυτά τα λόγια; Θεέ μου, πόσο συχνά οι χριστιανοί δε χαμπλώνουν το κεφάλι τους βλέποντάς το, και ούτε καν προσπαθούν να συναρμολογήσουν τα κομμάτια του παζλ. Αφυσά μας μόνους, μοιάζει να λένε στον κόσμο, άφυσά μας το τελευταίο πράγμα που μας απόμεινε, την άνεση και τη χαρά! Μην ανακατεύεσαι τη στιγμή που διακρυσόσουμε στις εκκλησιές, πίσω από κλειστές πόρτες, πως ολόκληρος ο κόσμος αγάλλεται. Αν δεν ανακατευτείς, δε θα ανακατευτούμε κι εμείς στον τρόπο με τον οποίο ευχαριστείσαι να κτίζεις, να κατευθύνεις και να ζεις σ' αυτόν τον κόσμο...

Στη βαθύτερη όμως γωνιά της

συνείδησής μας, γνωρίζουμε πως αυτή η ατομία και αυτός ο μινιμαλισμός, αυτή η εσωτερική φυγή σ' ένα μυστικό εορτασμό είναι ασυμβίβαστη με το αυθεντικό νόημα και τη χαρά του Πάσχα. Ο Χριστός ή ανέστη ή δεν ανέστη. Ή το ένα ή το άλλο! Αν ανέστη (γιατί άλλωστε θα είχαμε την πασχαλινή αγαλλίαση να γεμίζει ολόκληρη τη νύχτα με φως, θρίαμβο και νίκη!), αν σε μια αποφασιστική και μοναδική στιγμή στην ανθρώπινη και παγκόσμια ιστορία, αυτή η ανήκουστη νίκη πάνω στο θάνατο συνέβη πραγματικά, τότε όλα τα πράγματα του κόσμου

έχουν γίνει όντως διαφορετικά και νέα, είτε οι άνθρωποι το γνωρίζουν, είτε όχι. Τότε όμως εμείς, ως πιστοί, ως αυτοί που χαρήκαμε και γιορτάσαμε, έχουμε την ευθύνη να γνωρίσουμε και να πιστέψουν και άλλοι, να δουν, να ακούσουν και να εισέλθουν σ' αυτή τη νίκη και σ' αυτή τη χαρά.

Οι πρώτοι χριστιανοί δεν αποκαλούσαν την πίστη τους θρησκεία, αλλά Καλά Νέα («Ευαγγέλιον»), και είχαν σκοπό να το διαδώσουν και να το διακρυσόσουν στον κόσμο. Γνώριζαν και πίστευαν πως η ανάσταση του Χριστού δεν ήταν απλώς

ευκαιρία για μία ετήσια γιορτή, αλλά πηγή μιας ενεργητικής και μεταμορφωμένης ζωής. Αυτό που άκουγαν να ψιθυρίζεται, το φώναζαν «από των δωμάτων» (Ματθ. 10, 27)...

«Και τι μπορώ να κάνω;» απαντά η σώφρων και ρεαλιστική λογική. «Πώς μπορώ να διακρυσώ ή να φωνάξω ή να μαρτυρήσω; Εγώ, ένας αδύνατος μικρός κόκκος άμμου, χαμένος ανάμεσα στις μάζες;» Η ένσταση όμως αυτή της λογικής και του «υγιούς μυαλού» είναι ένα ψέμα, ίσως το τρομερότερο και δαιμονικότερο ψέμα του σημερινού

κόσμου. Ο κόσμος μας έχει κατά κάποιο τρόπο πείσει πως η δύναμη και η σπουδαιότητα προέρχεται μόνο από τους μεγάλους αριθμούς, τα πλήθη, τις μάζες. Τι μπορεί να κάνει ένας άνθρωπος ενάντια σε όλους τους άλλους; Είναι όμως σωστό πως, παρά το ψέμα, η θεμελιώδης βεβαιότητα του Χριστιανισμού πρέπει να κρυχθεί με όλη τη δύναμη και την απαρμίλλη λογική της. Ο Χριστιανισμός ισχυρίζεται πως ένας άνθρωπος μπορεί να είναι δυνατότερος από κάθε άλλον, και πως αυτός ο ισχυρισμός είναι ακριβώς τα καλά νέα του Χριστού. Σκεφτείτε αυτούς τους αξιόλογους στίχους από το έργο του Μπόρις Πάστερνικ, «ο κήπος της Γεσημανής»:

Παραιτήθηκε χωρίς έχθρα, σαν να γύριζε δανεισμένα πράγματα, τα θαύματά Του και τη δύναμή Του. Και τώρα, ήταν θνητός σαν εμάς.

Αυτή είναι η αληθινή ιστορία του Χριστού: άνθρωπος δίχως εξουσία, έχθρα, οποιαδήποτε επίγεια δύναμη. Ένας άνθρωπος! Εγκαταλελειμένος, προδομένος, απορριμμένος από όλους! Όμως, νικητής. Ο Πάστερνικ συνεχίζει:

Βλέπεις την προέλαση των αιώνων, σαν την πορεία προς Εμμαούς. Μπορεί ν' ανάψει τις καρδιές στο δρόμο.

Λόγω της φοβερής μεγαλοσύνης που υπάρχει στο εθελούσιο μαρτύριο, κατεβαίνω μέχρι τον τάφο. Κατεβαίνω στον τάφο και στην τρίτη μέρα «αναστήσομαι», Και σαν τις σχεδιές που πλέουν στο ποτάμι, έτσι σε μένα για την κρίση, όπως οι μαούνες στη σειρά, οι αιώνες, από το σκοτάδι, θα έρχονται παρασυρμένοι...

«Μπορεί ν' ανάψει τις καρδιές στο δρόμο...». Στη φράση «μπορεί ν' ανάψει» βρίσκουμε το κλειδί της απάντησης στις αμφιβολίες της «σώφρονος» λογικής. Τι θα συνέβαινε αν ο καθένας που έχει ζήσει τη χαρά της ανάστασης, που έχει ακούσει για τη νίκη της, που πίστεψε σ' αυτό που επιτελέστηκε, άγνωστο στον κόσμο, αλλά μέσα στον κόσμο και χάριν αυτού, αν ο καθένας μας, ξεχνώντας τους μεγάλους αριθμούς, τα πλήθη και τις μάζες, μετέδιδε αυτή τη χαρά και αυτή την πίστη μόνο σε έναν άλλον άνθρωπο, άγγιζε μόνο μια άλλη ανθρώπινη ψυχή; Αν αυτή η πίστη και η χαρά μπορούσε να είναι μυστικά παρούσα σε κάθε συζήτηση, ακόμη και στην πιο ασήμαντη, στις κοινές πραγματικότητες της καθημερινής μας ζωής, θα άρχιζε αμέσως, εδώ και τώρα, σήμερα να μεταμορφώνεται ο κόσμος και η ζωή. Ο Χριστός είπε, «ουκ έρχεται η βασιλεία του Θεού μετά παρατηρήσεως» (Λουκ.17,20). Η Βασιλεία του Θεού έρχεται με δύναμη, φως και νίκη κάθε φορά που οι πιστοί τη μεταφέρουν μαζί τους από την εκκλησία στον κόσμο, και αρχίζουν να τη ζουν στη ζωή τους. Τότε τα πάντα, πάντοτε και κάθε στιγμή «μπορούν ν' ανάψουν τις καρδιές στο δρόμο...».